

Lagrådsremiss

En modernisering av lagen om skiljeförfarande

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 1 mars 2018

Morgan Johansson

Henrik Matz
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Regeringen föreslår att lagen om skiljeförfarande moderniseras i syfte att skiljeförfarande även fortsättningsvis ska vara en effektiv och rättssäker form av tvistlösning. Moderniseringen syftar också till att lagen ska vara lättillgänglig, även för utländska tillämpare, och till att attrahera internationella skiljeförfaranden till Sverige.

Bland nyheterna kan följande nämnas:

- Skiljemännens beslut om att de är behöriga ska kunna överprövas av hovrätten.
- Möjligheten att väcka en särskild talan vid tingsrätten om skiljemännens behörighet begränsas.
- En part får större möjlighet att utse en ny skiljeman när den tidigare skiljemannen inte kan fullfölja uppdraget.
- Lagen anpassas till flerpartsförhållanden.
- Det införs bestämmelser om tillämplig materiell rätt på tvistefrågorna.
- Den klandergrund som avser uppdragsöverskridande skärps.
- Klanderfristen förkortas till två månader.
- Möjligheten att använda engelska vid bevisupptagning i klanderprocessen utökas.
- Det införs ett krav på prövningstillstånd i Högsta domstolen i klanderfallen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 2019.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken	15
3	Ärendet och dess beredning	17
4	Utgångspunkter för en modernisering.....	17
4.1	Skiljeförfarande i dag	17
4.2	Reformbehovet	20
5	Domstolsprövning av skiljemännens behörighet	22
6	Skiljeförfarandet	29
6.1	Utseende av skiljemän.....	29
6.1.1	Tingsrätten ska utse alla skiljemän om motparterna inte kan enas om skiljeman	29
6.1.2	En parts möjlighet att påverka valet av ny skiljeman stärks	30
6.2	Skiljeförfarandets säte	31
6.3	Sammanläggning av skiljeförfaranden	33
6.4	Avskrivning.....	34
6.5	Tillämplig materiell rätt på tvistefrågorna.....	36
6.6	Säkerhetsåtgärder	41
6.7	Möjligheten för en domstol att ingripa i ett skiljeförfarande.....	42
7	Klanderprocessen.....	43
7.1	Skiljedomens ogiltighet.....	43
7.2	Klandergrunder.....	46
7.3	Talan mot en skiljedom som innebär avvisning	50
7.4	Tidsfrist för klander.....	51
7.5	Forum för klandertalan	52
7.6	Processordningen i klander mål.....	54
7.7	Engelska i klander mål	56
7.8	Prövningstillstånd i Högsta domstolen	61
8	Skiljedomskostnaderna	62
8.1	Ersättning till skiljemännen.....	62
8.2	Prövningen av beslut om ersättning till skiljemännen	64
9	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	67
10	Konsekvenser av förslagen	69
11	Författningskommentar	71
11.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande.....	71
11.2	Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken.....	85

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Översyn av lagen om skiljeförfarande (SOU 2015:37).....	87
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag.....	96
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	111

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande,
2. lag om ändring i utsökningsbalken.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1999:116) om skiljeförfarande dels att 2, 14, 16, 22, 27, 31, 34, 36, 41, 43, 44, 46–48, 50, 52 och 54 §§ och rubriken närmast före 43 § ska ha följande lydelse, dels att det ska införas fyra nya paragrafer, 4 a, 23 a, 27 a och 45 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Detta hindrar inte en domstol från att på begäran av en part pröva frågan. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Även om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten är deras beslut inte bindande. I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§.

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten.

Om skiljemännen i ett beslut enligt första stycket har funnit att de är behöriga att avgöra tvisten, får den part som är missnöjd med beslutet begära att frågan prövas av hovrätten. Talan ska väckas senast trettio dagar från det att parten fick del av beslutet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§.

4 a §

En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en talan om skiljemännens behörighet i ett visst skiljeförfarande på annat sätt än

som anges i 2 §, om talan har väckts efter att skiljeförfarandet inletts.

Första stycket gäller inte i mål mellan en näringsidkare och en konsument, om konsumenten för talan om att ett skiljeavtal har gjorts gällande mot honom eller henne i strid med 6 §.

14 §

Skall parterna var för sig välja skiljeman och har den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman.

En part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte utan motpartens samtycke återkalla valet.

Låter motparten bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, skall tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

Om parterna var för sig ska välja skiljeman och den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § har underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman. En part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte återkalla valet utan motpartens samtycke.

Om motparten låter bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, ska tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

Om ett skiljeförfarande har påkallats mot flera motparter och dessa inte kan enas om valet av skiljeman, ska tingsrätten på ansökan av en motpart, inom den frist som anges i första stycket, utse skiljemän för alla parter och samtidigt skilja en redan utsedd skiljeman från uppdraget.

16 §

Om en skiljeman avgår eller skiljs från uppdraget, skall tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman. Om skiljemannen inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet, skall i stället den som ursprungligen haft att

Om en skiljeman avgår eller skiljs från uppdraget på grund av omständigheter som förelåg när skiljemannen utsågs, ska tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman. Om skiljemannen utsågs av en part ska tingsrätten, om inte särskilda skäl talar emot

göra valet utse en ny skiljeman. Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för den part som begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som *skall* utse skiljemannen har fått kännedom om det.

det, utse den person som parten föreslår till ny skiljeman.

Om skiljemannen inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som *har* uppkommit efter valet, *ska* i stället den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. Vid detta val tillämpas 14 § *första och andra styckena* och 15 §. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för den part som *har* begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som *ska* utse skiljemannen har fått kännedom om det.

22 §

Parterna bestämmer *platsen för förfarandet. Annars bestämmer skiljemännen platsen för förfarandet.*

Skiljemännen får hålla sammanträde på annan *plats* i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat.

Parterna bestämmer *vilken ort i Sverige som ska vara skiljeförfarandets säte. Om parterna inte har gjort detta ska skiljemännen bestämma sätet.*

Skiljemännen får hålla sammanträde på *en annan ort* i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat.

23 a §

Ett skiljeförfarande får sammanläggas med ett annat skiljeförfarande om parterna samtycker till det, det är till fördel för handläggningen och samma skiljemän har utsetts i båda förfarandena. Om det finns skäl för det, får skiljeförfarandena särskiljas.

27 §

De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. *Avslutar* skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor *sker* det också genom skiljedom.

De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom *en* skiljedom. *Om* skiljemännen *avslutar* skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor, *ska* det också göras genom *en* skiljedom, *utom i fall som avses i tredje stycket första meningen.*

Om parterna förlikas får skiljemännen på deras begäran stadfästa förlikningen i en skiljedom.

Andra avgöranden, som inte tas in i en skiljedom, betecknas beslut.

Om skiljemännen skriver av skiljeförfarandet, ska det göras

genom ett beslut. För ett sådant beslut gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om skiljedom i denna lag. Andra avgöranden, som inte tas in i en skiljedom, betecknas beslut.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom, om inte annat följer av 32 eller 35 §.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom, om inte något annat följer av 32 eller 35 §.

27 a §

Twisten ska avgöras med tillämpning av den lag eller det regelverk som parterna har kommit överens om. Om inte annat framgår av parternas överenskommelse, ska en överenskommelse om att ett visst lands lag ska tillämpas anses innebära en hänvisning till det landets materiella rätt och inte till landets lagvalsregler.

Om parterna inte har träffat en överenskommelse enligt första stycket, ska skiljemännen bestämma vilken lag som ska tillämpas.

Skiljemännen får grunda skiljedomen på skälighet och billighet endast om parterna har bestämt det.

31 §

En skiljedom *skall* vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat *skiljedomen* är angiven i *denna*. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen *skall* dagen *för dess meddelande* och *platsen för skiljeförfarandet* anges.

Skiljedomen *skall* genast *tillställas* parterna.

En skiljedom *ska* vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän *har* undertecknat *den* är angiven i *skiljedomen*. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen *ska* dagen *då den meddelas* och *skiljeförfarandets säte* anges.

Skiljedomen *ska* genast *lämnas eller sändas till* parterna.

En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § *skall* efter klander helt eller delvis upphävas på talan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,

2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt *eller om de annars har överskridit sitt uppdrag,*

3. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,

4. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,

5. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig, eller

6. om det annars, utan partens vållande, *i handläggningen* har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman *skall* han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 5 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan *skall* väckas inom *tre* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har *ägt rum*, inom *tre* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny

En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § *ska* efter klander helt eller delvis upphävas på talan av en part

2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt,

3. om skiljemännen har överskridit sitt uppdrag på ett sätt som sannolikt har inverkat på utgången,

4. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,

5. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,

6. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig, eller

7. om det annars, utan partens vållande, har förekommit något fel *i handläggningen* som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han *eller hon* genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman *ska* han *eller hon* inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 6 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan *ska* väckas inom *två* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om *en* rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har *gjorts*, inom *två* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa

kländergrund till stöd för sin talan.

en ny kländergrund till stöd för sin talan.

36 §

En skiljedom som innebär att skiljemännen avslutat förfarandet utan att pröva de frågor som lämnats till avgörande av dem får helt eller delvis ändras på talan av en part. Talan *skall* väckas inom *tre* månader från den dag då parten fick del av domen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har *ägt rum*, inom *tre* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen *skall* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen *skall* göra.

En talan enligt första stycket som enbart rör en fråga som avses i 42 § är tillåten om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten. Om *skiljedomen* innebär något annat, får en part som vill angripa beslutet klandra *skiljedomen* enligt bestämmelserna i 34 §.

En skiljedom som innebär att skiljemännen *har* avslutat förfarandet utan att pröva de frågor som lämnats till avgörande av dem får helt eller delvis ändras på talan av en part. Talan *ska* väckas inom *två* månader från den dag då parten fick del av domen eller, om *en* rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har *gjorts*, inom *två* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen *ska* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen *ska* göra.

En talan enligt första stycket som enbart rör en fråga som avses i 42 § är tillåten om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten. Om *avgörandet* innebär något annat, får en part som vill angripa beslutet klandra *avgörandet* enligt bestämmelserna i 34 §.

41 §

En part eller en skiljeman får hos tingsrätten *föra talan mot* skiljedomen *om* ersättning till skiljemännen. *Talan skall* väckas av en part inom *tre* månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. *Har* rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § *ägt rum*, *skall talan väckas* av en part inom *tre* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse och av en skiljeman inom samma tid från den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. Skiljedomen *skall* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill

En part eller en skiljeman får *ansöka* hos tingsrätten *om ändring av* skiljedomen *när det gäller* ersättning till skiljemännen. *Ansökan ska ges in* av en part inom *två* månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. *Om en* rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § *har gjorts*, *ska ansökan ges in* av en part inom *två* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse, och av en skiljeman inom samma tid från den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. Skiljedomen *ska* innehålla en tydlig hänvisning om vad en

föra talan mot domen i denna del skall göra.

Dom, varigenom ersättningen till en skiljeman sätts ned, gäller även för den part som inte fört talan.

Forumfrågor och talefrister

part som vill *angripa* domen i denna del *ska* göra. *En ansökan handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.*

Ett beslut som innebär att ersättningen till en skiljeman sätts ned gäller även för den part som inte har ansökt om ändring.

Forumfrågor och talefrister m.m.

43 §

Talan mot en skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas hos Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.

Talan beträffande ersättningen till en skiljeman tas upp av tingsrätten *på platsen för skiljeförfarandet. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas hos Stockholms tingsrätt.*

En talan enligt 2 § andra stycket, 33, 34 och 36 §§ tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har eller har haft sitt säte. Om skiljeförfarandets säte inte är bestämt eller inte är angivet i skiljedomen, får talan väckas hos Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. *Prövningstillstånd krävs för att Högsta domstolen ska pröva hovrättens avgörande. Detta gäller dock inte vid överklagande av ett beslut som innebär att hovrätten har avvisat ett överklagande av ett hovrättsbeslut.*

En ansökan beträffande ersättningen till en skiljeman tas upp av tingsrätten *i den ort där skiljeförfarandet har haft sitt säte. Om sätet för skiljeförfarandet inte är angivet i skiljedomen får ansökan tas upp av Stockholms tingsrätt.*

44 §

Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har *sitt* hemvist eller av tingsrätten *på platsen för skiljeförfarandet*. Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt.

Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har *sin* hemvist eller av tingsrätten *i den ort där skiljeförfarandet har sitt säte*. Ansökan får även tas upp av Stockholms

Motparten *skall* om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. *Avser* ansökan en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

Ansökan om bevisupptagning enligt 26 § tas upp av den tingsrätt som skiljemännen har bestämt. *Saknas* ett sådant beslut tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Har tingsrätten bifallit en ansökan om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget, får beslutet inte överklagas. Inte heller annars får tingsrättens avgörande enligt 10 § tredje stycket överklagas.

tingsrätt. Motparten *ska* om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. *Om* ansökan *avser* en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

En ansökan om bevisupptagning enligt 26 § tas upp av den tingsrätt som skiljemännen har bestämt. *Om* ett sådant beslut *saknas* tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Om tingsrätten *har* bifallit en ansökan om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget, får beslutet inte överklagas. Inte heller annars får tingsrättens avgörande enligt 10 § tredje stycket överklagas.

45 a §

I mål enligt 2 § andra stycket, 33, 34 och 36 §§ får hovrätten på begäran av en part ta upp muntlig bevisning på engelska utan tolkning till svenska.

Första stycket gäller även för rättegången i Högsta domstolen.

46 §

Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden *som äger rum* i Sverige även om tvisten har internationell anknytning.

Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden *med säte* i Sverige, även om tvisten har internationell anknytning.

47 §

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att förfarandet *skall äga rum* i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att förfarandet *skall äga rum* i Sverige eller motparten annars samtycker till det.

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot en part som har hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att förfarandet *skall äga rum* utomlands.

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att förfarandet *ska ha sitt säte* i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att förfarandet *ska ha sitt säte* i Sverige eller *om* motparten annars samtycker till det.

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot en part som har *sin* hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att förfarandet *ska ha sitt säte* utomlands.

I andra fall får skiljeförfaranden enligt denna lag inte äga rum i Sverige.

48 §

Har ett skiljeavtal internationell anknytning, *skall* den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. *Har* parterna inte träffat någon sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där förfarandet med stöd av parternas avtal har *ägt rum* eller *skall äga rum*.

Första stycket tillämpas inte på frågan, *huruvida* en part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företräd.

Om ett skiljeavtal *har* internationell anknytning *ska* den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. *Om* parterna inte *har* träffat någon sådan överenskommelse, tillämpas lagen i det land där förfarandet med stöd av parternas avtal har *haft sitt säte* eller *ska ha sitt säte*.

Första stycket tillämpas inte på frågan *om* en part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företräd.

50 §

Vad som sägs i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även *beträffande* skiljeförfaranden som *äger rum* utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

Det som sägs i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även *för* skiljeförfaranden som *har sitt säte* utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

52 §

En skiljedom som meddelas utomlands anses som utländsk.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där *platsen för* förfarandet *är belägen*.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där förfarandet *har sitt säte*.

54 §

En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte i Sverige, om den part *mot vilken* skiljedomen åberopas visar

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädde eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse *skall* tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har

En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte i Sverige, om den part *som* skiljedomen åberopas *mot* visar

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädde eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse *ska* tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har

meddelats,

2. att den part, *mot vilken* skiljedomen åberopas, inte i *vederbörlig* ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet eller av annan orsak inte *varit i stånd* att utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock *skall*, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkänns och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet har *ägt rum*, eller

5. att skiljedomen ännu inte blivit bindande för parterna eller att den undanröjts eller dess verkställighet skjutits upp av behörig myndighet i det land där den meddelats eller enligt vars lag den meddelats.

meddelats,

2. att den part *som* skiljedomen åberopas *mot* inte i *rätt* ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet, eller av *någon* annan orsak inte *har kunnat* utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock *ska*, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkänns och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet har *haft sitt säte*, eller

5. att skiljedomen ännu inte *har* blivit bindande för parterna eller att den *har* undanröjts eller dess verkställighet *har* skjutits upp av *en* behörig myndighet i det land där den *har* meddelats eller enligt vars lag den *har* meddelats.

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande om skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet. Trots det tillämpas de nya bestämmelserna om

a) tillämplig processordning i 41 § och möjligheten att ta upp muntlig bevisning på engelska i 45 a § i de mål och ärenden som inleds i domstol efter ikraftträdandet, och

b) krav på prövningstillstånd i 43 § andra stycket för överklaganden av avgöranden från hovrätten som meddelas efter ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 1 och 15 §§ utsökningsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §¹

Verkställighet får under de förutsättningar som anges i detta kapitel äga rum på grund av följande exekutionstitlar:

1. domstols dom, utslag eller beslut,
2. förlikning som är stadfäst av domstol och medlingsöverenskommelse som har förklarats verkställbar av domstol,
3. godkänt strafföreläggande, godkänt föreläggande av ordningsbot eller godkänt avgiftsföreläggande,
4. skiljedom,
5. förbindelse angående underhållsbidrag,
6. förvaltningsmyndighets beslut som enligt särskild föreskrift får verkställas,
7. handling som enligt särskild föreskrift får läggas till grund för verkställighet, och
8. Kronofogdemyndighetens utslag eller beslut i mål om betalningsföreläggande eller handräckning samt europeiskt betalningsföreläggande som har förklarats verkställbart av Kronofogdemyndigheten.

Det som i balken sägs om dom gäller, om inte annat föreskrivs, i tillämpliga delar även domstols utslag eller beslut, Kronofogdemyndighetens utslag eller beslut i mål om betalningsföreläggande eller handräckning samt europeiskt betalningsföreläggande som har förklarats verkställbart av Kronofogdemyndigheten.

2. förlikning som är stadfäst av *en* domstol och medlingsöverenskommelse som har förklarats verkställbar av *en* domstol,

4. skiljedom *eller beslut om avskrivning av ett skiljeförfarande*,

6. förvaltningsmyndighets beslut som enligt *en* särskild föreskrift får verkställas,

7. handling som enligt *en* särskild föreskrift får läggas till grund för verkställighet, och

Det som i balken sägs om dom gäller, om inte annat föreskrivs, i tillämpliga delar även domstols utslag eller beslut, Kronofogdemyndighetens utslag eller beslut i mål om betalningsföreläggande eller handräckning samt europeiskt betalningsföreläggande som har förklarats verkställbart av Kronofogdemyndigheten. *Vidare gäller det som sägs i balken om skiljedom även beslut om avskrivning av skiljeförfarande.*

¹ Senaste lydelse 2011:862.

Skiljedom som grundas på skiljeavtal får verkställas, om

1. skiljeavtalet inte innehåller något förbehåll om rätt för part att föra talan mot domen eller, när ett sådant förbehåll finns, tiden för *parts* talan har gått ut utan att talan har förts, och

2. domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I fråga om ersättning till skiljeman får skiljedomen verkställas, om

1. *tiden för parts talan mot domen i denna del har gått ut utan att talan har väckts* och

2. domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

Svaranden *skall* alltid ges tillfälle att yttra sig innan verkställighet sker.

Om verkställighet av en skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse om inskränkning i parternas rätt att föra talan mot skiljedomen som anges i 51 § lagen (1999:116) om skiljeförfarande gäller vad som föreskrivs där.

En skiljedom som grundas på skiljeavtal får verkställas, om

1. skiljeavtalet inte innehåller något förbehåll om rätt för *en* part att föra talan mot domen eller, när ett sådant förbehåll finns, tiden för *partens* talan har gått ut utan att talan har förts, och

2. domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

1. *domen i denna del inte har angripits inom föreskriven tid*, och

2. domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen om skiljeförfarande.

Svaranden *ska* alltid ges tillfälle att yttra sig innan verkställighet sker.

Om verkställighet av en skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse om inskränkning i parternas rätt att föra talan mot skiljedomen som anges i 51 § lagen om skiljeförfarande, gäller vad som föreskrivs där.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

² Senaste lydelse 1999:118.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen tillkallade den 6 februari 2014 en särskild utredare med uppdrag att se över lagen (1999:116) om skiljeförfarande i syfte att säkerställa att skiljeförfarande i Sverige kan fortsätta att vara en modern, effektiv och attraktiv tvistlösningsform för svenska och utländska parter. Utredningen antog namnet Skiljeförfarandeutredningen.

Utredningen överlämnade i april 2015 betänkandet Översyn av lagen om skiljeförfarande (SOU 2015:37). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning finns tillgänglig i ärendet (Ju2015/03754/DOM).

I syfte att komplettera beredningsunderlaget i vissa särskilda frågor har Justitiedepartementet tagit kontakt med bl.a. de hovrätter som har varit remissinstanser och företrädare för advokat kåren. De skriftliga synpunkter som har lämnats finns tillgängliga i ärendet.

4 Utgångspunkter för en modernisering

4.1 Skiljeförfarande i dag

Lagregleringen

Skiljeförfarande regleras i lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Lagen trädde i kraft den 1 april 1999 och ersatte då lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar.

Lagen om skiljeförfarande innehåller bestämmelser om skiljeavtalet (1–6 §§), skiljemännen (7–18 §§), förfarandet (19–26 §§), skiljedomen (27–32 §§), skiljedoms ogiltighet och upphävande av skiljedom (33–36 §§), skiljedomskostnaderna (37–42 §§), forumfrågor och talefrister (43–45 §§), internationella förhållanden (46–51 §§) och erkännande och verkställighet av utländsk skiljedom m.m. (52–60 §§).

Skiljeförfarande bygger på principen om avtalsfrihet och är en form av privat rättskipning avseende tvister som parterna kan förlikas om. Förfarandet syftar till att snabbt och slutligt avgöra tvister utan insyn utifrån (se prop. 1998/99:35 s. 40 f.). Skiljeförfarandet är ett eninstansförfarande, vilket bidrar till att tvisten löses snabbt. Skiljemän är inte bundna av processprinciperna om koncentration, omedelbarhet och muntlighet. Handläggningen kan därför vara smidig och avpassad efter sakens beskaffenhet och parternas önskemål. Många av lagens bestämmelser är dispositiva, dvs. bestämmelser som parterna kan avtala bort. I lagen finns också bestämmelser som tar särskild hänsyn till risken för att en part förhalar skiljeförfarandet. En skiljedom kan verkställas som en domstolsdom i Sverige och kan med stöd av 1958 års New York-

konvention om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar verkställas även i många andra länder.

Lagen om skiljeförfarande bygger på tanken att staten inte ska tillhandahålla någon materiell överprövning av skiljedomar, vare sig i fråga om bevisning eller den rättsliga bedömningen. Om det däremot har förekommit något formellt fel vid handläggningen eller om det annars finns anledning att ifrågasätta om förfarandet skett på ett korrekt sätt har parterna ett berättigat intresse av att kunna angripa domen. Också hänsynen till allmänna intressen och till tredje man kan motivera en domstolskontroll av skiljedomar (se prop. 1998/99:35 s. 139).

Skiljeförfarande har funnits i Sverige under lång tid. I 1734 års lag fanns en bestämmelse om att verkställighet av gode männens avgörande kunde ske i det fall parterna av sagt sig rätten att klandra avgörandet (se 4 kap. 15 § utsökningsbalken). Den första samlade lagregleringen av skiljeförfarande tillkom genom 1887 års lag om skiljemän. Lagen innehöll bestämmelser om skiljeavtalets föremål och avtalets verkan som rättegångshinder. Bland annat upptogs ett stadgande om att parterna skulle anses ha utfäst sig att nöja sig med skiljedomen om skiljeavtalet inte innehöll förbehåll om rätt för parterna att överklaga skiljedomen. Överexekutor gavs befogenhet att i vissa fall utse skiljeman. I lagen togs också in föreskrifter om förfarandet och om skiljedomens form.

Lagen ändrades år 1919 i syfte att stävja förekomsten av missbruk i form av förhaling av skiljeförfaranden. Snart därefter ansågs lagen vara i behov av en fullständig omarbetning, vilken ledde till en ny lag om skiljemän (1929:145).

Vid utarbetandet av den nuvarande lagen om skiljeförfarande var en utgångspunkt att lagen borde vila på de grundprinciper som gällt dittills och att grundsatsen om parternas rätt till självbestämmande borde stå i fokus. Andra utgångspunkter var att lagstiftningen skulle vara modern och uppfylla kraven på snabbhet, säkerhet och smidighet i förfarandet samtidigt som grundläggande krav på rättssäkerhet skulle beaktas. Det uttalades också att lagstiftningsarbetet borde inriktas på att finna lösningar på problem som erfarenhetsmässigt kan uppstå i samband med skiljeförfaranden. Det ansågs slutligen angeläget att slå vakt om och ytterligare befrämja Sveriges starka ställning som internationellt forum för handelstvister (se prop. 1998/99:35 s. 43).

Den nya lagen innebar en mer uttömmande reglering av skiljeförfarandet än 1929 års lag. Bland annat tillkom nya regler om genkärsmål och om att talan om ogiltighet eller upphävande av skiljedom skulle föras direkt i hovrätt. Utskottet tillstyrkte i princip regeringens förslag (se bet. 1998/99:JuU12 s. 10).

Sedan lagens tillkomst har endast två ändringar av följdkaraktär gjorts i lagen (i 4 och 35 §§, se prop. 2005/06:200 respektive prop. 1999/2000:26).

Lagen om skiljeförfarande reglerar i första hand skiljeförfarande som grundar sig på avtal mellan parterna, så kallat konventionellt skiljeförfarande. Det förekommer i vissa fall att det i lag föreskrivs att en tvist ska avgöras av skiljemän, så kallat legalt skiljeförfarande. I de flesta fall hänvisar bestämmelsen då till skiljeförfarandelagens regler.

Skiljeförfarande i ett internationellt perspektiv

Skiljeförfaranden har en betydande internationell prägel. Detta visar sig bl.a. i en omfattande internationell regelgivning, t.ex. den av FN:s handelsrättskommission (Uncitral) utarbetade modellagen (Model Law on International Commercial Arbitration 1985, reviderad 2006). Syftet med detta regelverk är att vara en förebild för nationella lagar om skiljeförfarande. Internationella skiljeförfaranden rör vanligtvis kommersiella tvister. Men skiljeförfarande används inte bara i strikt förmögenhetsrättsliga sammanhang utan har ett bredare användningsområde, t.ex. när det gäller slitandet av tvister mellan stater eller statliga intressen. Sverige har alltsedan senare hälften av 1970-talet kommit att utvecklas till ett ledande skiljedomsland i ett internationellt perspektiv, vilket hänger samman med dels ett aktivt deltagande i den internationella regelgivningen, dels att Sverige uppfattas som ett oberoende land som uppfyller höga krav på effektivitet och rättssäkerhet.

Vid den nuvarande lagens tillkomst diskuterades i vilken utsträckning lagstiftningen borde bygga på FN:s modellag. Slutsatsen var att modellagen inte borde läggas direkt till grund för den nya svenska lagstiftningen vare sig dispositions- eller innehållsmässigt. Däremot ansågs det angeläget att i varje delfråga beakta modellagens bestämmelser. Att en viss lösning har stöd i modellagen borde tillmätas stor betydelse och ha ett stort egenvärde (se prop. 1998/99:35 s. 47).

Även om skiljeförfarande har stor betydelse i internationella sammanhang har denna form av tvistlösning inte kommit att omfattas av integrationssträvandena inom EU. Detta hänger bl.a. samman med skiljeförfarandets starka koppling till avtalsfriheten och partsautonomin. Skiljeförfaranden är undantagna från tillämpningsområdet för Bryssel I-förordningen (förordning 1215/2012/EU om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område). Konventionella skiljenämnder är också som huvudregel undantagna från möjligheten att begära förhandsavgöranden från EU-domstolen (se t.ex. mål 102/81 Nordsee). Skiljeförfarande faller även utanför Lugano-konventionens tillämpningsområde.

Ett annat kännetecken för skiljeförfarande är skiljedomsinstitutens stora betydelse. Många tvister avgörs inom ramen för handelskamrarnas skiljedomsinstitut i så kallade institutionella skiljeförfaranden (till skillnad från ad hoc-förfaranden, som inte är knutna till något skiljedomsinstitut). Skiljedomsinstitutet har i regel en styrelse och ett sekretariat samt stadgar eller motsvarande som reglerar både organisationen och förfarandet i skiljemål som handläggs vid institutet i fråga. Institutet biträder vanligtvis också vid utseende av skiljemän. I Sverige administreras de flesta institutionella skiljeförfaranden av Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut (SCC). Till SCC vänder sig varje år parter från runt 40 länder för att lösa sina tvister.

Lagstiftningen om skiljeförfarande i några andra länder

Skiljeförfarande är som redan framgått i stor utsträckning en internationell företeelse. Lagstiftningen om skiljeförfarande i andra länder har i flera fall varit föremål för översyn med syftet att ha ett modernt och därmed attraktivt regelverk.

När det gäller de nordiska länderna är den finska lagen om skiljeförfarande den som har störst likheter med den svenska. Den finska lagen från år 1992 har bl.a. en uppdelning mellan ogiltighetsgrunder och klandergrunder, vilket är obekant för andra länders lagar om skiljeförfarande. De norska och danska lagarna om skiljeförfarande avviker från den svenska och finska på så sätt att de mer tydligt är baserade på FN:s modellag. Dessa lagar är från år 2004 respektive år 2005. I Danmark har Voldgiftsinstitutet tagit fram ett förslag till en revidering av den danska lagen. Förslaget bereds för närvarande. Förslaget innebär bl.a. begränsningar av möjligheten att angripa domar och anpassningar till flerpartsförhållanden.

Beträffande andra länder inom EU kan följande nämnas. Frankrike och England har en lång tradition av skiljeförfarande och Paris och London är centrum för skiljeförfaranden. Dessa länders respektive lagar om skiljeförfarande från år 2011 respektive år 1996 är inte baserade på FN:s modellag men har ändå flera liknande drag. Den franska lagen karaktäriseras också av att vara en så kallad dualistisk lag, vilket innebär att den har olika regler för nationella och internationella skiljeförfaranden. Inte heller de schweiziska och nederländska lagarna om skiljeförfarande är baserade på modellagen. I Nederländerna gjordes en översyn år 2015 medan en översyn av regelverket för internationella skiljeförfaranden pågår i Schweiz. Till så kallade modellagsländer hör bl.a. Tyskland och Belgien, vars lagar är från 1998 respektive 2013.

Utanför EU kan nämnas att Asien, t.ex. Singapore och Hong Kong, har stärkt sin ställning som centrum för internationellt skiljeförfarande på senare tid. Deras regleringar bygger på modellagen. Lagen i Singapore som gäller internationella skiljeförfaranden reviderades år 2010. Lagen i Hong Kong reviderades år 2013.

4.2 Reformbehovet

Regeringens bedömning: Lagen om skiljeförfarande har varit i kraft i snart 20 år. Det finns skäl att nu modernisera lagen för att skiljeförfarande ska fortsätta vara en effektiv och attraktiv form av tvistlösning och för att Sverige ska kunna bevara och utveckla sin framskjutna position internationellt.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning (se betänkandet s. 85–87).

Remissinstanserna: Tillstyrker bedömningen eller har ingen invändning mot den.

Skälen för regeringens bedömning: Det kan konstateras att lagen om skiljeförfarande i väsentliga delar har stått sig väl sedan tillkomsten för snart 20 år sedan. Den bild av utvecklingen på området som tecknades för arbetena till lagen har fortsatt under de senaste decennierna. Skiljeförfarande som en form av tvistlösning inom näringslivet blir fortlöpande alltmera utbrett och betydelsefullt. Särskilt när det gäller större kommersiella tvister har skiljeförfarandet kommit att dominera som tvistlösningsform. Detta gäller både för svensk del och i flera jämförbara länder. Det förekommer att skiljeförfarande i Sverige äger

rum mellan parter som saknar svensk anknytning, något som bl.a. kan sammanhånga med att vardera parten i ett internationellt skiljeförfarande kan vara skeptisk till en domstolsprövning i motpartens hemland.

I ett samhällsekonomiskt perspektiv har den erfarenhet och kunskap som Sverige som skiljedomsland byggt upp på skiljeförfarandeområdet kommit att utvecklas till en viktig svensk exportprodukt. Det är viktigt att främja en fortsatt utveckling av denna verksamhet.

Som nämns ovan finns även på andra håll i världen attraktiva och konkurrenskraftiga länder som satsar på att erbjuda internationell tvistlösning. Den internationella konkurrensen om skiljetvisterna hårdnar alltmer vilket förstärker reformbehovet.

En utveckling som märks inte bara inom skiljeförfaranden utan även i statlig rättskipning är att de tvister som behöver lösas ofta är komplexa och involverar inte sällan fler än två parter. Skiljetvister kan vara mycket omfattande sett såväl till processföremålet som till den utredning och bevisning som förs fram. Det är viktigt att lagstiftningen följer med i den utvecklingen och anpassas till rådande behov.

Som utredningen konstaterar är det inte aktuellt att nu ompröva de grundläggande ställningstaganden som den nuvarande lagregleringen bygger på. Det har inte framkommit behov av någon ändring i det avseendet. En utgångspunkt bör därför även fortsättningsvis vara att lagen om skiljeförfarande ska erbjuda en effektiv och samtidigt rättssäker form av tvistlösning.

En annan utgångspunkt för en reform är att lagen ska vara modern och lättillgänglig, även för utländska tillämpare. Sverige har som nämns ovan en mycket stark ställning internationellt och åtnjuter ett högt förtroende bland de som verkar inom internationell tvistlösning. För att skiljeförfarande fortsatt ska vara en attraktiv form av tvistlösning och för att Sverige ska bevara och utveckla sin framskjutna position internationellt är det angeläget att nu lägga fram förslag till en modernisering av lagen.

Behovet av reformer gör sig gällande i flera avseenden. Det finns frågor där man framför allt i det praktiska rättslivet men även i rättslitteraturen har uppmärksammat ett behov av att se över lagen, t.ex. när det gäller överprövning av domstol av skiljemännens behörighet och när det gäller flerpartsförhållanden. Klanderprocessen är ett annat område där reformbehov har påtalats. Med tanke på det stora internationella inslaget finns det också behov av att i ökad utsträckning kunna använda engelska i klanderprocessen.

Regeringen går i denna lagrådsremiss fram med flertalet av Skiljeförfarandeutredningens förslag. På några punkter anser regeringen dock att det inte finns skäl att lägga fram förslag på ändringar. Dessa frågor behandlas nedan i bl.a. avsnitt 6.6, 6.7, 7.1, 7.3, 7.5, 7.6 och 8.1. Därutöver är en fråga om den så kallade påståendedoktrinen bör bli föremål för lagreglering. *SAA* och *ICC Sweden* förespråkar en sådan reglering. Övriga remissinstanser tillstryker eller har inte någon invändning mot utredningens förslag att avstå från en lagreglering. Påståendedoktrinen anses kortfattat innebära att skiljemännen – vid en prövning av sin behörighet att avgöra tvisten enligt 2 § lagen om skiljeförfarande – ska utgå från att de rättsfakta som den påkallande parten påstår är för handen utan att göra någon bevisprövning av dem.

SAA menar att det råder viss oklarhet om doktrinen närmare innebörd och att detta motiverar ett klargörande, särskilt med hänsyn till internationella tillämpare av lagen. Utredningen motiverar sitt ställningstagande att inte föreslå en lagreglering med att doktrinen flera gånger varit föremål för prövning i rättspraxis. Regeringen delar den bedömningen. Eventuella ytterligare tolkningsfrågor är bäst ägnade att lösas i rättstillämpningen (se bl.a. NJA 2017 s. 226).

En annan fråga gäller om den bestämmelse i lagen som reglerar en skiljemans opartiskhet ska kompletteras med ett stadgande om att skiljemannen även ska vara oberoende. Av förarbetena framgår att begreppet oberoende (oavhängig) torde sakna självständig betydelse och att det omfattas av begreppet opartisk (se prop. 1998/99:35 s. 83). Det finns mot den bakgrunden inte tillräckliga skäl att nu införa begreppet i lag. En ytterligare fråga är om bestämmelsen i 1 § andra stycket lagen om skiljeförfarande ska tas bort, vilket föreslås av en remissinstans. Bestämmelsen innebär att parterna får låta skiljemännen komplettera avtal utöver vad som följer av en tolkning av avtal. Regeringen delar utredningens uppfattning att det inte finns anledning att ta bort bestämmelsen.

5 Domstolsprövning av skiljemännens behörighet

Regeringens förslag: I lagen införs en möjlighet att under ett pågående skiljeförfarande få skiljemännens behörighet prövad i hovrätten. Det införs samtidigt ett dispositivt rättegångshinder mot att pröva en talan om skiljemännens behörighet vid tingsrätt, om ett skiljeförfarande har inletts.

Det nya rättegångshindret ska inte gälla konsumenter i de fall ett skiljeavtal har träffats med en näringsidkare innan en tvist uppstod.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag (se betänkandet s. 116 f.).

Remissinstanserna: *Göta hovrätt* anser att det i lagen bör förtydligas att en part har rätt att väcka en fastställsetalan om behörigheten innan ett skiljeförfarande har inletts. Hovrätten anser också att det bör klargöras i lagen att en part som inte begär att behörighetsfrågan ska överprövas av hovrätten går miste om möjligheten att föra en talan i den frågan efter det att skiljedomen har meddelats. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att rätten att väcka talan beträffande skiljemännens behörighet innan ett skiljeförfarande har inletts borde tas bort. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* anser bl.a. att det behöver analyseras ytterligare om den föreslagna ordningen är förenlig med rätten till domstolsprövning i artikel 6.1 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen). *Jusek* anser att det undantag från den föreslagna ordningen som föreslås för konsumenter bör gälla även för

arbetstagare. Övriga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande ordning

Skiljemännen får enligt 2 § lagen om skiljeförfarande pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten (så kallad behörighetskompetens, se prop. 1998/99:35 s. 75–78). Begreppet behörighet anses enligt rättspraxis omfatta relativt vitt skilda frågor. Sålunda inrymmer begreppet frågor om skiljenämndens kompetens, såsom parternas skiljebundenhet, tvistefrågans skiljedomsmissighet och förekomsten av processhinder. Även frågor om skiljenämndens domförhet – exempelvis om skiljeförfarandet har inletts på ett riktigt sätt, om rätt antal skiljemän har utsetts eller skiljemän med rätt kvalifikationer har utsetts – faller under paragrafens tillämpningsområde (se NJA 2016 s. 264).

Skiljenämnden anses ha befogenhet att välja mellan att pröva en fråga om behörigheten genast när den uppkommer eller att pröva frågan först i skiljedomen. En part som är missnöjd med bedömningen kan då klandra skiljedomen under påstående att skiljemännen inte har varit behöriga. Ett beslut under förfarandet enligt vilket skiljenämnden har funnit att den är behörig kan inte angripas vid domstol.

Den nämnda regleringen kompletteras med en föreskrift i 34 § andra stycket om att en part inte har rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande.

Att skiljemännen får pröva sin egen behörighet hindrar inte en domstol från att pröva samma fråga på begäran av part (se 2 §). En part kan alltså, i stället för att begära att skiljenämnden prövar behörighetsfrågan, under pågående skiljeförfarande väcka en fastställsetalan vid tingsrätt angående skiljemännens behörighet. Skiljemännen får dock enligt 2 § fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Problem med den nuvarande ordningen

Som framgår ovan kan en fastställsetalan om skiljemännens behörighet väckas vid tingsrätten samtidigt som ett skiljeförfarande pågår. Frågan om behörigheten blir då i praktiken föremål för parallella prövningar, dels av skiljemännen inom ramen för det pågående skiljeförfarandet, dels i fastställsetalan i tingsrätten. Inte sällan blir skiljeförfarandet färdigt före domstolsprocessen. När skiljedomen klandras sker det i detta läge ofta med åberopande både av skiljemännens bristande behörighet och på annan grund. Samma fråga – om skiljemännens behörighet – blir då föremål för två domstolsprocesser samtidigt, vilket får betecknas som olämpligt.

Det har hävdats att regleringen inte uppfattas som ändamålsenlig av skiljemän och ombud och att den avviker från vad som gäller i ett internationellt perspektiv.

Risken för parallella processer var i och för sig känd redan när lagen om skiljeförfarande infördes. Lagrådet påpekade att det finns risk för att klandertalan måste avvisas på grund av litispensens med hänsyn till

tingsrättsprocessen. För att undvika detta förordades från Lagrådets sida att skiljemännen inte skulle få meddela skiljedom förrän domstolen avgjort frågan. Regeringen godtog dock inte detta förslag med hänvisning till att snabbheten i förfarandet därmed skulle äventyras. Det kunde, anförde regeringen, inte uteslutas att en skiljedom skulle kunna försenas lång tid om skiljemännen var tvungna att avvakta utgången av ett domstolsförfarande (se prop. 1998/99:35 s. 77 f.).

Domstolsprövning av skiljemännens behörighet bör kopplas närmare till skiljeförfarandet

Som konstateras i förarbetena till lagen om skiljeförfarande finns det en grundläggande inskränkning i skiljemännens behörighetskompetens som innebär att en möjlighet i princip alltid måste finnas att underställa en domstol frågan om skiljemännens behörighet i en viss tvist (se prop. 1998/99:35 s. 76). Det kan därför inte komma i fråga att helt ta bort möjligheten till domstolsprövning av skiljemännens behörighet för att få bort risken för parallella processer och i stället låta frågan endast bli föremål för skiljemännens prövning.

En oinskränkt rätt att väcka talan i domstol samtidigt som ett skiljeförfarande pågår är dock inte den enda tänkbara ordningen för att uppfylla rätten att få frågan prövad av domstol. Enligt exempelvis modellagen gäller att skiljenämnden får pröva sin egen behörighet, antingen genom ett särskilt beslut under förfarandet eller också i själva skiljedomen. Regleringen i modellagen skiljer sig från den svenska ordningen genom att ett ställningstagande från skiljenämndens sida i fråga om behörigheten som meddelats genom ett beslut under förfarandet ska kunna överprövas särskilt av domstol på begäran av part. En sådan begäran ska ske inom trettio dagar från att parten fått del av beslutet. Domstolens beslut ska inte kunna överklagas (se modellagen artikel 16.3).

Risken för parallella processer skulle, som utredningen konstaterar, kunna minskas till viss del om regleringen utformas i huvudsak enligt modellagens system, alltså med en möjlighet till överprövning av ett positivt beslut från skiljemännens sida angående sin behörighet i stället för en fristående möjlighet att väcka talan vid domstol i behörighetsfrågan under pågående skiljeförfarande. En sådan ordning skulle innebära att man kan tidigarelägga domstolsprövningen och därmed får ett snabbare avgörande.

Denna lösning avvisades visserligen i förarbetena till den nuvarande lagen, bl.a. med hänvisning till att ett sådant eninstansförfarande som anvisas av modellagen inte borde införas (se prop. 1998/99:35 s. 77). Utredningen föreslår dock inte ett renodlat eninstansförfarande utan att överprövningen, i likhet med vad som gäller för klandertalan, ska göras direkt i hovrätten.

Inte heller med utredningens förslag försvinner dock risken för parallella processer. Om skiljenämnden inte avvaktar med förfarandet medan hovrätten prövar frågan utan går vidare och meddelar skiljedom, kan en efterföljande klanderprocess komma till hovrätten samtidigt som den överprövar skiljemännens beslut i behörighetsfrågan. En ändring enligt utredningens förslag bedöms ändå skapa bättre förutsättningar för

att behörighetsfrågan ska kunna avgöras snabbare. I stället för att väcka fastställsetalan i tingsrätten, med möjlighet till överklagande av domen till både hovrätt och Högsta domstolen, kan parten direkt inom ramen för skiljeförfarandet göra invändning om skiljemännens behörighet. Det är en processekonomisk fördel att domstolsprövningen av behörigheten kopplas närmare skiljeförfarandet i stället för att, som i dag, vara ett helt separat förfarande. Liknande ordningar finns också i Danmark och Norge.

I enlighet med vad utredningen föreslår anser regeringen därför att det bör införas en ordning som innebär att, om skiljemännen i ett beslut under förfarandet har funnit att de är behöriga att avgöra tvisten, en part som är missnöjd med beslutet ska kunna begära att frågan prövas av hovrätten. Det bör samtidigt införas en bestämmelse som begränsar en parts möjlighet att väcka talan vid domstol om samma fråga, dvs. skiljemännens behörighet, under pågående skiljeförfarande. I enlighet med 10 kap. 17 a § rättegångsbalken krävs det en invändning från motparten för att tingsrätten inte ska ta upp talan. Om parterna anser det vara lämpligare att behörighetsfrågan prövas i tingsrätten i form av en fastställsetalan bör det alltså inte finnas något hinder mot att en tingsrätt tar upp en sådan talan. Detta ligger även i linje med principen om partsautonomi i skiljeförfaranden.

Närmare om prövningen

Ett beslut av skiljemännen om att de är behöriga bör som utredningen föreslår kunna angripas inom 30 dagar från det att parten fick del av beslutet. I enlighet med nuvarande ordning bör skiljemännen få bestämma om de vill låta skiljeförfarandet vila i avvaktan på domstolens avgörande eller om de vill fortsätta förfarandet. Skiljemännen bör heller inte vara förhindrade att meddela skiljedom innan domstolen har avgjort frågan. Ett förbud för skiljenämnden att meddela skiljedom innan domstolen har avgjort frågan skulle nämligen, som regeringen har varit inne på, medföra att förfarandet kan komma att försenas och skulle också kunna öppna upp för obstruktion i syfte att förhåla förfarandet (se prop. 1998/99:35 s. 77 f.).

Möjligheten att föra behörighetsfrågan till domstol bör, som utredningen framhåller, endast finnas om skiljemännen i ett särskilt beslut förklarat sig vara behöriga. Skiljenämnden anses, som nämns ovan, enligt gällande ordning också kunna välja att trots invändning fortsätta förfarandet i syfte att först i skiljedomen ta ställning till behörighetsfrågan, utan att fatta ett särskilt beslut om detta. Denna ordning bör bestå, och i det fallet bör skiljenämndens agerande alltså inte omedelbart kunna angripas genom talan vid domstol. Det blir i så fall senare genom en klandertalan mot skiljedomen som skiljemännens avgörande om sin behörighet kan prövas.

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet påpekar att den föreslagna ordningen kan leda till en fördröjning av den domstolsprövning som den enskilde har rätt till enligt artikel 6.1 i Europakonventionen. Det är riktigt att det sedan skiljeförfarande har inletts inte kommer att gå att framtvunga ett särskilt ställningstagande från skiljenämnden under skiljeförfarandets gång, samtidigt som det

finns ett hinder mot att föra en fastställsetalan om skiljemännens behörighet vid tingsrätten. Något principiellt hinder mot en sådan ordning finns dock inte eftersom den inte innebär att en part fråntas rätten att få frågan om skiljemännens behörighet prövad av domstol. Det ska även beaktas att det inte heller enligt nuvarande ordning finns en ovillkorlig rätt till domstolsprövning av behörigheten eftersom detta beror på om förutsättningarna för en fastställsetalan i 13 kap. 2 § rättegångsbalken är uppfyllda, vilket exempelvis inte är säkert i ett avslutande skede av skiljeförfarandet (jfr NJA 2010 s. 508). Europakonventionens krav på domstolsprövning måste dock beaktas när skiljenämnden bedömer om prövningen bör skjutas upp till skiljedomen eller inte. Som utredningen påpekar kan det röra sig om ett mycket omfattande skiljeförfarande samtidigt som frågan om skiljemännens behörighet är svårbedömd. I sådana fall kan det, även om en domstolsprövning också kan ta tid, vara en fördel såväl för parterna eller åtminstone någon av dem som för skiljenämnden att behörighetsfrågan blir rättskraftigt avgjord av domstolen innan prövningen i den materiella tvistefrågan i skiljeförfarandet kommer igång eller i varje fall slutförs.

Om skiljemännen i en skiljedom kommer fram till att de inte är behöriga, och därmed avvisar talan, kan ett sådant avgörande enligt gällande regler överprövas av domstol enligt 36 § lagen om skiljeförfarande.

Utredningen föreslår att överprövningen ska göras av Svea hovrätt. Som regeringen bedömer i avsnitt 7.5 bör klander målen inte koncentreras till en hovrätt, utan även fortsättningsvis handläggas av samtliga hovrätter. Detta bör gälla även beträffande den nu aktuella domstolsprövningen. Samtliga hovrätter bör därför vara behöriga att utföra prövningen.

Samma processuella regelverk bör tillämpas på behörighetsfrågan oavsett om den kommer till hovrättens prövning i form av överprövning av skiljemännens beslut, i form av en klandertalan enligt 34 § eller i form av en ändringstalan i 36 §. Talan ska alltså väckas genom en ansökan om stämning, handläggningen ske enligt rättegångsbalkens bestämmelser om rättegången i tvistemål i tingsrätt (se 53 kap. 1 § rättegångsbalken) och hovrättens avgörande ska i normalfallet ske genom dom. Processordningen bör alltså i likhet med utredningens förslag vara densamma som för klandermålen och ändringsmålen (se avsnitt 7.6).

Eftersom en fråga om skiljemännens behörighet kan avse den civilrättsliga bundenheten av ett skiljeavtal bör, som regeringen konstaterade när lagen om skiljeförfarande infördes (se prop. 1998/99:35 s. 77), frågan inte kunna prövas bara av en domstolsinstans. Hovrättens avgörande bör därför kunna överklagas till Högsta domstolen. I likhet med vad som gäller för klandermålen krävs dock att hovrätten lämnar tillstånd till överklagande. Av avsnitt 7.8 framgår att regeringen föreslår att det ska införas ett krav på prövningstillstånd i klandermålen. Även den nu aktuella typen av mål bör omfattas av det kravet på prövningstillstånd.

Göta hovrätt anser att det bör klargöras i lagen att en part som inte ansöker om att behörighetsfrågan ska överprövas av hovrätten går miste om möjligheten att föra en talan i domstol i den frågan efter det att skiljedomen har meddelats. Regeringens avsikt är dock inte att parten ska fråntas möjligheten att klandra skiljedomen bara för att han eller hon inte

har ansökt hos hovrätten om överprövning av skiljenämndens beslut i behörighetsfrågan. Om en part gick miste om möjligheten att angripa skiljemännens beslut om behörigheten genom klander skulle parten bli tvungen att angripa beslutet under skiljeförfarandet för att inte gå miste om rätten till domstolsprövning. Det kan vara processekonomiskt bättre att i stället låta skiljeförfarandet slutföras och sedan klandra skiljedomen.

Av 34 § andra stycket lagen om skiljeförfarande följer att en parts passivitet kan medföra att parten går miste om sin rätt att åberopa en omständighet i en klandertalan. Det finns visserligen inte något uttryckligt krav på att en part formellt ska reservera sig mot ett visst beslut (jfr prop. 1998/99:35 s. 236). För att parten ska vara säker på att undvika rättsförlust finns dock anledning för parten att anmäla att man förbehåller sig rätten att klandra skiljedomen i det fall möjligheten att angripa beslutet inom 30 dagar inte utnyttjas. Någon ändring av nuvarande ordning är inte avsedd vad gäller bedömningen av en parts passivitet.

Om en domstol har avgjort en fråga om skiljemännens behörighet, får det avgörandet rättskraft, vilket bl.a. innebär att skiljenämnden inte får ompröva frågan när den sedan avgör tvisten utan ska lägga domstolsavgörandet till grund för sin bedömning.

Den nuvarande bestämmelsen i 2 § andra stycket om att skiljemännens beslut i behörighetsfrågan inte är bindande bör till följd av regeringens förslag upphävas. Detta innebär dock inte att skiljemännen alltid är förhindrade att ompröva sitt beslut i de fall en domstol inte har avgjort frågan. Under vilka närmare förutsättningar skiljemännen kan ändra ett redan fattat beslut beror på omständigheterna i det enskilda fallet och vad för typ av behörighetsfråga det handlar om.

Sammanfattningsvis anser regeringen att det i lagen bör föreskrivas att en part som är missnöjd med ett beslut under skiljeförfarandet om att skiljemännen är behöriga att avgöra tvisten, ska kunna begära att frågan prövas av hovrätten. Talan ska väckas senast 30 dagar från det att parten fick del av beslutet. För en sådan talan ska ansökningsavgift betalas.

Det införs ett rättegångshinder mot möjligheten att pröva en talan om skiljemännens behörighet vid tingsrätten

Som nämns ovan bör det samtidigt med den nya överprövningsmöjligheten införas hinder mot möjligheten att föra en särskild talan om skiljemännens behörighet vid tingsrätten. En fastställsetalan om skiljemännens behörighet bör alltså mot ena partens bestridande inte gå att föra sedan skiljeförfarande inletts.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet anser att det inte heller bör vara tillåtet att väcka talan om skiljemännens behörighet innan ett skiljeförfarande har inletts. Tanken med regeringens förslag är dock att snabba på prövningen av skiljemännens behörighet i de fall ett skiljeförfarande har inletts. Som utredningen konstaterar finns det inte skäl att inskränka möjligheten att väcka talan innan ett skiljeförfarande har startat. Det skulle innebära en alltför långtgående inskränkning i den enskildes rätt till domstolsprövning.

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet framhåller att frågan om skiljemännens behörighet kan uppkomma även vid en annan form av

talán en fastställelsetalan angående skiljemännens behörighet. Om en part exempelvis under ett pågående skiljeförfarande väcker talan om att huvudavtalet inte är gällande mellan parterna, kan motparten komma att göra en invändning om rättegångshinder genom att åberopa skiljeavtalet. I ett sådant läge kan det tänkas att káranden gör gällande att skiljeavtalet saknar verkan, varvid frågan om skiljeavtalets tillämplighet och giltighet blir föremål för domstolens prövning. En liknande situation kan uppstå om en part i stället för att väcka en fastställelsetalan om skiljemännens behörighet väcker talan om en materiell tvistefråga och motparten invänder att det föreligger processhinder på grund av skiljeavtalet. Tingsrätten bör dock i sådana situationer, dvs. där frågan om skiljemännens behörighet aktualiseras inom ramen för en annan talan, inte vara förhindrad att pröva frågor som rör behörigheten. Om den var det, skulle det riskera att leda till att varje skiljeinvändning, hur grundlös den än skulle vara, i praktiken ledde till att tingsrätten automatiskt skulle bli obehörig. En sådan ordning är inte tänkbar att genomföra. Att ge tingsrätten möjlighet att göra en initial bedömning av om det finns fog för invändningen framstår som en alltför komplicerad lösning. Att regleringen därmed inte blir heltäckande förtar enligt regeringens mening inte skálen för att införa hinder mot att föra talan i de mer renodlade fallen där en part väcker en fastställelsetalan om behörigheten under pågående skiljeförfarande.

Regeringen föreslår därför att det i lagen införs en bestämmelse om att tingsrätten mot en parts bestridande inte får pröva en talan om skiljemännens behörighet om ett skiljeförfarande har inletts. Som ovan nämnts bör rättegångshindret vara dispositivt. Det ska alltså beaktas endast efter invändning från motparten.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet väcker frågan om vad som avses med att skiljeförfarandet "pågår", vilket är utredningens förslag. Regleringen bör ta sin utgångspunkt i den tidpunkt då ett skiljeförfarande inleds, vilket enligt 19 § lagen om skiljeförfarande är när en part tar emot en begáran om skiljedom (se författningskommentaren till 4 a §).

Det nya rättegångshindret ska inte gälla konsumenter i de fall ett skiljeavtal har träffats med en näringsidkare innan en tvist uppstod

Ett skiljeavtal mellan en näringsidkare och en konsument får enligt 6 § lagen om skiljeförfarande under vissa angivna förhållanden inte göras gällande, om skiljeavtalet träffades innan en tvist mellan parterna uppstod. Regleringen är motiverad utifrån intresset av att skydda konsumenter (se prop. 1998/99:35 s.52). Den begränsning av möjligheten att föra talan om skiljemännens behörighet som regeringen föreslår riskerar att stå i strid med den aktuella bestämmelsen. I det fall en näringsidkare påkallar skiljeförfarande mot en konsument och åberopar ett skiljeavtal som har ingåtts innan tvisten uppstod, bör en konsument inte vara förhindrad att föra en talan i domstol om giltigheten av avtalet. Som utredningen föreslår bör det därför införas ett undantag från begränsningen att föra talan om skiljemännens behörighet i sådana fall.

Jusek anser att det undantag som föreslås beträffande konsumenter bör gälla även för arbetstagare. Arbetstagare är dock inte undantagna i 6 §

lagen om skiljeförfarande och det saknas enligt regeringen tillräckliga skäl för att de ska vara undantagna i nu aktuella situationer.

6 Skiljeförfarandet

6.1 Utseende av skiljemän

6.1.1 Tingsrätten ska utse alla skiljemän om motparterna inte kan enas om skiljeman

Regeringens förslag: Om det finns flera motparter och dessa inte kan enas om skiljeman, ska tingsrätten på ansökan av en motpart utse samtliga skiljemän. En skiljeman som redan har utsetts av den påkallande parten ska samtidigt entledigas.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag (se betänkandet s. 101).

Remissinstanserna: *Malmö tingsrätt* anser att förslaget är oklart i frågan om huruvida en ansökan till tingsrätten om att utse samtliga skiljemän ska göras av var och en av motparterna, eller endast av motparterna gemensamt. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag: Lagen om skiljeförfarande föreskriver i 12 § att parterna får bestämma hur många skiljemän som ska avgöra tvisten och hur de ska utses. Om parterna inte har träffat någon överenskommelse om detta ska 13–16 §§ tillämpas. Enligt dessa bestämmelser gäller bl.a. att skiljemännen ska vara tre, att varje part utser en skiljeman och att de valda utser en tredje skiljeman. Tingsrätten ska utse en skiljeman åt den part som inte inom en viss angiven tid utser sin egen skiljeman och på motsvarande sätt utse den tredje skiljemannen om de partsvalda skiljemännen inte inom föreskriven tid utser den tredje skiljemannen. Liknande bestämmelser finns i de nordiska skiljeförfarandelagarna och i modellagen.

Tingsrätten ska dessutom utse skiljemän om parterna har bestämt det och någon av parterna ansöker om det (se 12 § tredje stycket).

Om en part påkallar skiljeförfarande mot två motparter kan det hända att motparterna ska utse en gemensam skiljeman, t.ex. vid nödvändig processgemenskap dem emellan eller om de enligt skiljeavtalet ska utse en gemensam skiljeman. Motparterna kan dock sinsemellan ha motstående intressen med följd att de inte kan enas om en skiljeman inom föreskriven tid. Den nuvarande regleringen torde innebära att den påkallande parten i en sådan situation kan ansöka vid tingsrätten om att tingsrätten utser motparternas skiljeman. Om tingsrätten tillmötesgår den påkallande partens begäran har denne fått utse en skiljeman medan motparterna inte har fått samma möjlighet att påverka skiljenämndens sammansättning. Det kan ifrågasättas om detta är i linje med den lika-behandlingsprincip, som är grundläggande inom skiljeförfaranderätten.

För att komma till rätta med den ovan beskrivna situationen i flerpartsförhållanden och för att anpassa lagen om skiljeförfarande till det som får anses vara internationellt vedertaget (t.ex. regleringen i England, Frankrike och Tyskland samt regelverken inom SCC och ICC), föreslår regeringen att det införs en ordning där tingsrätten utser skiljemän för alla parter om motparterna inte kan enas om skiljeman. Denna ordning bör gälla i ett skiljeförfarande där det finns fler än två parter och i vilket parterna inte har bestämt hur skiljemännen ska utses. Tingsrätten ska då utse skiljemän för alla parter. Som *Malmö tingsrätt* är inne på bör det i förhållande till utredningens förslag förtydligas att var och en av motparterna kan göra ansökan. En skiljeman som har utsetts av den påkallande parten ska samtidigt entledigas.

6.1.2 En parts möjlighet att påverka valet av ny skiljeman stärks

Regeringens förslag: En parts möjlighet att påverka valet av en ny skiljeman när den ursprungliga skiljemannen inte kan fullfölja uppdraget stärks. Tingsrätten ska utse den skiljeman som parten föreslår om inte särskilda skäl talar emot det.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att motparten till den som ursprungligen har haft att göra valet av skiljeman ska kunna medge att denne utser en ny skiljeman (se betänkandet s. 178).

Remissinstanserna: *SAA* anser att en part bör ha rätt att få utse en ny skiljeman om parten inte skäligen borde ha känt till den omständighet som hindrade den ursprungliga skiljemannen från att fullfölja uppdraget. Övriga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag: I de fall en skiljeman inte kan fullfölja sitt uppdrag, exempelvis om skiljemannen avgår eller skiljs från uppdraget, uppkommer frågan om hur en ny skiljeman ska utses. Enligt 16 § lagen om skiljeförfarande görs en uppdelning mellan fall där omständigheterna som föranledde att skiljemannen inte kunde fullfölja sitt uppdrag förelåg redan vid valet av skiljeman och omständigheter som har uppkommit därefter. I de fall omständigheten har uppkommit efter valet ska den som utsåg skiljemannen utse en ny skiljeman. I de fall omständigheten förelåg redan vid valet ska i stället tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman.

Vid införandet av lagen om skiljeförfarande övervägdes om den ovan nämnda uppdelningen, som gällde sedan tidigare, skulle tas bort och ersättas med en bestämmelse som gav en part rätt att utse en ny skiljeman, oavsett när omständigheten som föranledde att skiljemannen inte kunde fullgöra sitt uppdrag uppkom. Regeringen gjorde dock ingen ändring med motiveringen att regeln hade mycket starka skäl för sig eftersom den avser att förhindra obstruktion. I förarbetena uttalades att om en part vet att det bara finns en chans att utse skiljeman kommer valet att göras med betydligt större omsorg än om det finns flera chanser (se prop. 1998/99:35 s. 94 f.).

Utredningen föreslår en ändring för de fall när tingsrätten ska utse en ny skiljeman. Enligt förslaget ska den som ursprungligen gjorde valet kunna utse en ny skiljeman om motparten medger det. Med den ordningen skulle det gå snabbare att utse en ny skiljeman. *SAA* anser att utredningens förslag är otillräckligt och framhåller att en part bör ha rätt att utse en ny skiljeman också om omständigheten som hindrade den ursprungliga skiljemannen från att fullfölja uppdraget visserligen förelåg redan vid valet, men då varken var eller skäligen borde ha varit känd för parten.

Det är inte ett alternativ att införa en ordning som ger parterna oinskränkt rätt att utse en ny skiljeman när denne inte kan fullfölja sitt uppdrag. En sådan ordning skulle – i enlighet med vad som uttalas i förarbetena – medföra en risk för obstruktion och skulle även ta bort incitamentet för parterna att redan från början göra valet med omsorg och utse en skiljeman som kan fullfölja sitt uppdrag (se prop. 1998/99:35 s. 94 f.).

Nuvarande ordning förefaller emellertid vara väl strikt eftersom en part förlorar möjligheten att utse en ny skiljeman, även om parten vid valet av skiljemannen gjorde vad som kunnat förväntas av parten, exempelvis i form av jävkontroll. Den svenska regleringen avviker vidare från exempelvis regleringen i de andra nordiska länderna, modellagen, SCC:s och ICC:s regler, vilka alla ger parten större möjlighet att utse en ny skiljeman än i lagen om skiljeförfarande. Det finns därför enligt regeringen skäl för en ordning där en part får större möjlighet att påverka valet av en ny skiljeman i de fall parten gjorde det ursprungliga valet av skiljeman med tillräcklig omsorg.

Om en skiljeman inte kan fullfölja uppdraget på grund av en omständighet som förelåg vid valet bör huvudregeln vara att tingsrätten ska utse den skiljeman som parten föreslår, om inte särskilda skäl talar emot det. Prövningen bör ta sikte på om bytet av skiljeman är ett utslag av obstruktion eller om parten inte gjorde valet med tillräcklig omsorg. Vid bedömningen bör tingsrätten kunna beakta om parten kände till eller borde ha känt till omständigheten som föranledde att skiljemannen inte kunde fullfölja sitt uppdrag. Tingsrätten bör även kunna beakta vilka kontroller som parten vidtog innan den tidigare skiljemannen utsågs. Frågan om vilka kontroller som kan förväntas får avgöras efter en samlad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet med beaktande av vad som bedöms vara praxis vid utseende av skiljemän.

6.2 Skiljeförfarandets säte

Regeringens förslag: Parterna ska bestämma sätet för skiljeförfarandet. Sätet ska anges som en ort i Sverige.
--

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag (se betänkandet s. 91).

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande reglering

”Platsen” för skiljeförfarandet förekommer i flera bestämmelser i lagen om skiljeförfarande. Exempelvis föreskriver 22 § dels att parterna bestämmer platsen för förfarandet och att skiljemännen annars bestämmer denna plats, dels att skiljemännen får hålla sammanträde på annan plats i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat. I 31 § föreskrivs att platsen för skiljeförfarandet ska anges i skiljedomen. Enligt 43 § är platsen för skiljeförfarandet av avgörande betydelse för dels vid vilken hovrätt en talan mot en skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ ska tas upp, dels vid vilken tingsrätt en talan om ersättning till en skiljeman ska tas upp. Även 44 § innehåller regler om platsens betydelse vid bedömningen av vilken tingsrätt som är behörig i vissa ansökningsärenden.

Platsen för förfarandet anses vidare ge uttryck för parternas val av tillämplig rätt på förfarandet. Så föreskriver t.ex. 46 § att lagen om skiljeförfarande tillämpas på skiljeförfaranden som äger rum i Sverige. I 52 § anges det att en skiljedom ska anses vara meddelad i det land där platsen för förfarandet är belägen.

Synonymt med ”platsen” för skiljeförfarandet används i lagen olika uttryck med innebörden att skiljeförfarandet äger rum i Sverige eller på en viss ort i Sverige.

Parterna ska bestämma sätet för skiljeförfarandet

I förarbetena till 22 § anges att platsen för förfarandet närmast har en juridisk-teknisk karaktär, men att det måste finnas någon anknytning till platsen för förfarandet (se prop. 1998/99:35 s. 113 f. och 225). Regleringen av platsen för förfarandet i förening med uttalandena i förarbetena har väckt viss tvekan vid tillämpningen i fråga om det krävs någon särskild anknytning till platsen för förfarandet. Numera anses emellertid rättsläget vara klarlagt genom rättsfallet NJA 2010 s. 508. Högsta domstolen uttalar i det rättsfallet att om parterna har avtalat om att förfarandet ska äga rum i Sverige, saknar det betydelse om parterna eller skiljemännen valt att förlägga sammanträden till ett annat land. Det saknar också betydelse att skiljemännen inte är från Sverige, att de har utfört sitt arbete i ett annat land eller att tvisten avser ett avtal som i övrigt inte har anknytning till Sverige. Någon anknytning till platsen för förfarandet krävs alltså inte över huvud taget.

Med det av utredningen föreslagna begreppet skiljeförfarandets ”säte” anpassas terminologin till vad som anses vara den internationellt sett vanligaste på området. Därmed blir innebörden tydligare inte minst för utländska skiljemän och parter. Det är en fördel om internationella parter kan förlägga skiljeförfarandet till Sverige utan att de i övrigt behöver ha någon annan anknytning hit än att sätet bestäms vara en ort i Sverige.

Mot den angivna bakgrunden föreslår regeringen att ordet ”platsen” för förfarandet ersätts med skiljeförfarandets ”säte”. Sätet bör, som *Malmö tingsrätt* föreslår, av tydlighetsskäl anges som en ort i stället för en plats i Sverige, som utredningen föreslår (jfr forumbestämmelsen i 44 §). Det bör inte krävas någon annan anknytning till sätet än att detta bestäms vara en ort i Sverige (jfr NJA 2010 s. 508).

I enlighet med vad utredningen föreslår bör begreppet säte även i förekommande fall ersätta de uttryck i lagen som anger var skiljeförfarandet äger rum.

Enligt 31 § ska det i skiljedomen bl.a. anges platsen, dvs. sätet med regeringens förslag, för skiljeförfarandet. I förarbetena till lagen om skiljeförfarande kommenteras situationen att skiljedomen saknar en sådan uppgift. Om det i ett sådant fall anges i domen att denna är meddelad på en viss ort, bör man kunna utgå från att denna ort utgör platsen för förfarandet (se prop. 1998/99:35 s. 225). Utredningen anser att meddelandeorten i den angivna situationen bör anses vara skiljeförfarandets säte. *Göta hovrätt* anser att utredningens uttalande kan uppfattas så att meddelandeorten bör tillmätas större betydelse än i dag. Hovrätten pekar på att det kan tänkas fall som saknar varje anknytning till meddelandeorten och att en starkare koppling till den orten riskerar att få alltför långtgående konsekvenser med hänsyn till sätets betydelse för förfarandet. Som hovrätten framhåller bör enligt regeringens mening meddelandeorten liksom hittills inte betraktas som något annat än en utgångspunkt för bedömningen.

6.3 Sammanläggning av skiljeförfaranden

Regeringens förslag: Flera skiljeförfaranden ska under vissa förutsättningar få läggas samman till gemensam handläggning.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag (se betänkandet s. 103).

Remissinstanserna: *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* ifrågasätter om en regel om sammanläggning behövs eftersom parterna och skiljenämnden själva kan ombesörja sammanläggning om de är överens. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag: Det finns ingen reglering i lagen om skiljeförfarande om möjligheten att lägga samman skiljeförfaranden. I förarbetena till lagen uttalades att det skulle föra för långt att i lagen reglera olika sammanläggningssituationer, exempelvis med rättegångsbalken som förebild, att en sådan reglering skulle riskera att komma i konflikt med partsautonomin samt att det även i fortsättningen skulle ankomma på parterna att t.ex. i skiljeavtalet ange vad som skulle gälla (se prop. 1998/99:35 s. 98). Regler om sammanläggning saknas i de övriga nordiska skiljeförfarandelagarna och i modellagen, men finns i olika skiljedomsreglementen, exempelvis i SCC:s och ICC:s skiljedomsregler.

En sammanläggning av skiljeförfaranden kan ha flera fördelar, bland annat genom att processmaterialet endast behöver läggas fram en gång och att bedömningen av materialet sker i ett sammanhang. Det kan även medföra besparing av kostnader och att processen förenklas för både skiljenämnd och parter.

Som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* påpekar torde parterna och skiljenämnden i och för sig själva kunna ombesörja sammanläggning redan nu om de är överens. Av de skäl som anges ovan

och för att undanröja tveksamheter om rättsläget anser regeringen ändå att det är motiverat att införa en dispositiv bestämmelse om sammanläggning i lagen om skiljeförfarande.

Som utredningen föreslår bör villkoren för sammanläggning vara att samma skiljemän är utsedda i de skiljeförfaranden som ska sammanläggas och att skiljemännen bedömer att en sammanläggning är till fördel för skiljeförfarandena. Med hänsyn till partsautonomin bör en sammanläggning inte ske mot en parts vilja. Sammanläggning ska alltså kräva samtliga parterers samtycke.

Om det finns skäl för det bör skiljeförfarandena åter kunna särskiljas. Skiljemännen bör i en sådan situation beakta exempelvis hur kostnadsfrågor ska hanteras. Skiljemännen kan i en sådan situation också överväga om särskild skiljedom kan vara ett alternativ till ett särskiljande.

6.4 Avskrivning

Regeringens förslag: Avskrivning av ett skiljeförfarande ska ske i form av ett beslut.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Avskrivning av ett skiljeförfarande får enligt utredningens förslag betecknas som beslut om parterna är överens om det. För ett sådant beslut ska det som föreskrivs om skiljedom gälla (se betänkandet s. 108).

Remissinstanserna: *Hovrätten för Västra Sverige* anser att det föreligger starka skäl för att anpassa terminologin till den internationellt vedertagna, dvs. att avskrivning sker i form av beslut i stället för genom skiljedom. *Göta hovrätt* ifrågasätter om den föreslagna lagändringen är lämplig eftersom den inte löser problemet med att utländska skiljemän och parter befarar komplikationer i rättskraftshänseende. *Malmö tingsrätt* föreslår att samtliga avskrivningar ska betecknas som beslut i stället för att överlämna åt parterna att bestämma hur avgörandet ska rubriceras. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att en återgång till den gamla ordningen att beteckna avskrivningar som beslut vore att föredra. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att skiljeförfaranden borde kunna avslutas på annat sätt än genom skiljedom och anser att det vore lämpligt att i detta avseende harmonisera svensk skiljedomsrätt med vad som gäller i andra länder. Fakultetsnämnden är vidare positiv till att avskrivning ska vara möjlig om det följer av ett skiljedomsreglemente samt till att avskrivningsbeslut likställs med skiljedom. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag: I 27 § lagen om skiljeförfarande föreskrivs att de frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det enligt paragrafen också genom skiljedom. Det betyder att sådana avgöranden som innebär avskrivning eller avvisning ska betecknas som skiljedom.

Att beteckna avskrivning och avvisning som skiljedom var en nyhet i 1999 års lagstiftning. Tidigare hade i allmänhet dessa avgöranden betecknats som beslut. Den ändrade terminologin motiverades med hänvisning till New York-konventionen om erkännande och verkställighet av utländska skiljedomar. Konventionen behandlar bara skiljedomar. Den innehåller emellertid inte någon närmare definition av begreppet skiljedom. Enligt förarbetena till lagen om skiljeförfarande skulle en snäv avgränsning av begreppet skiljedom, efter förebild från rättegångsbalkens domsbegrepp, kunna medföra att avgöranden meddelade i Sverige enligt vår lagstiftning riskerade att verkställas i mindre mån än avgöranden enligt andra länders lagstiftning. Det ansågs därför finnas anledning att ge begreppet skiljedom en mera vidsträckt innebörd. I propositionen påpekades att detta å andra sidan medförde att vissa såsom skiljedom betecknade avgöranden kanske inte skulle bli att betrakta som skiljedomar enligt New York-konventionen (se prop. 1998/99:35 s. 124).

Utredningen föreslår att avgörandet ska betecknas beslut, om det av parternas skiljeavtal eller särskild överenskommelse mellan dem följer att avgörandet ska betecknas som beslut. Om parterna inte är ense i frågan, ska avgörandet även fortsättningsvis betecknas som skiljedom.

Det förhållandet att avskrivning efter återkallelse ska betecknas som skiljedom kan medföra problem i den praktiska tillämpningen. Enligt utredningen synes Sverige vara ensamt om att kalla en avskrivning för skiljedom. Vidare uppges att detta ibland betraktas med skepsis av utländska skiljemän och parter som anser att det kan medföra oklarheter i fråga om rättskraften. Av utredningen framgår också att olika skiljereglementen och utländska lagar regelmässigt anvisar den ordningen att skiljemännen vid återkallelse ska förklara förfarandet avslutat samt att det enligt ICC:s och Uncitral:s skiljedomregler inte anses förenligt med dessa regler att beteckna ett avskrivningsbeslut som skiljedom.

Det är vidare generellt sett tveksamt med en ordning där samma typ av avgörande kan betecknas på olika sätt, beroende på vad parterna har bestämt. Som utredningen konstaterar är frågan om verkställighet enligt New York-konventionen inte i sig ett hinder för en återgång till att beteckna avskrivningar som beslut. Risken för att svenska avgöranden i form av beslut skulle kunna verkställas utomlands i mindre mån än avgöranden enligt andra länders lagstiftning får sägas vara mindre befogad när det gäller just avskrivningar eftersom även andra länder betecknar avskrivning som beslut. De eventuella komplikationer som kan uppstå beträffande exempelvis verkställighet av skiljedomskostnader förefaller vara desamma för svenska och utländska avskrivningsbeslut. Att de flesta numera torde ha vant sig vid att avskrivning sker genom skiljedom är inte ett tillräckligt tungt vägande skäl för att behålla den nuvarande ordningen. Flera remissinstanser, däribland *Malmö tingsrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, förespråkar också en återgång till att beteckna en avskrivning som ett beslut.

Regeringens förslag är därför att avgöranden som innebär att skiljemännen avslutar skiljeförfarandet utan att avgöra de frågor som har lämnats till dem och som innebär att förfarandet slutligt avskrivs ska ske

i form av beslut. En bestämmelse om detta bör införas i 27 §. Talan mot ett sådant beslut bör, på samma sätt som avskrivning genom skiljedom enligt nuvarande ordning, kunna föras enligt 36 § lagen om skiljeförfarande.

Ändringen är inte avsedd att medföra någon skillnad i möjligheten att verkställa eventuella förordnanden om ersättning för skiljedoms-kostnader som tas in i beslutet om avskrivning.

Med avskrivning bör avses såväl avskrivning efter återkallelse som avskrivning av annat skäl, exempelvis vad som i betänkandet benämnts att tvisten blivit ”desert” eller i en eller annan form har ”abandonerats”.

Det ska understrykas att med beslut om avskrivning avses här ett beslut där skiljeförfarandet slutligt avskrivs. Partiell avskrivning bör även fortsättningsvis ske genom sådant beslut som avses i tredje stycket i 27 §, det vill säga sådana beslut som endast kan angripas genom talan mot den slutliga skiljedomen eller det slutliga avskrivningsbeslutet (se prop. 1998/99:35 s. 230).

I den nya bestämmelsen om avskrivning bör det även preciseras att vad som i lagen föreskrivs om skiljedom även ska gälla för beslut om avskrivning i tillämpliga delar. Vidare bör i 3 kap. 1 § utsökningsbalken anges att verkställighet får ske även av beslut om avskrivning samt att vad som i balken föreskrivs om skiljedom även ska gälla för beslut om avskrivning av ett skiljeförfarande.

6.5 Tillämplig materiell rätt på tvistefrågorna

Regeringens förslag: Tvisten ska avgöras med tillämpning av den lag eller det regelverk som parterna har kommit överens om. I avsaknad av en sådan överenskommelse ska skiljemännen bestämma vilken lag som ska tillämpas. Skiljedomen ska få grundas på skälighet och billighet endast om parterna har bestämt det.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen föreslår att tvisten ska avgöras med tillämpning av de lagar eller rättsregler som parterna har kommit överens om. Utredningen föreslår också att det särskilt ska beaktas vilka rättsregler tvistefrågorna har närmast anknytning till när skiljemännen bestämmer tillämplig materiell rätt (se betänkandet s. 93 och 96 f.).

Remissinstanserna: Göta hovrätt och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* anser att det finns anledning att klargöra under vilka förutsättningar en överenskommelse om tillämplig lag får ingås. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* anser att förslaget till sin lydelse förefaller omfatta även överenskommelser om tillämplig svensk materiell rätt i inhemska situationer. Om detta är avsett, bör frågan dock utredas vidare. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att det är oklart om förslaget syftar till att reglera tillämplig lag på skiljeavtalet eller på de materiella tvistefrågorna och att det tydligare bör framgå av lagen att icke-statliga regelverk ska kunna läggas till grund för skiljedomen. *Stockholms Handelskammare* anser att det är omotiverat att ha med regeln om tvistens närmaste anknytning för bestämmande av tillämplig lag i de fall parterna inte har träffat någon

överenskommelse. Beträffande lagens utformning anser *Göta hovrätt* att ”rättsregler” i den föreslagna bestämmelsens andra stycke bör ersättas med ”rättsordning” för att bättre överensstämma med andra lagvalsbestämmelser. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag

Skiljemännen ska följa parternas överenskommelse om tillämplig materiell rätt på tvistefrågorna

Lagen om skiljeförfarande innehåller inte några bestämmelser om vilken materiell rätt skiljemännen ska tillämpa när de avgör tvisten. I avsaknad av uttrycklig reglering anses dock gälla att parternas överenskommelse om tillämplig materiell rätt ska följas (se prop. 1998/99:35 s. 122).

Utredningen föreslår att skiljenämnden ska vara skyldig att följa parternas val av tillämplig materiell rätt. I förarbetena till lagen om skiljeförfarande gjordes bedömningen att det inte borde införas några regler om på vilka rättsliga premisser som skiljemännen skulle avgöra tvisten (se prop. 1998/99:35 s. 123).

I exempelvis modellagen, SCC:s och ICC:s skiljedomsregler och även i flera andra länders lagar om skiljeförfarande finns bestämmelser om tillämplig materiell rätt, vilka i huvudsak går ut på att skiljemännen ska följa det som parterna har kommit överens om.

Avsaknaden av bestämmelser om tillämplig materiell rätt kan medföra oklarheter om vad som gäller i svenska skiljeförfaranden, särskilt för utländska aktörer. I och med att ett av syftena med det aktuella lagstiftningsarbetet är att göra lagen mer lättillgänglig, även för utländska aktörer, finns det skäl att lagfästa bestämmelser om tillämplig materiell rätt.

För att tydliggöra vad som redan får anses vara gällande rätt bör det därför som utredningen föreslår införas en bestämmelse om att skiljemännen ska följa parternas val av tillämplig lag på tvistefrågorna.

I bestämmelsen bör endast regleras tillämplig lag på de materiella tvistefrågorna och inte tillämplig lag på skiljeavtalet (jfr 48 § och prop. 1998/99:35 s. 194).

Göta hovrätt och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* anser att det bör klargöras vilken typ av partsöverenskommelser som omfattas av bestämmelsen, exempelvis när en sådan överenskommelse kan träffas och om den kan vara konkludent. Fakultetsstyrelsen föreslår att bestämmelsen utformas utifrån artikel 3 i Rom I-förordningen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser, där det framgår att lagvalet ska vara uttryckligt eller klart framgå av avtalsvillkoren eller av övriga bestämmelser. Utredningen föreslår inte att det ska införas något särskilt formkrav för parternas överenskommelse om tillämplig lag, men gör vissa uttalanden beträffande hur överenskommelsen kan ingås, exempelvis att det är tillräckligt att den kan visas vara konkludent. I likhet med utredningens uppfattning bör det inte införas något särskilt formkrav för en överenskommelse om tillämplig lag. Hur en överenskommelse kan ingås är en fråga som bör överlämnas till rättstillämpningen att ta ställning till i enlighet med allmänna avtalsrättsliga principer.

Parterna bör i likhet med vad som praktiseras redan i dag ha frihet att låta skiljemännen avgöra tvisten genom att tillämpa ett icke-statligt regelverk, exempelvis Principles of European Contract Law som har utarbetats inom EU eller Principles of International Commercial Contracts från Unidroit. För att tydliggöra att även sådana regelverk får tillämpas bör det framgå av lagen att tvisten ska avgöras med tillämpning av den lag eller det regelverk som parterna har kommit överens om.

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet anser att ordet rättsregler, som utredningen föreslår ska tas in i lagen, är vidsträckt till sitt innehåll och att det skulle kunna innefatta inte endast att parterna kommer överens om vilket lands lag som ska tillämpas utan även att de kommer överens om tillämplig svensk materiell rätt i rent inhemska situationer. Enligt fakultetsstyrelsen skulle det utgöra ett ingrepp i principen om *jura novit curia*, dvs. att domstolen självständigt ska finna vilka rättsregler som är tillämpliga. Fakultetsstyrelsen anger att detta i och för sig skulle kunna rättfärdigas för skiljeförfaranden, men ifrågasätter om avsikten med förslaget är att gå längre än att låta parterna komma överens om vilket lands lag som ska tillämpas.

I enlighet med vad som anges ovan bör det i lagen anges att parterna får komma överens om tillämplig lag eller tillämpligt regelverk. Det av utredningen föreslagna uttrycket rättsregler bör inte användas. Närmare frågor om exempelvis parternas möjligheter att ge föreskrifter om tillämpningen av enskilda rättsregler eller i vilken utsträckning indispositiva rättsregler sätter begränsningar för avtalsfriheten, lämpar sig inte för reglering genom lagstiftning utan får i stället liksom hittills överlämnas till rättstillämpningen. Av förarbetena till lagen om skiljeförfarande framgår att det i skiljeförfaranden finns möjlighet för parterna att begränsa den rättsliga prövningen till att gälla tillämpningen av ett visst lagrum på sakförhållandena i tvisten, eller att på annat sätt disponera över rättsanvändningen (se prop. 1998/99:35 s. 146).

I de fall parterna har kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas, kan fråga uppkomma om avsikten är att tillämpa det landets materiella rätt eller dess lagvalsregler. Parterna har frihet att välja om det är den materiella rätten eller lagvalsreglerna som ska tillämpas. I den mån parterna inte har preciserat detta, synes det mest lämpligt att deras överenskommelse om tillämplig lag som huvudregel ska anses avse det landets materiella rätt. Det torde i annat fall kunna bli överraskande för parterna, om deras överenskommelse om att ett visst lands lag ska tillämpas leder till att det landets lagvalsregler pekar ut ett annat lands lag. En reglering med denna inriktning minskar även risken för så kallad renvoi, det vill säga åter- eller vidareförvisning på grund av olika länders internationella privat- och processrätt. Motsvarande ordning finns i bl.a. artikel 20 i Rom I-förordningen och följer även av bestämmelserna i modellagen (artikel 28.1) och SCC:s skiljedomsregler (artikel 27.2). I linje med utredningens förslag bör det sålunda införas en bestämmelse om att parternas överenskommelse om vilket lands lag som ska tillämpas ska anses innebära en hänvisning till det landets materiella rätt och inte dess lagvalsregler, om inte annat framgår av överenskommelsen.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet väcker frågan om möjligheten att klandra en skiljedom på grund av att skiljemännen tillämpat fel lag. I enlighet med vad som uttalats i förarbetena kan det

vara en klandergrund om skiljemännen exempelvis tillämpat ett annat lands lag än den som parterna har kommit överens om. Däremot är det inte en klandergrund om skiljemännen felaktigt tillämpat den lag som parterna har enats om (se prop. 1998/99:35 s. 123). Någon förändring av detta är inte avsedd med anledning av att det nu föreslås en uttrycklig reglering av att skiljemännen ska följa parternas överenskommelse om tillämplig materiell rätt. Det finns inte skäl att i lagen göra något förtydligande av klanderomöjligheterna i detta avseende.

Vidare anser *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* att bestämmelsen om tillämplig materiell rätt bör placeras i anslutning till 48 §. Eftersom den föreslagna bestämmelsen är avsedd att vara tillämplig oberoende av vilken internationell anknytning förfarandet i övrigt har, anser regeringen emellertid att den i enlighet med utredningens förslag bör placeras som en ny 27 a §, i anslutning till övriga bestämmelser om skiljedomen, och inte i anslutning till bestämmelserna om internationella förhållanden (jfr 48 §).

Skiljemännen ska bestämma tillämplig lag på tvistefrågorna om en partsöverenskommelse om detta saknas

Lagen om skiljeförfarande innehåller inte några regler om hur skiljemännen ska bestämma tillämplig lag på tvistefrågorna i avsaknad av en partsöverenskommelse. Det finns olika uppfattningar om hur skiljemännen ska gå till väga i sådana situationer. En uppfattning är att skiljemännen ska fastställa tillämplig lag med beaktande av de lagvalsregler som de finner tillämpliga. Detta synsätt har kommit till uttryck bl.a. i modellagen. En annan uppfattning är att skiljemännen inte ska behöva gå via några lagvalsregler utan direkt kan bestämma tillämplig lag (direktvalsmetoden). Exempel på en sådan reglering finns i SCC:s skiljedomsregler (artikel 27), som anger att skiljenämnden ska tillämpa den lag eller de rättsregler som den anser är lämpligast. Enligt utredningen torde de båda metoderna som regel leda till samma resultat. Vidare anger utredningen att direktvalsmetoden framstår som enklast och mest ändamålsenlig. Utredningen föreslår att skiljemännen vid bestämmandet av tillämplig lag särskilt ska beakta vilka rättsregler tvistefrågorna har närmast anknytning till.

Skiljemännen kan sålunda bestämma tillämplig lag på flera olika sätt. För att undvika osäkerhet om vad som gäller för svenska skiljeförfaranden finns det skäl för en lagreglering om möjligheten för skiljemännen att bestämma tillämplig lag. Det kan dock enligt regeringens mening ifrågasättas om det är lämpligt att i lagen ge närmare anvisningar till skiljemännen om hur tillämplig lag ska bestämmas. En sådan hjälpregel om tvistefrågornas närmaste anknytning som utredningen föreslår riskerar att inskränka skiljemännens frihet att välja hur tillämplig lag ska bestämmas. Hjälpregeln skulle dessutom kunna medföra tillämpningsproblem vid bedömningen av vad som utgör närmast anknytning. I enlighet med vad *Stockholms Handelskammare* anför anser regeringen att det inte är motiverat att ha med en sådan bestämmelse. Det bör vara skiljemännens uppgift att avgöra på vilket sätt de vill fastställa tillämplig lag. Regeringen föreslår mot denna bakgrund att det i lagen anges att skiljemännen ska bestämma vilken lag som ska

tillämpas om parterna inte har träffat en överenskommelse om detta, men att det inte anges närmare hur skiljemännen ska göra denna bedömning.

Till skillnad från vad som gäller när parterna kommer överens om tillämplig materiell rätt bör skiljemännen i avsaknad av sådan överenskommelse inte självmant kunna grunda skiljedomen direkt på ett icke-statligt regelverk. Inte heller modellagen eller såvitt känt många andra länders lagar om skiljeförfarande förefaller tillåta en direkt tillämpning av sådana regelverk utan parternas samtycke.

Göta hovrätt anser i detta sammanhang att ordet rättsordning ska användas i lagen i stället för det av utredningen föreslagna ordet rättsregler. I enlighet med vad som nämns ovan bör ordet rättsregler inte användas. I exempelvis Rom I-förordningen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser och i 48 § lagen om skiljeförfarandet används ordet lag. Det finns inte tillräckliga skäl för att i stället använda ordet rättsordning. I den nu aktuella bestämmelsen bör därför ordet lag användas.

Den föreslagna bestämmelsen hindrar inte att parterna kommer överens om att skiljemännen ska bestämma tillämplig materiell rätt på annat sätt, exempelvis i enlighet med vad som föreskrivs i ett skiljedomsinstituts skiljedomsregler.

Skiljemännen får grunda skiljedomen på skälighet och billighet endast om parterna har bestämt det

Principen om partsautonomi inom skiljeförfarande anses innebära att parterna kan avtala om att skiljemännen ska avgöra tvisten efter skälighet och billighet. Lagen om skiljeförfarande saknar bestämmelser om detta. I enlighet med vad som angetts ovan beträffande tillämplig lag på tvistefrågorna ansågs i förarbetena att lagen inte skulle innehålla några regler om de rättsliga premisser som skiljemännen skulle avgöra tvisten med, och regeringen föreslog därför inte heller någon reglering avseende skälighet och billighet (se prop. 1998/99:35 s. 122 f. och SOU 1994:81 s. 153 f.).

Regleringar om avgörande efter skälighet och billighet förekommer i flera andra länders lagar om skiljeförfarande, i olika skiljedomsreglementen och i modellagen.

Eftersom det här är fråga om en internationellt vedertagen princip och en regel i ämnet finns i många utländska lagar om skiljeförfarande, kan frånvaron av en bestämmelse i den svenska lagen skapa viss osäkerhet, även om problemet antagligen är litet i praktiken. I och med att regeringen nu föreslår en reglering av tillämplig materiell rätt finns det skäl att i det sammanhanget även reglera skälighet och billighet. I likhet med utredningen anser regeringen alltså att en bestämmelse om skälighet och billighet bör införas i lagen om skiljeförfarande.

Utredningen anser att en regel om rätt för skiljemännen att tillämpa skälighet och billighet bör kräva en uttrycklig överenskommelse och att detta bör framgå av lagen. Med ordet uttrycklig avses enligt utredningen att det inte är tillräckligt att överenskommelsen kan visas vara konkludent. I likhet med vad som sägs beträffande överenskommelser om tillämplig lag (se ovan) bör formen för överenskommelsen inte regleras i den aktuella bestämmelsen. Ordet uttryckligen medför enligt regeringens mening oklarhet kring hur en överenskommelse ska ingås

och vilka krav som uppställs på överenskommelsen. Regeringen föreslår därför i stället att det föreskrivs att skiljemännen får grunda skiljedomen på skälighet och billighet endast om parterna kommit överens om detta.

6.6 Säkerhetsåtgärder

Regeringens bedömning: Det bör inte införas någon möjlighet för en skiljenämnd att besluta om verkställbara säkerhetsåtgärder genom en särskild skiljedom.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att en skiljenämnd ska få besluta om säkerhetsåtgärder genom en särskild skiljedom, om parterna har enats om det i skiljeavtalet (se betänkandet s. 106).

Remissinstanserna: *Kronofogdemyndigheten* påpekar att särskilda skiljedomar enligt förslaget inte kommer att kunna verkställas mer skyndsamt än vanliga skiljedomar och att det är nödvändigt med ytterligare överväganden. *Stockholms Handelskammare* anser att skiljenämnden bör få befogenhet att meddela skiljedomar om säkerhetsåtgärder. *SAA* anser att skiljenämnden ska få besluta om en säkerhetsåtgärd genom en särskild skiljedom inte endast om det framgår av skiljeavtalet, utan också om det framgår av annan överenskommelse mellan parterna. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt 25 § fjärde stycket lagen om skiljeförfarande får skiljemännen, om inte parterna har överenskommit något annat, på begäran av en part bestämma att motparten under förfarandets gång ska vidta en viss åtgärd för att säkerställa det anspråk som ska prövas av skiljemännen. Av förarbetena framgår att skiljemännen får anses ha vidsträckta möjligheter att meddela såväl beslut som direkt tar sikte på att säkerställa verkställigheten av en blivande skiljedom som t.ex. beslut om att en part ska bevara visst bevismaterial (se prop. 1998/99:35 s. 228 f.). Skiljemännen får föreskriva att den part som begär åtgärden ska ställa skäligen säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten genom åtgärden. Ett beslut om säkerhetsåtgärder enligt denna bestämmelse är dock inte verkställbart.

En part som vill att motparten ska underkastas olika former av verkställbara säkerhetsåtgärder har sålunda att ansöka om detta vid domstol med stöd av 15 kap. rättegångsbalken.

Utredningen anser att det inte bör införas generella bestämmelser om rätt för skiljenämnden att meddela verkställbara beslut om säkerhetsåtgärder. Ett skäl för detta är enligt utredningen att Sverige – till skillnad från de flesta andra europeiska länder – inte har en ordning som innebär att domstol fattar beslut om exekutiva åtgärder. Utredningen konstaterar däremot att det råder viss osäkerhet om huruvida ett förordnande om säkerhetsåtgärd som meddelas i form av en särskild skiljedom (se 29 §) kan läggas till grund för verkställighet enligt utskökningsbalkens vanliga regler. Utredningen anser att denna osäkerhet bör undanröjas och föreslår därför att det införs en uttrycklig regel om att en skiljenämnd – om det har föreskrivits i skiljeavtalet – får bestämma om en säkerhetsåtgärd genom särskild skiljedom.

Enligt 29 § första stycket får en del av tvisten eller en viss fråga av betydelse för tvistens bedömning avgöras genom särskild skiljedom. Av förarbetena framgår att vad som avses är bland annat vad som i rättegång motsvaras av deldom och mellandom. Vidare anges att avsikten även är att ge vidsträckt möjligheter att meddela särskild skiljedom, exempelvis gällande förekomsten av en viss omständighet. Det anges också att särskild skiljedom bör kunna ges beträffande skyldigheten att prestera något innan skiljemännen, vid bifallande dom, bestämmer prestationens storlek (se prop. 1998/99:35 s. 130 f. och 231).

I förarbetena avvisades tanken på att ge skiljemännen generell befogenhet att besluta om verkställbara säkerhetsåtgärder. Som skäl angavs att det knappast låter sig göras att tillåta verkställighet av ett skiljenämndsbeslut om säkerhetsåtgärd utan någon möjlighet till domstolskontroll, särskilt i betraktande av att det inte krävs att någon jurist ska ingå i nämnden. Dessutom bedömdes att en sådan ordning med all sannolikhet skulle kräva att det infördes en motsvarighet till möjligheten att klandra en skiljedom. Regeringen ansåg att ordningen med ensamkompetens för domstol att besluta om verkställbara säkerhetsåtgärder skulle behållas (se prop. 1998/99:35 s. 72 f.).

Det kan konstateras att syftet med den nuvarande ordningen är att dela upp kompetensen vad gäller säkerhetsåtgärder mellan domstol och skiljenämnd. Domstol ska ha ensam kompetens att besluta om verkställbara säkerhetsåtgärder medan skiljenämnden enligt 25 § fjärde stycket har möjlighet att besluta om mer vittgående säkerhetsåtgärder, som inte är verkställbara.

De skäl som angavs vid lagens tillkomst gör sig alltjämt gällande. Verkställbara säkerhetsåtgärder kan vara mycket ingripande för den enskilde och bör därför även fortsättningsvis falla under domstolarnas kompetens med den reglering som följer av rättegångsbalken.

Till detta kommer att tanken på att skiljenämnden ska kunna besluta om verkställbara säkerhetsåtgärder också väcker frågor som skulle behöva övervägas ytterligare, exempelvis när det gäller förfarandet, interimistiska beslut om säkerhetsåtgärder och förhållandet mellan säkerhetsåtgärder som är beslutade av skiljenämnd och säkerhetsåtgärder som är beslutade av domstol. Det väcker också frågor om huruvida skiljenämnden skulle vara behörig att fatta beslut om säkerhetsåtgärder som en svensk domstol saknar rätt att besluta om.

Mot bakgrund av det som anförts ovan finns det enligt regeringens mening inte skäl att gå vidare med förslaget.

6.7 Möjligheten för en domstol att ingripa i ett skiljeförfarande

Regeringens bedömning: Det bör inte införas en bestämmelse som reglerar i vilka fall en domstol får ingripa i ett skiljeförfarande.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att det införs en bestämmelse om att en domstol inte får ingripa i ett skiljeförfarande i

andra fall än som följer av lagen om skiljeförfarande eller annan författning (se betänkandet s. 175).

Remissinstanserna: *Göta hovrätt* påpekar att bestämmelsen skulle kunna få stort genomslag i rättstillämpningen och anser att det bör utvecklas vilken närmare betydelse bestämmelsen har och i vilka sammanhang den kan bli aktuell att tillämpa. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens bedömning: Av 4 § lagen om skiljeförfarande framgår att en domstol mot en parts bestridande inte får pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal ska prövas av skiljemän. Utredningen föreslår att paragrafen kompletteras med en bestämmelse om att en domstol inte får ingripa i förbandet i andra fall än som avses i lagen eller i annan författning. Enligt utredningen rekommenderas en sådan bestämmelse i modellagen och har tagits in i flera utländska lagar om skiljeförfarande. Att en sådan bestämmelse saknas i den svenska lagen har uppgett leda till osäkerhet hos utländska aktörer.

Den föreslagna bestämmelsen är en form av rättegångshinder. Som påpekas av *Göta hovrätt* är det dock oklart i vilka sammanhang en sådan bestämmelse kan komma att tillämpas. Närmare utredning om detta saknas. Det är svårt att förutse i vilka sammanhang den skulle kunna åberopas och hur den närmare skulle tillämpas av rätten. Mot bakgrund av det anförda anser regeringen att förslaget inte bör genomföras.

7 Klanderprocessen

7.1 Skiljedomens ogiltighet

<p>Regeringens bedömning: Bestämmelserna om en skiljedoms ogiltighet bör finnas kvar oförändrade.</p>
--

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att bestämmelsen om en skiljedoms ogiltighet upphävs och att ogiltighetsgrunden som avser ordre public i stället blir en klandergrund. Därutöver föreslås en ny bestämmelse som innebär att en part får föra talan vid domstol i frågan om ett visst avgörande ska ha verkan som skiljedom (se betänkandet s. 125 f.).

Remissinstanserna: *Svea hovrätt* och *Göta hovrätt* avstyrker förslaget, som de anser medför en risk för dubbla processer om samma sak och skapar otydlighet. *Stockholms tingsrätt* och *Justitiekanslern* ifrågasätter förslaget. Tingsrätten anser – i likhet med hovrätterna – att det medför en risk för dubbla processer om samma sak. Justitiekanslern framhåller att förslaget medför att en svensk skiljedom, till skillnad från en utländsk, kan komma att verkställas trots att dess innehåll strider mot ordre public. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* avstyrker införandet av den nya bestämmelsen och föreslår i stället att samtliga ogiltighetsgrunder flyttas till bestämmelsen om klander. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* är positiv till förslaget att upphäva skillnaderna mellan ogiltighet och klander, men

anser att den nya bestämmelsen är otydlig. *ICC Sweden, Stockholms Handelskammare* och *SAA* tillstyrker förslaget. Också övriga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens bedömning

Nuvarande reglering av en skiljedoms ogiltighet

Enligt 33 § första stycket lagen om skiljeförfarande är en skiljedom ogiltig om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän (första punkten), om skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, dvs. ordre public (andra punkten) eller om skiljedomen inte uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande (tredje punkten). I andra stycket anges att ogiltigheten kan gälla en viss del av skiljedomen.

Av förarbetena framgår att ogiltighetsgrunderna i 33 § är avsedda att skydda det allmänna intresset och tredje man. Även om ett skiljeavtal i sig innebär att parterna har av sagt sig möjligheten till domstolsprövning har det ansetts att det med hänsyn till allmänna intressen och tredje man är motiverat med domstolskontroll av skiljedomar, särskilt eftersom rättsväsendet medverkar vid verkställighet av skiljedomar (prop. 1998/99:35 s. 139). Till skillnad från en talan om klander enligt 34 § finns det för ogiltighetsgrunderna inte någon tidsfrist för att väcka talan om en skiljedoms ogiltighet.

Ogiltighetsbegreppet bör inte utmönstras ur lagen

Utredningen uppger att uppdelningen mellan ogiltighetsgrunder och klandergrunder ter sig främmande för de flesta utländska rättsordningar och har föranlett frågor om när en svensk skiljedom blir slutgiltig. Utredningen anför också att skiljedomar som brister i skiljedoms-mässighet och i kravet på skriftlighet och undertecknande (första och tredje punkterna i 33 §) närmast kan anses sakna all verkan, dvs. vara nulliteter. Det skulle därmed inte vara nödvändigt att ta upp dessa som ogiltighetsgrunder.

Utredningen föreslår därför att ogiltighetsbestämmelsen upphävs. Enligt utredningen kan det emellertid tänkas att någon av parterna vill föra en fastställsetalan i fråga om huruvida ett avgörande ska ha verkan som skiljedom. Utredningen föreslår därför att det införs en ny bestämmelse med denna innebörd. Den nya bestämmelsen skulle vara tillämplig på de fall som enligt nuvarande ordning omfattas av första och tredje punkterna i 33 §. Vidare skulle den omfatta exempelvis fall när en skiljedom anses vara ”mörk”, dvs. när det inte framgår av avgörandet vad det innebär. Den skulle även omfatta så kallad självdom, vilket avser en dom där en av parterna har så stort inflytande över skiljenämnden att det kan anses finnas ett slags identitet mellan parten och nämnden. Den nya bestämmelsen skulle också kunna tillämpas vid flagranta fall av ordre public. En talan enligt den nya bestämmelsen ska enligt utredningens förslag föras vid tingsrätt, utan motsvarande tidsfrist som finns för en klandertalan.

Det finns i och för sig skäl som talar för en sådan lösning som utredningen föreslår. De frågor som nämns ovan och som faller utanför klandergrunderna skulle kunna samlas upp i en bestämmelse och det skulle eventuellt även kunna leda till en viss begränsning i benägenheten att föra talan mot skiljedomar. Det finns emellertid flera skäl som talar mot att införa den nya bestämmelse som utredningen föreslår. Bestämmelsen skulle vara tillämplig på samma ogiltighetsgrunder som föreskrivs i första och tredje punkten i 33 § och skulle inte vara underkastad någon tidsfrist. Förslaget löser alltså varken problematiken med uppdelningen mellan ogiltighetsgrunder och klandergrunder eller frågan om när svenska skiljedomar blir slutgiltiga. Till detta kommer synpunkterna från *Svea hovrätt*, *Göta hovrätt* och *Stockholms tingsrätt* om att det finns ett processekonomiskt värde i att talan mot en skiljedom förs i samma instans, vilket inte är fallet med utredningens förslag om en ny ogiltighetsbestämmelse. Enligt nuvarande ordning ska både talan om ogiltighet och klander tas upp av hovrätt. Med utredningens förslag skulle i stället talan enligt den nya bestämmelsen föras i tingsrätt, medan en talan om klander förs i hovrätt. Som framgår nedan beträffande frågan om ordre public riskerar en sådan ordning även att medföra gränsdragningsproblem.

Utöver en ny ogiltighetsbestämmelse föreslår utredningen att ogiltighetsgrunden som avser ordre public (andra punkten) flyttas till klandergrunderna. Detta skulle innebära att bestämmelsen om ordre public underkastas en tidsfrist om tre månader. Det är ett väsentligt intresse att det allmänna inte medverkar till att verkställa skiljedomar som är uppenbart oförenliga med grunderna för rättsordningen i Sverige. Enligt regeringen är det därför inte lämpligt att ha en viss tidsfrist för möjligheten att föra talan mot ett sådant avgörande. Utredningens förslag är dessutom i viss utsträckning oklart på så sätt att det anges att endast flagranta fall av ordre public skulle omfattas av den nya bestämmelsen. Regeringen instämmer i synpunkten från *Stockholms tingsrätt* om att förslaget medför en risk för gränsdragningsproblem i fråga om vad som skulle utgöra flagranta fall av ordre public. Till det sagda kommer att förslaget, i enlighet med synpunkten från *Justitiekanslern*, skulle innebära att svenska och utländska skiljedomar behandlas olika. Svenska skiljedomar skulle alltså riskera att kunna verkställas efter tremånadersfristen trots att dess innehåll skulle strida mot ordre public. För utländska skiljedomar skulle däremot verkställighet kunna vägras eftersom ordre public ska beaktas i förfarandet för verkställbarhet av utländska skiljedomar.

Sammantaget har det inte framkommit tillräckliga skäl för att upphäva ogiltighetsbestämmelsen, flytta delar av den till en ny ogiltighetsbestämmelse samt flytta ogiltighetsgrunden ordre public till klandergrunderna. Det är därmed inte heller aktuellt att göra några följändringar i utsökningsbalken.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet förordar som ett alternativt förslag att samtliga ogiltighetsgrunder flyttas till bestämmelsen om klander. Som nämns ovan är det ett väsentligt intresse att det allmänna inte medverkar till att verkställa skiljedomar som strider mot ordre public. Detsamma gäller skiljedomar som brister i skiljedomsmässighet, vilket skulle kunna bli fallet om ogiltighets-

grunderna underkastas en tidsfrist genom att flyttas till bestämmelsen om klander.

Sammanfattningsvis anser regeringen alltså att ogiltighetsbegreppet inte bör utmönstras ur lagen och att uppdelningen mellan ogiltighet och klander bör vara kvar i sin nuvarande form.

Som nämns ovan uppger utredningen att uppdelningen mellan ogiltighets- och klandergrunder och avsaknaden av tidsfrist för ogiltighetsgrunderna har föranlett frågor om när en svensk skiljedom blir slutgiltig jämfört med utländska skiljedomar. Det stämmer visserligen att modellagen och såvitt känt de flesta utländska skiljeförfarandelagar förutom den finska enbart innehåller klandergrunder med en bestämd klanderfrist. Som framgår av förarbetena till lagen om skiljeförfarande ska det emellertid enligt modellagen göras en ny prövning av klandergrunderna vid begäran om verkställighet (se prop. 1998/99:35 s. 139.). Både frågor om t.ex. skiljedomsmässighet och ordre public kan alltså även enligt modellagens reglering bli föremål för prövning efter klanderfristen om tre månader. I många länder förhåller det sig alltså så att en fråga om verkställbarhet kan komma att prövas av domstol innan verkställighet kan ske. I Sverige kan i stället en inhemsk skiljedom verkställas direkt genom en ansökan hos Kronofogdemyndigheten utan att det behöver föregås av en verkställbarhetsprocess i domstol. Det kan konstateras att det svenska förfarandet har starka skäl för sig från ett effektivitetsperspektiv.

7.2 Klandergrunder

Regeringens förslag: Den klandergrund som avser uppdragsöverskridande kompletteras med ett krav på att överskridandet sannolikt ska ha inverkat på utgången.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas en bestämmelse om att ett handläggningsfel ska vara allvarligt för att en skiljedom ska upphävas.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår även att den klandergrund som avser uppdragsöverskridande förtydligas för de fall när en skiljenämnd har dömt över annat än vad parterna har yrkat eller över andra omständigheter än dem som parterna har hänfört sig till. Utredningen föreslår också att det införs ett krav på att ett handläggningsfel ska vara allvarligt för att skiljedomen ska upphävas (se betänkandet s. 131 f.).

Remissinstanserna: *Stockholms Handelskammare* tillstyrker förslaget att införa ett krav på att uppdragsöverskridandet sannolikt ska ha inverkat på utgången. *Svea hovrätt* anser att beviskravet ska vara att det inte kan uteslutas att uppdragsöverskridandet har inverkat på utgången.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, ICC Sweden, Stockholms Handelskammare och *SAA* tillstyrker förslaget att klandergrunden som avser uppdragsöverskridande förtydligas för de fall när en skiljenämnd har dömt utöver vad en part har yrkat eller utöver de omständigheter som en part har hänfört sig till. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* avstyrker förslaget i den delen.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, ICC Sweden, Stockholms Handelskammare och SAA tillstyrker utredningens förslag att införa ett krav på att ett handläggningsfel ska vara allvarligt för att en skiljedom ska upphävas. *Malmö tingsrätt* ifrågasätter om kravet behöver införas och menar att det är mer relevant att bedöma om felet sannolikt har inverkat på utgången än om felet är allvarligt. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* anser att det är svårt att avgöra vad som utgör ett allvarligt fel och att detta hindrar möjligheten att förenkla och skynda på klanderprocessen. *Svea hovrätt* är positiv till förslaget. Hovrätten föreslår dock att beviskravet ska vara att det inte kan uteslutas att felet har inverkat på utgången.

Övriga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Den klandergrund som avser uppdragsöverskridande skärps

Ett av huvudsyftena med skiljeförfarande är att parternas tvist ska kunna lösas på ett snabbt och effektivt sätt. Detta bör i möjligaste mån prägla även klanderprocessen. Det är därför av vikt att domstolar och parter inte tyngs av oönskat processande. Exempelvis finns risk för att en förlorande part angriper en skiljedom trots att parten inser att det i praktiken inte finns några förutsättningar för framgång. Ett skäl till detta kan vara att parten vill åstadkomma en förlikning på bättre villkor än skiljedomen och därför utnyttjar klanderprocessen som ett påtryckningsmedel. Det finns också risk för att en part genom sin processföring får klanderprocessen att bli mer omfattande än vad som är nödvändigt för att pröva en skiljedoms riktighet. Även om nuvarande regler om upphävande av skiljedomar på det stora hela är ändamålsenliga, finns skäl att överväga hur klanderprocessen kan effektiviseras.

Enligt andra punkten i 34 § första stycket lagen om skiljeförfarande ska en skiljedom upphävas om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna har bestämt, eller om de annars har överskridit sitt uppdrag. Bestämmelsen reglerar så kallat uppdragsöverskridande.

Uppdragsöverskridande är en av de klandergrunder som oftast åberopas. I dag ställs inte något krav på att uppdragsöverskridande ska ha påverkat utgången. I det fall ett uppdragsöverskridande inte har påverkat utgången kan det med fog ifrågasättas om det är motiverat att upphäva skiljedomen. I enlighet med utredningens förslag, som ingen remissinstans har haft någon invändning mot, bör det därför införas ett krav på att uppdragsöverskridandet har inverkat på utgången, för att en skiljedom ska upphävas på den grunden. En sådan ändring bedöms leda till att vissa skiljedomar som enligt nuvarande ordning skulle kunna upphävas på grund av ett mindre uppdragsöverskridande inte kommer att upphävas. Det kan även ha en dämpande effekt på benägenheten att klandra skiljedomar om parterna vet att inte varje uppdragsöverskridande leder till ett upphävande.

Genom att införa ett krav på att uppdragsöverskridandet ska ha inverkat på utgången uppnås även bättre överensstämmelse med bestämmelsen om handläggningsfel i sjätte punkten (sjunde punkten med

regeringens förslag) där ett sådant krav redan finns. Det kan i ett enskilt fall vara svårt att avgöra vad som är ett uppdragsöverskridande och vad som är ett handläggningsfel (jfr NJA 2009 s. 128). Med en ordning där båda klandergrunderna har krav på att utgången ska ha påverkats får det i detta avseende mindre betydelse om en viss brist hänförs till ett uppdragsöverskridande eller ett handläggningsfel.

En fråga är vilket beviskrav som ska ställas på att överskridandet har inverkat på utgången. Det kan ifrågasättas om man bör lagreglera ett beviskrav eller om det i stället ska överlämnas till rättstillämpningen att utforma detta. I och med att det redan finns ett beviskrav för handläggningsfel är det motiverat att i detta fall överväga ett lagstadgat beviskrav även för uppdragsöverskridande.

Utredningen föreslår att beviskravet, i enlighet med kravet för handläggningsfel, ska vara att uppdragsöverskridandet sannolikt har inverkat på utgången. *Svea hovrätt* anser att beviskravet inte bör sättas så högt som till sannolika skäl. Hovrätten föreslår att uppdragsöverskridandet ska leda till att skiljedomen upphävs om det inte kan uteslutas att uppdragsöverskridandet inverkat på utgången. Hovrätten motiverar sitt förslag med att ett högre beviskrav komplicerar klanderprocessen genom att omfattande bevisning kan komma att åberopas för att nå upp till beviskravet sannolika skäl. Även om det kan finnas fog för denna synpunkt bör enligt regeringen beviskravet inte fastställas främst utifrån den aspekten. Ett sådant lägre beviskrav som hovrätten föreslår skulle riskera att i viss mån motverka syftet med förslaget, dvs. att begränsa möjligheten till klander. Beviskravet är också, som framgått, etablerat när det gäller klander på grund av handläggningsfel. Sammantaget har det inte framkommit tillräckliga skäl för att införa ett annat beviskrav för uppdragsöverskridande. Det bör alltså i enlighet med utredningens förslag införas ett krav på att uppdragsöverskridandet sannolikt ska ha inverkat på utgången, för att en skiljedom ska upphävas.

Utredningen föreslår också ett förtydligande av den aktuella klandergrundens. Det föreslås att det i lagen som exempel på uppdragsöverskridande särskilt anges att skiljemännen har dömt över annat än vad parterna har yrkat eller över andra omständigheter än dem som parterna hänfört sig till.

När det gäller det första exemplet framgår det av förarbetena att det kan vara fråga om ett uppdragsöverskridande om skiljemännen har dömt över annat än vad parterna har yrkat (se prop. 1998/99:35 s. 145.). Detta får anses vara ett vedertaget fall av uppdragsöverskridande och behöver därför inte anges särskilt i lagen.

När det sedan gäller det andra exemplet – om skiljemännen har dömt över andra omständigheter än vad parterna har hänfört sig till – är tanken från utredningen att ändra på vad som utgör ett uppdragsöverskridande. Enligt förarbetena kan det vara fråga om ett uppdragsöverskridande om skiljemännen har lagt en omständighet som inte har åberopats till grund för sitt avgörande. Därvid hänvisas till 17 kap. 3 § rättegångsbalken. Enligt förarbetena ter det sig i en tvist mellan svenska parter särskilt naturligt att luta sig mot rättegångsbalkens regler och begrepp, medan detta inte gäller i samma utsträckning i internationella tvister (se prop. 1998/99:35 s. 145). Utredningens förslag avser att skapa en enhetlig

tillämpning som motsvarar vad som enligt nuvarande ordning är tänkt för tvister med internationella inslag. Eftersom förslaget frångår regelverket i rättegångsbalken skulle skiljenämnden kunna få större handlingsutrymme att lägga omständigheter till grund för sitt avgörande, utan att detta bedöms vara ett uppdragsöverskridande. Därmed skulle det i sin tur skapas förutsättningar för att färre skiljedomar upphävs på grund av uppdragsöverskridande.

Utredningens förslag tar sikte på möjligheten till klander av en skiljedom men riskerar att få negativa återverkningar på processföringen i själva skiljeförfarandet. Det är viktigt att yrkanden och grunder framställs på ett klart och tydligt sätt. Skiljemännen måste ha ramen för skiljeförfarandet klar för sig och får i förekommande fall utöva nödvändig materiell processledning. I lagens förarbeten finns, som ovan nämnts, vissa uttalanden om vad som kan krävas beträffande återopande och grunder i skiljeförfarande mellan svenska parter och skiljeförfaranden med internationella inslag. Som också uttalas i förarbetena kan parterna dra upp gränserna för sin talan på ett sätt som ger både större och mindre rörelsefrihet för skiljemännen än om rättegångsbalken hade följts (se prop. 1998/99:35 s. 145). Dessa uttalanden har fortfarande giltighet och regeringen är inte beredd att ta initiativ till någon förändring i det avseendet.

Uttrycket ”hänfört sig till” är dessutom nytt i sammanhanget och det är oklart efter vilka kriterier man ska bedöma om en part har hänfört sig till en viss omständighet. Detta riskerar att skapa osäkerhet och leda till tillämpningsproblem i skiljeförfarandena.

Ett bättre sätt att uppnå en ökad flexibilitet när det gäller den aktuella klandergrunden är att, så som föreslås ovan, införa krav på att överskridandet sannolikt ska ha inverkat på utgången.

Någon särskild reglering av det slag som utredningen föreslår bör därför inte införas.

Den klandergrund som avser handläggningsfel bör inte skärpas

Utredningen föreslår att det i punkten beträffande handläggningsfel införs ett krav på att felet ska ha varit allvarligt för att skiljedom ska upphävas. Enligt utredningen har denna klandergrund återopats i större utsträckning än vad som kan antas ha varit avsett, vilket lett till en överdriven försiktighet hos skiljemän när det gäller rena bedömningsfrågor.

Sådana handlingsdirigerande skäl som anges av utredningen kan tala för att skärpa den aktuella klandergrunden. Vad som talar mot en sådan skärpning är framför allt hur kravet lagtekniskt förhåller sig till nästa led i bestämmelsen, dvs. att felet sannolikt ska ha inverkat på utgången. Frågan behandlas i förarbetena till lagen om skiljeförfarande (se prop. 1998/99:35 s. 148). Där uttalas att det är svårt att bedöma ett fels väsentlighet utan att samtidigt snegla på dess betydelse för utgången. Det uttalas även att det knappast går att hävda att ett fel som har inverkat på utgången inte skulle kunna angripas och att sådana fel i princip bör leda till att skiljedom helt eller delvis upphävs.

Att införa ett krav på att ett handläggningsfel ska ha varit allvarligt medför oklarhet i fråga om det kan finnas fel som inte är allvarliga, men

som ändå har haft inverkan på utgången. Följden skulle i så fall kunna bli att en skiljedom inte ska upphävas, trots att det förekommit ett fel som har inverkat på utgången. En sådan ordning är enligt regeringen svår att motivera. Bestämmelsen i dess nuvarande lydelse stämmer även bättre överens med bestämmelsen om uppdragsöverskridande. Det finns därför inte tillräckliga skäl för att ytterligare skärpa bestämmelsen.

7.3 Talan mot en skiljedom som innebär avvisning

Regeringens bedömning: Reglerna om möjligheten att föra talan mot en skiljedom som innebär avvisning bör inte ändras.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att möjligheten enligt 36 § lagen om skiljeförfarande att föra talan mot en skiljedom som innebär avvisning inskränks till att gälla avvisning på grund av att skiljemännen saknar behörighet enligt ett gällande skiljeavtal. Andra fall av avvisning ska prövas enligt klandergrunderna (se betänkandet s. 128).

Remissinstanserna: *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att 36 § bör upphävas helt och att frågan om oriktig avvisning eller avskrivning i stället bör regleras i bestämmelserna om klander i 34 §. Övriga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens bedömning: Enligt 36 § lagen om skiljeförfarande får talan föras mot bl.a. en skiljedom som innebär avvisning. Avvisning sker om skiljemännen saknar behörighet att avgöra tvisten (jfr även avsnitt 5 där det föreslås en möjlighet till överprövning av ett beslut om skiljemännens behörighet under skiljeförfarandet). Behörighetsbegreppet är inte definierat i lagen eller i förarbetena. Enligt rättspraxis anses samtliga frågor som avser behörigheten omfattas av begreppet, dvs. såväl frågor om skiljenämndens kompetens, såsom parternas skiljebundenhet, tvistefrågans skiljedomsmässighet och förekomsten av processhinder, som frågor om skiljenämndens domförhet, exempelvis huruvida skiljeförfarandet har inletts på ett riktigt sätt eller om rätt antal skiljemän har utsetts (se NJA 2016 s. 264).

I de fall avvisningen grundas på att skiljemännen funnit sig sakna behörighet enligt ett gällande skiljeavtal bör enligt utredningen talan mot skiljedomen även fortsättningsvis kunna föras i enlighet med 36 §. En sådan talan innebär att frågan prövas i hela dess vidd. Om avvisningen däremot grundas på ett hinder som är hänförligt till själva saken, dvs. tvistefrågan, anser utredningen att skiljedomen i stället ska kunna angripas genom en talan om klander enligt 34 §. Som exempel på sådana hinder nämner utredningen att den påkallande parten inte har saklegitimation eller att talan avser ett avtal som inte är förfallet till betalning. Skälet för utredningens förslag är att en sådan avvisning anses ligga nära ett ogillande, vilket kan angripas genom klander.

Utredningens förslag riskerar att skapa gränsdragningssvårigheter i fråga om i vilka fall en talan ska föras enligt 34 respektive 36 §. Regeringen är därför inte beredd att gå vidare med utredningens förslag i denna del. Det har heller inte framkommit tillräckliga skäl för att

upphäva 36 § och flytta dessa fall till klandergrunderna, som föreslås av *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*.

7.4 Tidsfrist för klander

Regeringens förslag: Tidsfristen för att angripa en skiljedom genom klander förkortas från tre till två månader.

Även fristen för att angripa ett avgörande om ersättning till skiljemännen förkortas till två månader.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår ingen ändring av den nuvarande fristen om tre månader men föreslår att parterna ska kunna avtala om en kortare frist (se betänkandet s. 120 f.).

Remissinstanserna: *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att den nuvarande fristen inte bör ändras. *Svea hovrätt* tillstyrker utredningens förslag men har samtidigt ingen invändning mot att fristen förkortas till två månader. *SAA* förordar att fristen förkortas till två månader. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Svenskt Näringsliv* anser att fristen bör förkortas till 30 dagar. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* är tveksam till förslaget om att parterna ska kunna avtala om en kortare frist utan begränsning och föreslår att det införs en minimifrist om 28 dagar. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag

Klanderfristen förkortas till två månader

En klandertalan ska enligt 34 § tredje stycket lagen om skiljeförfarande väckas inom tre månader. Före lagens tillkomst var fristen 60 dagar. Ändringen av fristen till tre månader motiverades med att fristen borde bestämmas så att den passar för såväl nationella som internationella förhållanden. Det konstaterades att modellagen och andra moderna europeiska lagar har en frist om tre månader och att detsamma borde gälla i den svenska lagen (se prop. 1998/99:35 s. 149).

Utredningen har övervägt att förkorta klanderfristen men har stannat för att inte föreslå en förkortning. Utredningen framhåller att det framförallt i internationella skiljeförfaranden kan vara svårt att kunna förbereda ett klander på kortare tid. Utredningen föreslår dock att parterna ska kunna avtala om en kortare frist än tre månader.

En av skiljeförfarandets största fördelar jämfört med en domstolsprocess är att skiljeprocessen erbjuder ett snabbt och effektivt förfarande för parterna. Det är viktigt att även den klanderprocess som kan följa på ett skiljeförfarande inte orsakar onödig fördröjning.

I modellagen och i de andra nordiska länderna är klanderfristen tre månader. Det finns dock även länder där klanderfristen är kortare. Exempelvis är klanderfristen en månad i den franska skiljemannalagen, 30 dagar i den schweiziska lagen och 28 dagar i den engelska. Med hänsyn till konkurrensen om internationella skiljeförfaranden kan det finnas skäl att förkorta den svenska fristen. Vidare medför användningen

av elektronisk kommunikation att det inte finns behov av en lika lång klanderfrist som vid tillkomsten av modellagen och lagen om skiljeförfarande. I syfte att effektivisera den svenska klanderprocessen därför skäl för att även i lagen om skiljeförfarande ha en kortare klanderfrist än den nuvarande fristen om tre månader. En lämplig avvägning mellan att ge parterna tillräckligt med tid för förberedelse av en klandertalan och att effektivisera klanderprocessen är enligt regeringen att förkorta klanderfristen till två månader.

Det skulle med den föreslagna förkortningen kunna hända att klanderfristen löper ut innan en part vet om en begärd komplettering kommer till stånd eller inte (jfr 32 § andra stycket lagen om skiljeförfarande). I ett sådant fall kan parten komma att behöva klandra skiljedomen inom den ursprungliga klanderfristen, om parten vill vara säker på att den aktuella frågan blir föremål för prövning i händelse av att skiljemännen inte vidtar någon komplettering. Den situationen får dock anses vara så sällsynt förekommande att den i sig inte motiverar att behålla den nuvarande klanderfristen om tre månader eller att göra förändringar av fristen för komplettering. En liknande situation kan uppkomma för rättelse och tolkning, om besked om detta inte ges förrän i slutet av rättelse- och tolkningsfristens fristen (jfr 32 §). I det fall skiljemännen vidtar komplettering, rättelse, eller tolkning av skiljedomen, löper tidsfristen för klander under alla förhållanden från den dag parten fick skiljedomen i dess slutliga lydelse.

Mot bakgrund av att klanderfristen förkortas till två månader finns inte tillräckliga skäl för att låta parterna avtala om en ännu kortare frist, som utredningen föreslår. En sådan ordning synes tveksam av rättssäkerhetsskäl, särskilt om den inte kombineras med bestämmelser om en viss minimifrist för klander.

Följändringar i andra talefrister

Det som anges ovan beträffande ändringen av klanderfristen från tre till två månader gör sig gällande även för tidsfristen för att angripa avgöranden som innebär avvisning eller avskrivning enligt 36 § lagen om skiljeförfarande. Vidare bör av samma skäl tidsfristen i 41 § för möjligheten att angripa ett avgörande beträffande ersättning till skiljemännen förkortas från tre till två månader.

7.5 Forum för klandertalan

Regeringens bedömning: Målen om ogiltighet, klander och ändring bör inte koncentreras till Svea hovrätt utan bör liksom hittills handläggas av samtliga hovrätter.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att målen om ogiltighet, klander och ändring ska koncentreras till Svea hovrätt (se betänkandet s. 122).

Remissinstanserna: Hovrätten för Västra Sverige avstyrker utredningens förslag och anser bl.a. att förhållandet att det kan uppkomma komplicerade processuella frågor i klanderprocessen inte är ett

tillräckligt skäl för att koncentrera målen till en hovrätt. *Svea hovrätt* och *Göta hovrätt* tillstyrker utredningens förslag. Övriga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens bedömning: Av 43 § lagen om skiljeförfarande framgår att talan mot en skiljedom om ogiltighet, klander och ändring enligt 33, 34 och 36 §§ ska tas upp av den hovrätt inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Svea hovrätt är reservforum i det fall platsen för skiljeförfarandet inte är angiven i skiljedomen. Den plats som parterna valt (sätet med den terminologi som föreslås i avsnitt 6.2) är avgörande för vilken hovrätt som ska ta upp talan.

Utredningen föreslår att målen koncentreras till Svea hovrätt. Utredningen anser att en koncentration skulle vara ägnad att främja snabbheten och effektiviteten i klanderprocessen eftersom den hovrätten har fler klander mål än de andra hovrätterna tillsammans och därmed större vana att hantera sådana mål. De särskilda insatser som behöver göras för att målen ska kunna handläggas på engelska synes enligt utredningen inte lämpligen kunna spridas till alla hovrätter. Vidare anser utredningen att en övergång till att ha skriftligt förfarande som huvudregel (se avsnitt 7.6) innebär att parterna inte behöver komma till domstolen i samma utsträckning som tidigare, vilket talar för att målen kan koncentreras.

Som huvudregel ska domstolarna vara behöriga att handlägga alla typer av mål som hör till respektive domstolsslag. Koncentration av mål till en domstol kan undantagsvis komma ifråga om det exempelvis finns behov av särskild kompetens (jfr prop. 2011/12:1, Utgiftsområde 4, s. 27).

I enlighet med vad utredningen anför kan det finnas vissa fördelar med att koncentrera målen till Svea hovrätt, bl.a. på grund av att den hovrätten har vana och erfarenhet av att handlägga den aktuella typen av mål.

Frågan om att ha Svea hovrätt som exklusivt forum behandlas i förarbetena till lagen om skiljeförfarande (se prop. 1998/99:35 s. 173 f.). Där uttalas att övervägande skäl talar för att målen inte ska koncentreras, bl.a. eftersom det anses gå emot principen om partsautonomi att samtliga klander mål ska avgöras av Svea hovrätt trots att parterna har valt att förlägga skiljeförfarandet till andra delar av landet.

Vad som uttalas i förarbetena har alltså giltighet. Vidare är de åtgärder som regeringen föreslår beträffande möjligheten att använda engelska i hovrätten inte av sådan omfattning att det i sig motiverar att målen koncentreras till en hovrätt. Regeringen föreslår heller inte en övergång till en skriftlig handläggning, vilket var ett argument för att koncentrera målen (se avsnitt 7.6).

Till det sagda kommer att även med utredningens förslag skulle många mål och ärenden med anknytning till skiljeförfarande fortfarande kunna bli föremål för prövning av domstolar utanför Svea hovrätts domkrets. Detta gäller bl.a. mål om ersättning till skiljemännen enligt 41 § och vissa ansökningsärenden som framgår av 44 §. Intresset av att bibehålla kompetens inom skiljeförfarandeområdet inom samtliga domkretsar talar för att alla hovrätter även i fortsättningen bör handlägga klander målen.

Sammantaget har det enligt regeringen inte framkommit tillräckliga skäl för att avvika från den rådande ordningen. Klander målen bör därför även fortsättningsvis handläggas av samtliga hovrätter.

7.6 Processordningen i klander mål

Regeringens bedömning: Klander målen bör handläggas enligt nuvarande processordning och inte enligt de regler som gäller för klagan över domvilla.

Utredningens förslag: Utredningen föreslår att klander målen handläggs enligt de regler som gäller för klagan över domvilla (se betänkandet s. 134).

Remissinstanserna: *Svea hovrätt* anser att förslaget skulle innebära att hovrätten fräntas flera processuella verktyg som hovrätten har behov av, bl.a. preklusionsbestämmelserna i 42 kap. 15 och 15 a §§ rättegångsbalken. Hovrätten anser att det behövs en fördjupad analys av konsekvenserna av det föreslagna bytet av processordning. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anser att frågan om byte av processordning är svårbedömd men att de argument som utredningen för fram mot en tillämpning av lagen (1996:242) om domstolsärenden inte framstår som övertygande. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens bedömning: Klander mål handläggs enligt gällande rätt av hovrätterna i första instans men enligt rättegångsbalkens bestämmelser om rättegången i tvistemål i tingsrätt (se 53 kap. 1 § rättegångsbalken). Denna ordning gäller sedan den nuvarande lagens tillkomst. Tidigare prövades klander målen av tingsrätt i första instans.

Utredningen fick i uppdrag att överväga förändringar i det processuella regelverket som med bibehållen rättssäkerhet säkerställer att klanderprocessen i domstol är effektiv och snabbt leder till ett slutligt avgörande. Utredningen föreslår en övergång till den handläggningsform som gäller för klagan över domvilla enligt 59 kap. rättegångsbalken. Som skäl för förslaget anför utredningen att klander målen typiskt sett gäller påstådda formella fel och att den av hovrättens måltyper som mest liknar klander målen är klagan över domvilla. Enligt utredningen torde den huvudsakliga skriftliga handläggning som följer av reglerna om domvilla underlätta handläggningen och främja snabbheten i klander målen.

Även om klander målen handläggs som tvistemål enligt rättegångsreglerna för tingsrätt har målen, som utredningen noterar, vissa särdrag i förhållande till vanliga tvistemål. Prövningen avser inte skiljedomens materiella riktighet. Bevisfrågor sägs spela en mer undanskymd roll än i vanliga tvistemål. En ansenlig del av klander målen avgörs utan att vare sig muntlig förberedelse eller huvudförhandling har ägt rum. Det sagda talar i och för sig för en reform.

Regeringen kan konstatera att frågan om eventuellt byte av processordning för klander målen har visat sig vara svårbedömd. Det är visserligen riktigt att klanderprocessen inte avser en materiell omprövning av själva tvisten i skiljeförfarandet och att den typiskt sett rör påstådda formella fel. Klanderprocessen omfattar emellertid inte

endast sådana fel. Även frågor av mer materiell karaktär prövas i klander målen, t.ex. frågan om skiljeavtalets civilrättsliga giltighet eller om avtalets tillämplighet på tvisten. Också prövningen av handläggningsfel och uppdragsöverskridande kan vara i gränslandet av att ha materiell karaktär, exempelvis vad avser bedömningen av om skiljemännen har överskridit åberopade grunder.

Klandergrundernas utformning leder, trots sin övergripande formella karaktär, till att klander målen kan bli förhållandevis omfattande när det gäller t.ex. åberopade grunder och processmaterialet i målet, vilket har betydelse för handläggningstiden. Klander är vidare, till skillnad från ett överklagande inom ramen för en ordinarie process, i princip den enda chansen för en part att angripa en skiljedom och påtala fel i förfarandet. Detta kan leda till att parterna utnyttjar klander möjligheterna till fullo. Det kan dessutom handla om resursstarka parter som är mindre känsliga för de kostnader som en klanderprocess kan medföra. Dessa omständigheter, som har betydelse för omfattningen av en klanderprocess, skulle bestå även vid ett byte av processordning.

Svea hovrätt anför att ett byte av processordning skulle innebära en risk för att hovrätten går miste om de processuella verktyg som behövs för att kunna handlägga klander målen på ett effektivt sätt. Detta gäller exempelvis bestämmelserna om preklusion i 42 kap. 15 och 15 a §§ rättegångsbalken och möjligheten att begränsa parts möjlighet att ändra sin talan och åberopa ny bevisning i 43 kap. 10 § rättegångsbalken gå förlorade. Under de förhållanden som nämns ovan är sådana processuella verktyg särskilt viktiga att ha kvar. Det bedöms också finnas behov av att ha möjlighet till en mer omfattande förhandling än vad som följer av reglerna om domvilla.

Ett byte av processordning från nuvarande handläggningsform enligt reglerna för tvistemål till en handläggning enligt de regler som gäller för klagan över domvilla skulle dessutom medföra en grundläggande förändring av processens karaktär. Det skulle inte längre vara fråga om ett tvistemål och de för tvistemål grundläggande bestämmelserna om exempelvis utförande av talan skulle inte längre vara direkt tillämpliga. Detta väcker i sin tur frågor om i vilken utsträckning andra bestämmelser i rättegångsbalken blir tillämpliga, exempelvis bestämmelserna om dom och beslut i 17 kap. rättegångsbalken. Därutöver skulle de för tvistemålshandläggningen grundläggande principerna om exempelvis koncentration och omedelbarhet inte gälla.

Regeringen har övervägt möjligheten att komplettera utredningens förslag med nödvändiga bestämmelser i övriga delar av rättegångsbalken, exempelvis preklusionsbestämmelserna i 42 kap. 15 och 15 a §§ rättegångsbalken och en särskild förhandlingsbestämmelse. Det har dock visat sig att en sådan lösning skulle innebära en reglering som i stora delar ändå förutsätter en analogisk tillämpning av andra bestämmelser i rättegångsbalken. Det skulle medföra oklarhet både i den konkreta tillämpningen av de olika bestämmelserna och i den grundläggande frågan om karaktären av en sådan process. Det har inte kunnat konstateras att en sådan lösning skulle bli mer effektiv än nuvarande regelverk och det finns därmed inte skäl att gå vidare med ett sådant förslag.

Utredningen framhåller att det kan vara till fördel med en i huvudsak skriftlig process. Regeringen ifrågasätter inte denna uppfattning, men konstaterar att en skriftlig process är möjlig även enligt nuvarande processordning och att detta förekommer redan i dag i en ansenlig del av målen.

Sammantaget är regeringens slutsats att processordningen för klander-målen inte bör ändras till att handläggas enligt de regler som gäller för klagan över domvilla.

I enlighet med utredningsdirektiven har utredningen övervägt om ett alternativ skulle vara att låta ärendelagen vara tillämplig på klander-målen. Utredningen anser dock att ärendelagen inte är ändamålsenlig, bl.a. eftersom klander-målen ofta innefattar komplicerade grunder och ärendelagens bestämmelser inte är anpassade för den typen av processer. Som *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anför kan det vara svårt att avgöra om en fråga bör avgöras genom rättskipning eller som ett rättsvårdsärende. Gränsen mellan dessa två kategorier är inte helt klar. Klander-målen har mer gemensamt med traditionell rättskipning än med t.ex. de ansökningsärenden i lagen om skiljeförfarande om bl.a. utseende av ny skiljeman som handläggs enligt ärendelagen. Målen har heller aldrig haft karaktären av rättsvårdsärenden och det framstår därför som omotiverat att nu betrakta dem på något annat sätt. Det kan konstateras att de skäl som nämns ovan mot en tillämpning av de regler som gäller för klagan över domvilla även gör sig gällande beträffande frågan om att tillämpa ärendelagen. Regeringen gör alltså inte någon annan bedömning än utredningen i den delen.

Det har sålunda inte framkommit tillräckliga skäl för att ändra processordning för klander-målen. Den nuvarande processordningen bör därför bestå.

Det saknas underlag för att göra någon annan förändring av processordningen. Däremot föreslås andra åtgärder för att effektivisera klanderprövningen, bl.a. en skärpning av klandergrunden som avser uppdragsöverskridande (se avsnitt 7.2), en förkortning av klanderfristen (se avsnitt 7.4) och ett införande av krav på provningstillstånd i Högsta domstolen (se avsnitt 7.8).

Svea hovrätt tar också upp en fråga om delgivning. Enligt hovrätten bör det i sammanhanget övervägas att föreskriva att den som ansöker om klander i hovrätten ska ange en fungerande adress och att, om denna adress slutar att fungera, delgivning med sökanden ska kunna ske exempelvis genom tillhandahållande av handlingar på hovrättens kansli. Frågan berör dock flera fall när ett mål eller ärende inleds i hovrätten och är därför av mer generellt slag. Därutöver saknas utredningsunderlag för en sådan ändring. Frågan ryms därför inte inom ramen för detta lagstiftningsärende.

7.7 Engelska i klander-mål

Regeringens förslag: Hovrätten ska i mål om skiljemännens behörighet, ogiltighet, klander och ändring av skiljedom kunna besluta att ta upp muntlig bevisning på engelska utan tolkning till svenska.

Regeringens bedömning: Det finns redan möjligheter för parterna att ge in skriftlig bevisning på engelska. Någon lagändring behövs inte i detta hänseende.

Det bör inte införas någon särskild informationsskyldighet för rätten när det gäller muntlig och skriftlig bevisning på engelska.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att hovrätten ska kunna besluta att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska, om det begärs av någon av parterna och motparten samtycker till det. Det föreslås vidare en bestämmelse om att hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt ska se till att allmänheten kan få information på svenska om rättegången. Om någon av parterna begär det ska en översättning till engelska av protokoll samt domar och beslut på domstolens försorg finnas tillgängliga för parterna i anslutning till att de upprättas respektive meddelas (se betänkandet s. 143 f. och 147 f.).

Remissinstanserna: Ett flertal remissinstanser, däribland *Hovrätten för Västra Sverige*, *Stockholms tingsrätt*, *Malmö tingsrätt*, *Institutet för språk och folkminnen*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet*, *ICC Sweden*, *Stockholms Handelskammare* och *SAA* tillstyrker i huvudsak förslaget eller har ingen invändning mot det. *Göta hovrätt* är tveksam till behovet av en ordning med engelska som rättegångsspråk. *Domstolsverket* avstyrker förslaget, bl.a. med hänsyn till att de utbildnings- och rekryteringsinsatser som skulle behövas inte står i proportion till det lilla antalet klander mål. *Jusek* avstyrker förslaget med hänsyn till de språksvårigheter som riskerar att uppkomma. *Justitiekanslern* ifrågasätter förslaget med hänsyn till att nuvarande bestämmelser anses medge att engelska används i viss utsträckning i rättegången. *Justitiekanslern* påpekar också att en översyn bör omfatta även andra typer av tvistemål, t.ex. kommersiella mål och patentmål, där det i likhet med klander målen kan finnas behov av att använda engelska. *Svea hovrätt* och *Domstolsverket* föreslår att den rådande tillämpningen, enligt vilken muntlig och skriftlig bevisning på engelska tillåts i viss utsträckning, ges uttryckligt lagstöd i stället för att utredningens förslag genomförs. *Språkförsvaret* godtar utredningens förslag under förutsättning bl.a. att hovrätten tillgodoser allmänhetens behov av insyn i klander mål när det efterfrågas. *Svea hovrätt* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet*, liksom *SAA*, avstyrker förslaget om att parterna ska samtycka till att rättegången i lämplig omfattning hålls på engelska. *Institutet för språk och folkminnen* och *ICC Sweden* anser däremot att det ska finnas krav på att parterna ska samtycka. *Riksarkivet* framhåller bl.a. vikten av att domar, beslut och andra allmänna handlingar ska upprättas på svenska. Flera remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt*, *Göta hovrätt*, *Justitiekanslern*, *Domstolsverket* och *Stockholms Handelskammare*, ifrågasätter i olika avseenden förslaget att hovrätten ska tillhandahålla en översättning av protokoll och avgöranden och att en part ska ersätta staten för kostnaderna för översättning.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Muntlig bevisning ska få tas upp på engelska utan tolkning till svenska

Språket i domstolar är svenska enligt 10 § språklagen (2009:600). Även i rättegångsbalken är det förutsatt att rättegången äger rum på svenska. Så är fallet även när det gäller målen enligt lagen om skiljeförfarande. Bestämmelser om tolkning för det fall den som ska höras inför rätten inte behärskar svenska finns i 5 kap. 6 § rättegångsbalken. Det är rätten som bedömer om en tolk ska anlitas. Rätten får vid behov översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten, se 33 kap. 9 § rättegångsbalken. Inte heller när det gäller skriftlig bevisning finns alltså ett krav på att översättning sker, utan behovet av översättning får bedömas från fall till fall.

Skiljeförfaranden sker inte sällan på engelska. Detta är särskilt vanligt i internationella tvister. Andra språk förekommer, men antalet klandrade svenska skiljedomar som har meddelats på ett annat främmande språk är försumbart. I nära hälften av målen under senare år har det klandrade skiljeförfarandet handlagts på engelska. Att inte i viss utsträckning ha möjlighet att fortsätta att processa på skiljeförfarandets språk kan innebära både merkostnader och förlust av tid. Utredningen föreslår därför en utökad möjlighet att använda engelska som rättegångsspråk.

Det förekommer redan i dag att vissa handlingar ges in på engelska i klander mål. Är skiljedomen skriven på engelska förekommer det knappast numera att hovrätten förelägger parten att ge in en översättning till svenska av hela skiljedomen. Ibland låter dock parten självmant översätta skiljedomen till svenska och det händer också att hovrätten under hand kommer överens med partens ombud om att vissa särskilt viktiga delar av domen översätts. Skriftlig bevisning på engelska som åberopats i skiljeförfarandet ges också i allmänhet in i sitt originalskick utan översättning. Det kan också förekomma att ett vittne hörs direkt på engelska utan tolkning om alla i målet är överens om det och inga åhörare finns i salen.

Att underlätta för parterna i klanderprocessen att använda engelska bedöms, som utredningen framhåller, innebära fördelar för parterna både tids- och kostnadsmässigt. En sådan reform skulle också kunna bidra till att öka Sveriges konkurrenskraft som skiljedomsland.

En utgångspunkt för en reform är språklagens bestämmelse att svenska ska vara språket i domstolar. Bestämmelsen har tillkommit för att säkerställa att principen om offentlighet har en reell innebörd (se prop. 2008/09:153 s. 29). Om en annan lag innehåller någon bestämmelse som avviker från språklagen gäller dock den bestämmelsen enligt 3 § språklagen. Språklagen lägger alltså inte något absolut hinder i vägen för att tillåta engelska inslag i en rättegång. Om sådana undantag införs är det dock viktigt att det, som flera remissinstanser påpekar, säkerställs att alla inblandade i rättegången ändå förstår språket i fråga, och att intresset av att utomstående kan förstå innehållet i rättegången tillvaratas i möjligaste mån.

Utredningen har övervägt om det finns skäl att föreslå en generell möjlighet att använda engelska som rättegångsspråk i hela klanderprocessen, dvs. vid bl.a. sakframställning och skriftväxling, inklusive engelska i domar och beslut, men stannat för att en så

genomgripande reform inte bör genomföras. Att övergå till en ordning där hovrätten håller en förhandling på engelska skulle, som utredningen också framhåller, kräva andra insatser när det gäller bl.a. kompetensförsörjning och utbildning, som inte står i proportion till antalet ärenden där engelska som rättegångsspråk aktualiseras. En sådan ordning skulle också vara svår att förena med kraven på offentlighet.

Utredningen föreslår mot den nämnda bakgrunden i stället att hovrätten bör få möjlighet att tillåta att rättegången i lämplig omfattning äger rum på engelska, om det begärs av någon av parterna och motparten samtycker till det. Vad utredningen framför allt tar sikte på utöver bevisupptagning är att skriftväxling ska kunna äga rum på engelska. Men även muntlig förhandling förutsätts kunna ske på engelska. Skulle målet undantagsvis vara av sådant allmänt intresse att det kan förväntas att utomstående svenska åhörare kommer att närvara vid förhandlingen eller begära att få ut handlingar i större omfattning ur akten, bör hovrätten enligt utredningens förslag inte tillåta engelska som rättegångsspråk.

Enligt regeringens mening riskerar en möjlighet att använda engelska mer generellt i skriftväxlingen liksom vid muntlig förhandling att inkräkta alltför mycket på offentligheten. Eftersom avgöranden och beslut även fortsättningsvis bör skrivas på svenska är det också normalt lämpligt att även t.ex. yrkanden och grunder framställs på svenska och att den rättsliga argumentationen sker på svenska. Att hålla en muntlig förhandling på engelska skulle också ställa stora krav på såväl domare som parter och ombud. De insatser som skulle behövas för att införa en sådan ordning står enligt regeringens mening inte i proportion till behovet. Det finns alltså inte tillräckliga skäl att generellt tillåta skriftväxling på engelska eller att muntlig förhandling hålls på engelska.

I likhet med vad som förordas av bl.a. *Svea hovrätt* och *Domstolsverket* skulle det enligt regeringens mening underlätta för parterna att införa en möjlighet att ta upp muntlig bevisning på engelska utan tolkning till svenska. Även utredningen framhåller att möjligheten att hålla parts- och vittnesförhör på engelska tillhör det som är mest angeläget att genomföra. En sådan förändring bedöms också möjlig att genomföra med hänsyn till de ovan nämnda bestämmelserna i språklagen.

Mot bakgrund av det anförda bör det införas en möjlighet att ta upp muntlig bevisning på engelska utan att tolkning sker till svenska.

I likhet med vad utredningen föreslår anser regeringen att hovrätten alltid bör bedöma om det är lämpligt att engelska används i bevisupptagningen utan tolkning. Att målet har ett allmänintresse kan tala för att hovrätten inte bör tillåta bevisupptagning på engelska.

Utredningen föreslår även att motpartens samtycke ska krävas för att engelska ska få användas. *Svea hovrätt* avstyrker detta med hänsyn till att en sådan ordning skulle ge motparten möjlighet att fördröja klanderprocessen utan skäl. Även *SAA* avstyrker förslaget. Enligt *ICC Sweden* riskerar det att minska förutsebarheten i klanderprocessen och skulle strida mot principen om partsautonomi att inte kräva samtycke från parterna.

Risken för fördröjning bör beaktas i sammanhanget, och det framstår därför enligt regeringen som lämpligast att hovrätten får ensam bestämmanderätt när det gäller användningen av engelska. Att ena parten

motsätter sig att engelska används bör däremot beaktas vid bedömningen av om det är lämpligt att engelska används.

Vad sedan gäller skriftliga handlingar finns redan enligt gällande rätt en möjlighet att tillåta att dessa ges in på engelska, utan att de översätts till svenska. Detta gäller såväl skriftväxlingen som skriftlig bevisning (se 33 kap. 9 § rättegångsbalken). Enligt denna bestämmelse får rätten vid behov översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten.

Handlingar som åberopas som skriftlig bevisning kan ofta vara avfattade på engelska, särskilt i skiljeförfaranden med utländska parter. Så kan vara fallet med exempelvis avtal, brev eller andra originalhandlingar som upprättats på engelska. Det underlättar för parterna att kunna ge in sådan skriftlig bevisning utan att behöva översätta den till svenska, inte minst i de fall skiljeförfarandet ägde rum på engelska. Som *Svea hovrätt* uppger tillåts normalt enligt nuvarande ordning att skriftlig bevisning ges in på engelska. Även Högsta domstolen har uttalat att skriftlig bevisning på engelska många gånger bör kunna accepteras (se NJA 2011 s. 345, jfr prop. 1986/87:89 s. 169 f.). Eftersom denna ordning redan tillämpas i enlighet med nuvarande bestämmelser finns det inte skäl att ta in någon särskild bestämmelse om detta i lagen om skiljeförfarande.

Möjligheten att ta upp muntlig bevisning på engelska utan tolkning till svenska bör gälla mål om skiljemännens behörighet enligt den nya föreslagna bestämmelsen i 2 § andra stycket, samt mål om ogiltighet och klander enligt 33 och 34 §§ lagen om skiljeförfarande. Även ändrings-talan enligt 36 § bör omfattas av förslaget.

Som utredningen föreslår bör den nu nämnda regleringen gälla även för rättegången i Högsta domstolen. Har hovrätten tillåtit engelska i ett visst avseende bör parterna normalt kunna utgå från att detta gäller även i Högsta domstolen. Det bör dock stå Högsta domstolen fritt att förordna annorlunda.

En ytterligare fråga är om upptagande av muntlig bevisning på engelska utan tolkning till svenska bör föranleda någon särskild åtgärd med hänsyn till offentlighetsprincipen vid förhandlingar i domstol. Som nämns ovan föreslår utredningen att hovrätten och Högsta domstolen ska vara skyldiga att i rimlig utsträckning informera allmänheten om rättegången. Skiljeförfaranden rör typiskt sett kommersiella förhållanden mellan företag. I klanderfallen behandlas huvudsakligen påstådda formella fel i skiljeförfarandets genomförande. Enligt utredningens bedömning kommer det att bli aktuellt att använda engelska endast för ett fåtal mål per år. I de fall det finns ett allmänintresse ska rätten i enlighet med vad som nämns ovan beakta detta redan vid bedömningen av om bevisupptagningen ska få ske på engelska utan tolkning till svenska.

Det får vidare anses följa av den allmänna serviceskyldigheten att en åhörare som efterfrågar det kan få information av domstolspersonal om vad en rättegång handlar om och då även kunna få information om exempelvis förhørs- och beviserna för förhörspersoner. Dessutom ska protokoll och avgöranden även fortsättningsvis alltid vara avfattade på svenska. Dessa kommer alltså att finnas tillgängliga för allmänheten på svenska. Det ska även nämnas att det också finns en möjlighet för rätten att skjuta upp ett förhör och kalla in en tolk, exempelvis om det skulle

visa sig finnas ett allmänintresse för målet. Den möjlighet som nu föreslås att i vissa fall kunna ta upp muntlig bevisning i klandersmål utan tolkning innebär under givna förhållanden en mycket begränsad inskränkning av förhandlingsoffentligheten. Regeringen bedömer mot den bakgrunden att det inte finns tillräckliga skäl att införa en sådan informationsskyldighet som utredningen föreslår. Det ska därvid beaktas att utredningens förslag till skillnad från regeringens utgår från att engelska ska kunna användas i större utsträckning under förhandlingen än vid upptagande av muntlig bevisning.

En remissinstans påpekar att frågan om att kunna använda engelska är relevant också för andra rättegångar än klandersmål, t.ex. kommersiella tvister eller patentmål. Det finns dock inte möjlighet att inom ramen för detta lagstiftningsärende överväga att införa en möjlighet till engelska i andra fall än inom ramen för lagen om skiljeförfarande.

Översättning till engelska av domar

Flera remissinstanser invänder mot förslaget om att hovrätten ska se till att en översättning till engelska av avgörandet finns tillgänglig i anslutning till att det meddelas. Det är, som *Svea hovrätt* påpekar, inte förenligt med sekretessen för ett kommande avgörande att låta någon utomstående översätta det. Det är heller inte motiverat att tillskapa kompetens i hovrätten för att kunna översätta domar och andra avgöranden. Parterna är knappast heller beroende av att just hovrätten ombesörjer en översättning, utan en sådan kan ordnas lika enkelt på egen hand. Det finns därför inte skäl att genomföra utredningens förslag om översättning av avgöranden.

7.8 Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Regeringens förslag: Det införs ett krav på prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande av hovrättens avgörande i klandersmål.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag (se betänkandet s. 136).

Remissinstanserna: *Högsta domstolen* tillstyrker förslaget. *SAA*, *Svenskt Näringsliv* och *Sveriges advokatsamfund* tillstyrker också förslaget, men har synpunkter på den så kallade ventilen, dvs. kravet på att hovrätten ska ge tillstånd till överklagande till Högsta domstolen. *SAA* anser att skiljedomar som har upphävts ska få överklagas även utan tillstånd från hovrätten. *Svenskt Näringsliv* anser att hovrätten ska vägra tillstånd till överklagande endast om det är uppenbart att prövningstillstånd inte kommer att meddelas av Högsta domstolen. *Sveriges advokatsamfund* menar att hovrätterna i vissa fall har varit påfallande restriktiva med att ge tillstånd till överklagande. Samfundet föreslår därför att hovrätten ska meddela tillstånd till överklagande om inte hovrätten finner starka skäl för att Högsta domstolen inte kommer att meddela prövningstillstånd. Övriga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag: Av 43 § lagen om skiljeförfarande framgår att hovrättens avgörande av frågor om ogiltighet, klander och ändring enligt 33, 34 och 36 §§ inte får överklagas. Överklagandeförbudet har ansetts omfatta inte bara avgöranden i sak utan även beslut under rättegången och avvisnings- och avskrivningsbeslut (se NJA 2012 s. 761). Genom den så kallade ventilen får hovrätten dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Om hovrätten lämnar ett sådant tillstånd krävs inte prövningstillstånd i Högsta domstolen. Prövningstillstånd behövs nämligen bara för sådana mål eller ärenden som har väckts vid tingsrätt (se 54 kap. 9 § rättegångsbalken).

Hovrätten har enligt nuvarande ordning inte möjlighet att begränsa ett tillstånd till överklagande till att gälla endast en viss fråga med prejudikatintresse, utan måste i så fall lämna tillstånd till prövning av målet i dess helhet. Utredningen anser att det bl.a. mot den bakgrunden finns skäl för att införa ett krav på prövningstillstånd så att Högsta domstolen ska kunna begränsa sin prövning till en viss prejudikatfråga, vilket är möjligt enligt 54 kap. 11 § rättegångsbalken. Regeringen delar den uppfattningen.

I enlighet med utredningens förslag bör kravet på prövningstillstånd inte gälla för fall då överklagande sker av hovrättens beslut att avvisa ett överklagande (se 54 kap. 9 och 17 §§ rättegångsbalken). Någon förändring av nuvarande ordning för dessa fall är inte avsedd.

En särskild fråga som ett antal remissinstanser tar upp är om införandet av prövningstillstånd bör medföra någon ändring av den så kallade ventilen. Utredningen anger att den nuvarande ordningen med ett principiellt fullföljdsförbud i förening med en ventil har fungerat bra. Införandet av kravet på prövningstillstånd skulle kunna uppfattas som en risk för att färre mål blir prövade i Högsta domstolen än vad som är fallet med den nuvarande ordningen. Syftet med förslaget är emellertid inte att det ska få en sådan effekt, utan i stället att Högsta domstolen lättare ska kunna begränsa sin prövning till vissa prejudikatfrågor. Det har i övrigt inte framkommit tillräckliga skäl för att göra någon ändring av ventilen.

Regeringen föreslår således att det införs ett krav på prövningstillstånd i Högsta domstolen. Det bör inte göras några förändringar i ventilen.

8 Skiljedomskostnaderna

8.1 Ersättning till skiljemännen

Regeringens bedömning: Lagens bestämmelser om ersättning till skiljemännen bör inte ändras.
--

Utredningens förslag och bedömning: Utredningen föreslår att förbudet i 40 § lagen om skiljeförfarande för skiljemännen att hålla inne skiljedomen i avvaktan på betalning av ersättningen till dem upphävs. I

övriga delar överensstämmer utredningens bedömning med regeringens bedömning (se betänkandet s. 155 f. och 158).

Remissinstanserna: *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet* invänder mot att 40 § upphävs med hänvisning till att det är önskvärt att det av lagen framgår vad som gäller i detta hänseende. Övriga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag och bedömning eller har ingen invändning mot dem.

Skälen för regeringens bedömning

Skiljemännen får även fortsättningsvis besluta om sin egen ersättning

Parterna ska solidariskt betala ersättning till skiljemännen för arbete och utlägg. Skiljemännen får i en slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättningen till dem. Ersättningen ska anges särskilt för varje skiljeman för sig, se 37 § lagen om skiljeförfarande.

Utredningen har övervägt om den nuvarande ordningen i grunden är lämplig med hänsyn till att skiljemännen därigenom dömer i en fråga som rör dem själva. Alternativet skulle vara att skiljemännen i egenskap av uppdragstagare åt parterna skulle få fakturera parterna och i förekommande fall ta betalt ur ställd säkerhet. Skiljedomen skulle då alltså inte innehålla något beslut om ersättning till skiljemännen.

I förarbetena till lagen framhölls att skiljemännens behörighet att fastställa sin ersättning inte medför någon egentlig nackdel för parterna (se prop. 1998/99:35 s. 163 f.), varför regeringen förordade att den ordning som gällt dittills skulle bestå även i den nya lagen. Utredningen anser att den nuvarande regleringen bör gälla även i fortsättningen med hänsyn till att det inte har uppenbarats några praktiska problem med den. Ingen remissinstans har någon avvikande uppfattning. Regeringen delar utredningens bedömning. Det bör därför inte göras någon ändring i bestämmelserna i 37 §.

En fråga om kompensation från motparten för ställd säkerhet

Skiljemännen får enligt 38 § lagen om skiljeförfarande begära att parterna ställer säkerhet för ersättningen till skiljemännen. Om en part inte inom den tid som skiljemännen bestämt har ställt sin andel av begärd säkerhet, får motparten enligt samma paragraf ställa hela säkerheten.

Frågan om vem av parterna som slutligt ska stå för skiljedoms-kostnaderna avgörs i skiljedomen. Den part som har betalat en större del av skiljedomskostnaderna än han eller hon enligt skiljedomen slutligt ska stå för har regressrätt gentemot den andra parten (jfr NJA 2000 s. 773).

Utredningen behandlar i anslutning till detta en fråga om att införa en möjlighet att under pågående skiljeförfarande ge skiljenämnden befogenhet att meddela en särskild skiljedom angående rätt till kompensation för en part för det fall den parten enligt 38 § har ställt hela säkerheten, dvs. ett slags ”temporär” regressrätt. Utredningen påpekar att det i flera skiljedomsreglementen finns bestämmelser om att skiljemännen får meddela en särskild skiljedom om rätten till kompensation för den betalning av säkerheten som en part har gjort.

Lagen innehåller inga bestämmelser om regressrätt. Det är principiellt tveksamt att införa en regressrätt för en part som inte är betalnings-

skyldig för beloppet i förhållande till skiljemännen (jfr NJA 2000 s. 773). Därtill kommer att en reglering av en sådan regressrätt skulle bli komplicerad med hänsyn till att betalningsansvaret sedermera fastställs i den slutliga skiljedomen (se SOU 1994:81 s. 198 f., jfr prop. 1998/99:35 s. 164 f. och det nämnda rättsfallet). Behovet av en reglering framstår inte heller som särskilt stort, vilket utredningen också konstaterar. Sammantaget finns det inte tillräckliga skäl att införa någon form av ”temporär” regressrätt. Det är lämpligast att frågan även i fortsättningen hanteras inom ramen för parternas avtalsfrihet.

Förbudet mot att hålla inne skiljedomen

Utredningen har övervägt förbudet i 40 § lagen om skiljeförfarande för skiljemännen att hålla inne skiljedomen i avvaktan på att ersättningen till dem betalas. Enligt utredningens mening fyller bestämmelsen, som infördes för att komma ifrån en äldre praxis att hålla inne skiljedomen till dess betalning av skiljedomskostnaderna har skett, numera knappast någon funktion. Det föreslås därför att den upphävs. *Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet* avstyrker ett upphävande med hänvisning till att det är önskvärt att det av lagen framgår vad som gäller i detta hänseende.

Det kan, som utredningen också är inne på, vara så att bestämmelsen i praktiken inte fyller någon funktion. Ett upphävande skulle å andra sidan lämna frågan om vad som gäller i denna situation obesvarad, vilket kan vara en nackdel för bl.a. internationella tillämpare av lagen. Skäl att upphäva bestämmelsen har därför enligt regeringen inte framkommit.

8.2 Prövningen av beslut om ersättning till skiljemännen

Regeringens förslag: I fall där skiljemännen har beslutat om ersättning till sig själva och skiljedomen angräps i denna del, ska handläggningen i domstol ske enligt lagen om domstolsärenden.

Regeringens bedömning: Det bör inte göras någon inskränkning i möjligheten att föra talan mot ett beslut om ersättning till skiljemännen.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår även en begränsning av möjligheten att föra talan mot ett beslut om ersättning till skiljemännen. Om ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomen inte innehåller något förpliktande för parterna att betala ersättningen, ska det inte finnas möjlighet till prövning i domstol enligt 41 § lagen om skiljeförfarande (se betänkandet s. 160–162 och 194).

Remissinstanserna: *Svea hovrätt* och *Stockholms tingsrätt* ifrågasätter lämpligheten av att frågor om skiljemäns ersättning i vissa fall ska handläggas som ärenden och i andra fall som tvistemål. Hovrätten anser vidare att det bör övervägas att koncentrera mål om ersättning till skiljemännen till Stockholms tingsrätt. *SAA* anser att samtliga ärenden om ersättning till skiljemännen bör handläggas i hovrätten som första

instans. *Stockholms Handelskammare* anser att förbudet mot att föra talan ska gälla så snart ersättningen har beslutats av ett skiljedomsinstitut, oavsett om skiljedomen innehåller en förpliktelse för parterna att betala ersättning till skiljemännen. Övriga remissinstanser tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Processordningen i domstol

En talan om ersättning till skiljemännen eller någon av dem enligt 41 § lagen om skiljeförfarande handläggs som ett tvistemål vid tingsrätten. Talan väcks genom ansökan om stämning och ska enligt huvudregeln avgöras efter huvudförhandling.

Utredningen föreslår att en sådan talan om ersättning i stället ska handläggas som ett domstolsärende enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden. Enligt utredningen är tvistemålsreglerna inte lämpade för ändamålet. I allmänhet kallas t.ex. skiljemännen till muntlig förberedelse i tingsrätten vid äventyr av tredsdom. Ibland förekommer både muntlig förberedelse och huvudförhandling.

De förhållandevis få ärenden som gäller ersättning till skiljemännen bör enligt regeringen kunna hanteras enligt ett regelverk som medger en enklare och snabbare prövning än vad tvistemålsreglerna i tingsrätt ger utrymme för. En ändring i enlighet med vad utredningen föreslår skulle ge processekonomiska fördelar. Lagen om domstolsärenden framstår som ett lämpligt regelverk. En sådan ordning ansluter också till andra typer av ärenden enligt lagen om skiljeförfarande, vilka handläggs enligt lagen om domstolsärenden.

Som *Svea hovrätt* och *Stockholms tingsrätt* påpekar handläggs mål om ersättning som har fastställts av ett skiljedomsinstitut som ordinära tvistemål i de fall en talan väcks mot skiljedomsinstitutet. En sådan talan regleras inte av lagen om skiljeförfarande. Den föreslagna ordningen skulle alltså medföra att liknande ersättningsfrågor handläggs enligt olika processordningar. De mål där talan väcks mot skiljedomsinstitut är emellertid ovanliga och bör inte hindra att det inom ramen för lagen om skiljeförfarande införs en mer effektiv processordning för de fall där skiljemännen har beslutat om ersättning till sig själva.

Regeringen föreslår därför att ärenden om ändring av ersättning till skiljemännen ska inledas genom en ansökan och handläggas i tingsrätt enligt lagen om domstolsärenden. I linje med vad regeringen anför i avsnitt 7.5 bör samtliga tingsrätter vara behöriga att handlägga denna typ av ärenden.

Utredningen tar också upp en fråga om samordningen av ett ärende om ersättning till skiljemännen med en klandertalan. Enligt gällande ordning får en part som klandrar skiljedomen inte samtidigt framställa något yrkande i ersättningsdelen, utan den frågan ska, som nämns ovan, prövas separat av tingsrätten i första instans. När det gäller de fall där skiljemännen har beslutat om ersättning till sig själva har utredningen övervägt att låta hovrätten bli första instans – antingen i samtliga fall eller bara i det fallet att en klandertalan förs samtidigt – men stannat för att det inte finns tillräckliga skäl för ändring. *SAA* anser att ersättningsfrågan borde avgöras av hovrätten i första instans. Samord-

ningsvinsterna är dock begränsade; exempelvis är partsställningen i ett klander mål inte densamma som i ersättningstvisten (jfr prop. 1998/99:35 s. 174 f.). Därutöver skulle en ändring av nuvarande ordning kunna innebära att klanderprocessen belastas med ytterligare en prövning, vilket går emot detta lagstiftningsärendes syfte att effektivisera klanderprocessen. Regeringen instämmer därför i utredningens bedömning. Med hänsyn till det förslag som lämnas om att övergå till att tillämpa lagen om domstolsärenden i denna typ av ersättningstvister kan man förvänta sig att handläggningen effektiviseras. Någon ändring i övrigt bör därför inte göras.

Möjligheten att angripa beslutet om ersättning till skiljemännen inskränks inte

Som nämns i avsnitt 8.1 får skiljemännen enligt 37 § lagen om skiljeförfarande själva bestämma och i skiljedomen förpliktiga parterna att betala ersättning till dem. En part som är missnöjd med ersättningen kan enligt 41 § angripa beslutet genom att inom två månader vända sig till tingsrätten och ansöka om ändring (se avsnitt 7.4 där tidsfristen föreslås förkortas från tre till två månader). Om tiden för att angripa skiljedomen i denna del har gått ut utan att ansökan om ändring har gjorts får skiljedomen i fråga om ersättning till skiljemännen verkställas enligt 3 kap. 15 § utsköningsbalken.

Bestämmelsen i 37 § gäller dock inte om något annat har bestämts av parterna gemensamt på ett sätt som är bindande för skiljemännen, se 39 §. Parterna kan t.ex. bestämma att ersättningen till skiljemännen ska bestämmas av ett skiljedomsinstitut. I skiljedomsinstitutens regelverk föreskrivs regelmässigt att skiljemännen i skiljedomen ska ange den ersättning som parterna ska betala enligt institutets beslut. I förarbetena uttalas att 41 § inte omfattar sådana beslut och att de inte är verkställbara (se prop. 1998/99:35 s. 169 och 240 f.).

Genom avgörandet NJA 2008 s. 1118 har Högsta domstolen emellertid slagit fast att talemöjligheten i 41 § omfattar alla ersättningsbeslut till skiljemännen som i en eller annan form har tagits in i skiljedomens domslut, dvs. även om ersättningen har bestämts av t.ex. ett skiljedomsinstitut. Som skäl för sitt avgörande pekade Högsta domstolen på att besluten då får rättskraft och kan verkställas, vilket innebär att de också måste kunna överprövas inom en viss frist. Vidare ansågs att denna ordning skapade en enklare talemöjlighet mot ersättningsbesluten och även motverkade allehanda gränsdragningsproblem.

Utredningens förslag innebär en inskränkning av rättsläget enligt Högsta domstolens avgörande på så sätt att talemöjligheten i 41 § inte ska vara tillämplig om ersättningen till skiljemännen har bestämts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomen inte innehåller något förpliktigande för parterna att betala ersättningen. Med andra ord skulle ersättningsbeslut som utformas som ett fastställande eller en upplysning om vad institutet har bestämt falla utanför talemöjligheten.

Det måste krävas starka skäl för att frångå det rättsläge som råder efter Högsta domstolens avgörande. De skäl som domstolen anförde för sin tolkning av 41 § har enligt regeringens mening alltså giltighet. Förslaget från utredningen innebär att det riskerar att bli oklart vilka

beslut som omfattas av 41 § eftersom det beror på om beslutet utformas som en förpliktelse eller inte. Förslaget skulle leda till att 41 § blir alltför svårtillämpad. Av samma skäl är det inte heller aktuellt med en mer fullständig återgång till rättsläget före Högsta domstolens avgörande, något som *Stockholms Handelskammare* är inne på.

Det kan nämnas att det såvitt känt är ovanligt med en talan mot den ersättning till skiljemännen som ett skiljedomsinstitut har bestämt, eftersom den grundas på skiljedomsinstitutets regelverk som parterna har accepterat. Vidare förefaller det inte finnas samma behov av att kunna verkställa ett sådant beslut eftersom betalning regelmässigt sker ur det förskott som parterna har betalat. Det kan under dessa omständigheter ifrågasättas om det som institutet har bestämt i fråga om ersättning behöver tas in i skiljedomens domslut. Som framgår av Högsta domstolens avgörande kommer det, om så sker, att omfattas av möjligheten att angripa beslutet i 41 §.

Sammantaget anser regeringen inte att det har framkommit tillräckliga skäl för att genomföra utredningens förslag i denna del.

9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2019. Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla om skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet.

De nya rättegångsbestämmelserna om tillämplig processordning för beslut om ersättning till skiljemännen och om upptagning av muntlig bevisning på engelska ska dock gälla för mål och ärenden som har inletts efter ikraftträdandet även om skiljeförfarandet inleddes före ikraftträdandet.

Det nya kravet på prövningstillstånd i Högsta domstolen ska gälla för överklaganden av avgöranden från hovrätten som meddelas efter ikraftträdandet, även om skiljeförfarandet och målet i hovrätten inleddes före ikraftträdandet.

Utredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för mål i vilket skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet, utan några undantag (se betänkandet s. 196).

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har ingen invändning mot det.

Skälen för regeringens förslag: Lagändringarna bör träda i kraft snarast möjligt. Det kommer att behövas viss tid för anpassning när det gäller såväl de nya bestämmelserna om skiljeförfarandet som de nya bestämmelserna avseende klanderprocessen. En lämplig tidpunkt är mot den bakgrunden den 1 mars 2019.

Nya bestämmelser som är av processrättslig karaktär brukar få omedelbar verkan när de träder i kraft. Annorlunda förhåller det sig med

bestämmelser som påverkar det materiella innehållet i bestående avtal. Dessa brukar inte ges retroaktiv verkan. Skiljeavtal har normalt karaktär av s.k. blandade avtal med både processrättsliga och civilrättsliga inslag. Vid införandet av lagen om skiljeförfarande anförde regeringen att övergångsbestämmelserna i möjligaste mån bör utformas på ett sådant sätt att lagen kan göras tillämplig även på skiljeavtal som har träffats före ikraftträdandet. Om ett skiljeförfarande har inletts innan lagen träder i kraft ska dock enligt förarbetena som huvudregel de äldre bestämmelserna tillämpas (se prop. 1998/99:35 s. 206 f.). Regeringen ansluter sig generellt till de uttalandena i förarbetena.

När det gäller regleringen av skiljeförfarandet bör äldre bestämmelser fortfarande gälla om ett skiljeförfarande har inletts före ikraftträdandet av den nya lagstiftningen. Av 19 § lagen om skiljeförfarande framgår att ett förfarande inleds när en part tar emot en begäran om skiljedom. Det ska dock beaktas att flertalet av dessa bestämmelser är dispositiva, varför parterna ändå kan förfoga över deras tillämpning.

I 22 § lagen om skiljeförfarande föreslår regeringen att "platsen" för skiljeförfarandet ersätts med skiljeförfarandets "säte". Det kan hända att det efter ikraftträdandet fortfarande kommer att finnas skiljeavtal som innehåller den äldre terminologin. Det är dock inte motiverat med en särskild övergångsbestämmelse endast för den situationen utan det får bli en fråga om tolkning av avtalet. I en sådan situation kan det ligga nära till hands att med skiljeförfarandets säte jämställa vad parterna har angett om platsen för förfarandet.

När det sedan gäller de processuella bestämmelserna för handläggningen i domstol bör dessa tillämpas direkt efter ikraftträdandet, även om skiljeförfarandet inleddes före ikraftträdandet. De bestämmelser som det är fråga om är bestämmelsen om ändring av processordning för angripande av ersättningen till skiljemännen i 41 § och om upptagning av muntlig bevisning på engelska i 45 a §. I mål eller ärenden som pågår i domstol vid tiden för ikraftträdandet bör de nya bestämmelserna dock inte tillämpas.

Det bör för tydlighets skull nämnas att vad som sägs ovan om processuella bestämmelser inte gäller för det regeringen föreslår om möjligheten att begära överprövning av ett beslut om skiljemännens behörighet i 2 § och det dispositiva rättegångshindret i 4 a §. Dessa ändringar bör inte gälla för skiljeförfaranden som har inletts före ikraftträdandet, utan för dessa skiljeförfaranden bör äldre bestämmelser fortsätta att gälla. Detsamma bör gälla för ändringen av klandergrunderna i 34 § och för förkortandet av tidsfristerna för klander och ändring av skiljedom och angripande av ersättning till skiljemännen enligt 34, 36 och 41 §§. Dessa paragrafer i den äldre lydelsen bör fortsätta att gälla vid tidpunkten för ikraftträdandet om skiljeförfarandet inleddes dessförinnan. Det skulle nämligen kunna leda till rättsosäkerhet för parterna om bestämmelser om t.ex. rättegångshinder, förändrade klandergrunder och förkortade frister för att angripa avgöranden skulle börja tillämpas under eller efter ett pågående skiljeförfarande.

Frågan om prövningstillstånd i Högsta domstolen är en processuell bestämmelse som syftar till att förenkla prejudikatbildningen. I likhet med tidigare reformer angående prövningstillstånd bör äldre regler, där prövningstillstånd inte krävdes, fortsätta att gälla för avgöranden från

hovrätten som har meddelats före ikraftträdandet (se t.ex. prop. 2004/05:131 s. 219 f.). För avgöranden som meddelas efter ikraftträdandet bör dock det nya kravet på prövningstillstånd gälla, även om skiljeförfarandet och målet i hovrätten inleddes före ikraftträdandet.

10 Konsekvenser av förslagen

Regeringens bedömning: Förslagen förbättrar förutsättningarna för skiljeförfarande i Sverige. Skiljeförfarandets ställning som tvistlösningsform stärks, liksom Sveriges konkurrens- och attraktionskraft internationellt.

Förslagen innebär inte några kostnadsökningar för Sveriges domstolar och får heller inte några statsfinansiella konsekvenser i övrigt.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning (se betänkandet s. 171).

Remissinstanserna: I de delar regeringen lägger fram förslag till lagändringar har remissinstanserna inte några invändningar mot regeringens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning

Förutsättningarna för skiljeförfarande förbättras

De förslag som regeringen nu går fram med berör enskilda, såsom svenska och utländska privatpersoner och företag, samt staten genom domstolsväsendet. Den omständigheten att internationella skiljetvister förläggs till Sverige innebär att stora internationella företag anlitar och arvoderar svenska ombud. Eftersom Stockholmsregionen har den största andelen av skiljeförfarande är det den regionen som påverkas mest. Ett moderniserat regelverk på området ger emellertid fortsatta förutsättningar för att utveckla skiljeförfarande som tvistlösningsalternativ även i andra delar av landet. Till detta bidrar den bedömning som regeringen gör att klanderfallen inte bör koncentreras till endast Svea hovrätt. Sammantaget står det klart att Sverige har mycket att vinna på att lagen om skiljeförfarande uppfattas av omvärlden som en modern och attraktiv skiljeförfarandelag.

Det arbetas aktivt inom skiljeförfarandekretsar med att få fler kvinnor att söka uppdrag som skiljemän. Det är ett viktigt arbete. Förslagen i denna lagrådsremiss är dock inte av det slaget att de bedöms ha någon påverkan på jämställdheten mellan kvinnor och män.

Konsekvenser för skiljemän och parter

Genom ändringen av terminologin i lagen (sätet för skiljeförfarandet, avsnitt 6.2, och beslut om avskrivning, avsnitt 6.4) anpassas lagen till internationella förhållanden. Detta bör underlätta för parterna.

Förslagen rörande utseende av skiljemän bedöms underlätta för de inblandade aktörerna. I förfaranden med fler än två parter förstärks principen om likabehandling genom att tingsrätten i vissa fall ska utse

samtliga skiljemän. Vidare förstärks en parts rätt att utse en ny skiljeman när en skiljeman får förhinder att fullgöra sitt uppdrag. Denna utökade möjlighet för en part att utse en ny skiljeman är efterfrågad av tillämparna.

Genom regleringen av tillämplig materiell rätt och förtydligandet av möjligheten att grunda skiljedomen på skälighet och billighet åtgärdas tidigare oklarheter om vad som gäller i dessa avseenden i den svenska lagen. Även detta bör underlätta för de inblandade aktörerna.

Med förslaget om möjlighet till kumulation, dvs. sammanläggning av flera skiljeförfaranden, kan det antas att skiljeförfarandena i vissa fall effektiviseras med minskade kostnader för parterna som följd.

Förändringarna i klanderprocessen bedöms leda till minskade kostnader för parterna. Åtgärderna som innebär att tidsfristen för klander förkortas till två månader och att klandergrunden avseende uppdragsöverskridande skärps kan förväntas ge både effektivitetsvinster och vara kostnadsbesparande.

När det gäller processordningen för prövningen av skiljemännens ersättning bedöms övergången från de ordinära tvistemålsreglerna till ärendelagen underlätta och vara kostnadsbesparande för parterna och skiljemännen. Exempelvis behöver de inte inställa sig till förhandling i samma utsträckning som enligt tidigare regler.

Förslagen bedöms sammantaget medföra vissa kostnadsbesparingar men i övrigt sakna ekonomiska konsekvenser för enskilda aktörer.

Konsekvenser för domstolar

Ett flertal förslag påverkar verksamheten i domstolarna. Det gäller dels de förslag som reglerar skiljeförfarandet där behörighetsfrågan och frågan om ersättning till skiljemännen kan bli föremål för prövning i domstol, dels de förslag som påverkar klanderprocessen. Flera förslag syftar till att effektivisera klanderprocessen, exempelvis förkortandet av klanderfristen, förändringen av klandergrunderna och införandet av prövningstillstånd i Högsta domstolen. Dessa förslag anses sammantaget kunna leda till en kostnadsbesparing i enlighet med vad som anges närmare nedan. Det bedöms dock inte möjligt att göra någon beräkning av denna besparing.

Det föreslås att skiljemännens beslut om sin behörighet ska kunna prövas av domstol på talan av en part inom 30 dagar. Detta förslag innebär att man i väsentlig utsträckning minskar risken för dubbla processer, som i dag kan fortgå i form av dels en klandertalan i hovrätt där skiljemännens behörighet angrips, dels en fastställsetalan vid tingsrätt på samma grund. Förslaget i denna del innebär att färre processer kommer att handläggas i tingsrätt samtidigt som skiljeförfarande pågår, vilket leder till en kostnadsminskning. Eftersom det är en situation som förekommer sällan bedöms det inte möjligt att göra någon närmare uppskattning av kostnadsbesparingen.

Möjligheten att använda engelska vid upptagande av muntlig bevisning kan föranleda behov av vissa utbildningsinsatser för rättens ledamöter. Det ska beaktas att förslaget i denna del är mindre långtgående än utredningens förslag. Kostnaderna för detta bedöms vara begränsade och täcks av de ovan redovisade kostnadsminskningarna som väntas följa av

förslagen i lagrådsremissen. Den ökade kostnaden för utbildning kompenseras också av att förslaget torde innebära en viss minskning av kostnaderna för anlåtande av tolk vid bevisupptagningen.

Förslaget om att krav på prövningstillstånd införs för att Högsta domstolen ska pröva ett klander mål bör sammantaget innebära en något minskad arbetsbörda eftersom domstolen kan begränsa prövningen till en viss fråga i målet. Detta kan antas innebära en viss kostnadsminskning.

Förslagen bedöms sammantaget innebära en viss kostnadsbesparing för Sveriges Domstolar. Besparingen är begränsad och bedöms därför inte ha någon statsfinansiell betydelse.

Konsekvenser i ett internationellt perspektiv

Som nämns i avsnitt 4.1 har Sverige länge haft en stark tradition som skiljedomsland i ett internationellt perspektiv. Sverige har betraktats av internationella aktörer som ett framstående land att välja som säte för skiljeförfaranden. Konkurrensen om skiljeförfaranden har emellertid ökat allt mer med tiden på den internationella arenan där många länder både inom EU och i exempelvis Asien är på frammarsch. På ett samhälls-ekonomiskt plan är det positivt om Sverige kan attrahera internationella skiljeförfaranden. Förslagen bedöms sammantaget leda till att förutsättningarna för Sverige att hävda sig i den internationella konkurrensen förbättras.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande

Skiljeavtalet

2 §

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten.

Om skiljemännen i ett beslut enligt första stycket har funnit att de är behöriga att avgöra tvisten, får den part som är missnöjd med beslutet begära att frågan prövas av hovrätten. Talan ska väckas senast trettio dagar från det att parten fick del av beslutet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§.

Paragrafen reglerar tillsammans med 4 a § vissa frågor om prövning av skiljemännens behörighet. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Av *första stycket* framgår att skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten (s.k. behörighetskompetens). Den hit-tillsvarande bestämmelsen om att en domstol får pröva frågan om skiljemännens behörighet utan hinder av att skiljemännen själva har behörighet att pröva samma fråga tas bort. I stället införs i 4 a § en ny bestämmelse om rättegångshinder som begränsar möjligheten för en domstol att

pröva en fråga om skiljemännens behörighet under ett pågående skiljeförfarande, se vidare kommentaren till den paragrafen.

Med begreppet behörighet avses frågor om skiljenämndens kompetens, såsom parternas skiljebundenhet, tvistefrågans skiljedomsrättsmässighet och förekomsten av processhinder. Även frågor om skiljenämndens domförfarande – exempelvis huruvida skiljeförfarandet har inletts på ett riktigt sätt, eller om rätt antal skiljemän har utsetts eller skiljemän med rätt kvalifikationer har utsetts – faller under paragrafens tillämpningsområde (jfr NJA 2016 s. 264).

Andra stycket är nytt och handlar om domstolsprövning av frågan om skiljemännens behörighet. En part kan under skiljeförfarandet göra gällande att skiljemännen inte är behöriga. Skiljemännen kan då välja att pröva frågan direkt eller avvakta med prövningen till dess tvisten avgörs i sak. En part som gör gällande att skiljemännen saknar behörighet kan inte framtinga ett särskilt ställningstagande från skiljemännen i frågan innan skiljedomen meddelas. Skiljemännen bör dock beakta rätten till domstolsprövning enligt artikel 6.1 i Europakonventionen när de bedömer om prövningen av behörighetsfrågan ska anstå till det slutliga avgörandet eller om det bör ske i ett särskilt beslut under förfarandet.

Om skiljemännen genom ett särskilt beslut under förfarandet har förklarat att de är behöriga, kan den part som är missnöjd med beslutet inom 30 dagar från det att parten fick del av beslutet begära att frågan ska prövas av domstol genom att väcka talan i hovrätten (jfr 43 § första stycket). En part kan välja mellan att begära prövning i hovrätten eller att låta frågan anstå till en eventuell talan om klander. För det fall att en part låter frågan anstå kan det finnas anledning för parten att anmäla att man förbehåller sig rätten att klandra skiljedomen på denna grund (jfr 34 § andra stycket och prop. 1998/99:35 s. 236).

Skiljemännen får, liksom enligt hittills gällande rätt, fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på hovrättens avgörande. I det fall skiljemännen kommer fram till att de inte är behöriga och avslutar förfarandet gäller 36 §.

Hovrättens avgörande i behörighetsfrågan får rättskraft enligt allmänna principer. När skiljemännen avgör tvisten genom skiljedom kan de alltså inte ompröva domstolens ställningstagande utan ska lägga detta till grund för prövningen av tvisten. Det går därmed i ett sådant fall inte heller att klandra skiljedomen i vad avser behörighetsfrågan.

Tredje stycket motsvarar det hittillsvarande andra stycket, andra meningen.

För prövning av en fråga om att skilja en skiljeman från uppdraget på grund av en sådan omständighet som kan rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet finns särskilda bestämmelser i 10 §. På en sådan fråga tillämpas alltså inte bestämmelserna i förevarande paragraf.

4 a §

En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en talan om skiljemännens behörighet i ett visst skiljeförfarande på annat sätt än som anges i 2 §, om talan har väckts efter att skiljeförfarandet inletts.

Första stycket gäller inte i mål mellan en näringsidkare och en konsument, om konsumenten för talan om att ett skiljeavtal har gjorts gällande mot honom eller henne i strid med 6 §.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om rättegångshinder vid talan i tingsrätt om skiljemännens behörighet. Genom den förevarande paragrafen ändras den hittillsvarande ordningen enligt vilken en part kan väcka en fastställsetalan i tingsrätt om skiljemännens behörighet under pågående skiljeförfarande. Övervägandena finns i avsnitt 5.

I *första stycket* föreskrivs att en domstol mot en parts bestridande inte får pröva en talan som gäller skiljemännens behörighet i ett visst skiljeförfarande i annan ordning än som anges i 2 §. Detta gäller om det mellan parterna pågår ett skiljeförfarande som, med återopande av det ifrågavarande skiljeavtalet, har inletts innan talan om behörigheten väcktes i domstol. En part som vill få behörighetsfrågan prövad av domstol under skiljeförfarandet kan i stället begära ett beslut i frågan av skiljemännen och sedan föra frågan om behörigheten vidare till hovrätten, se författningskommentaren till 2 § andra stycket. Vid vilken tidpunkt ett skiljeförfarande ska anses vara inlettt regleras i 19 §. Enligt den paragrafen inleds skiljeförfarandet när en part tar emot en begäran om skiljedom.

Om något skiljeförfarande inte har inletts finns det liksom hittills inget som hindrar att en part väcker talan för att få behörighetsfrågan prövad av domstol.

Rättegångshindret i förevarande paragraf är dispositivt. Det krävs alltså att svaranden, dvs. den påkallande parten i det samtidigt pågående skiljeförfarandet, gör en invändning om att skiljeförfarande har inletts, för att tingsrätten ska avvisa käromålet (jfr 10 kap. 17 a § rättegångsbalken). Vid vilken tidpunkt invändningen ska framställas följer av rättegångsbalkens regler (jfr 34 kap. 2 § rättegångsbalken).

Av *andra stycket* framgår att rättegångshindret i första stycket inte gäller i mål mellan en näringsidkare och en konsument, om konsumenten för talan om att ett skiljeavtal har gjorts gällande mot honom eller henne i strid med 6 §. I den paragrafen finns ett förbud mot skiljeavtal avseende framtida tvister mellan näringsidkare och konsument.

Skiljemännen

14 §

Om parterna var för sig ska välja skiljeman och den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § har underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman. *En part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte återkalla valet utan motpartens samtycke.*

Om motparten låter bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, ska tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

Om ett skiljeförfarande har påkallats mot flera motparter och dessa inte kan enas om valet av skiljeman, ska tingsrätten på ansökan av en motpart, inom den frist som anges i första stycket, utse skiljemän för alla parter och samtidigt skilja en redan utsedd skiljeman från uppdraget.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur skiljemän utses. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.1.

I *första stycket* är andra meningen ny. Den motsvarar det hittillsvarande andra stycket.

Tredje stycket är nytt. Stycket behandlar situationen att det finns flera motparter som sinsemellan inte kan enas om valet av skiljeman. En sådan situation kan uppstå om det föreligger nödvändig processgemenskap mellan motparterna eller om det följer av skiljeavtalet att de ska utse en gemensam skiljeman. Var och en av motparterna kan då inom den frist om trettio dagar som anges i första stycket begära att tingsrätten utser skiljemän för alla parter.

Om tingsrätten ska utse skiljeman för alla parter, bör tingsrätten som utgångspunkt inte utse en person som tidigare har valts av en av parterna. Det finns dock inget hinder mot att tingsrätten utser samma person om det är motiverat med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. När tingsrätten utser nya skiljemän ska en redan utsedd skiljeman skiljas från uppdraget. Om motparterna inte kan enas om sitt val av skiljeman och heller inte vänder sig till tingsrätten inom den angivna fristen kan den påkallande parten vända sig till tingsrätten med en begäran om att det utses en skiljeman för motparterna (se första och andra styckena). I en sådan situation ska en redan utsedd skiljeman inte skiljas från uppdraget.

16 §

Om en skiljeman avgår eller skiljs från uppdraget *på grund av omständigheter som förelåg när skiljemannen utsågs, ska* tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman. *Om skiljemannen utsågs av en part ska tingsrätten, om inte särskilda skäl talar emot det, utse den person som parten föreslår till ny skiljeman.*

Om skiljemannen inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som *har* uppkommit efter valet, *ska* i stället den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. Vid detta val tillämpas 14 § *första och andra styckena* och 15 §. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för den part som *har* begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som *ska* utse skiljemannen har fått kännedom om det.

Paragrafen innehåller bestämmelser om utseende av en ny skiljeman. Övervägandena finns i avsnitt 6.1.2.

Paragrafen delas upp i två stycken. Första stycket handlar om de fall när den nya skiljemannen ska utses av tingsrätt. Andra stycket handlar om de fall när den nya skiljemannen ska utses av den som ursprungligen haft att göra valet.

Första stycket avser de situationer när en skiljeman avgår eller skiljs från uppdraget på grund av omständigheter som förelåg när skiljemannen utsågs. Enligt andra meningen, som är ny, ska tingsrätten då utse den skiljeman som föreslås av den part som utsåg den ursprunglige skiljemannen, om inte särskilda skäl talar emot det. Prövningen av särskilda skäl tar sikte på om bytet av skiljeman är ett utslag av obstruktion eller om parten gjorde det tidigare valet utan tillräcklig omsorg. Vid bedömningen kan tingsrätten beakta huruvida parten kände till eller borde ha känt till omständigheten som föranledde att skiljemannen inte kunde fullfölja sitt uppdrag. Tingsrätten kan även beakta vilka kontroller som parten vidtog innan den tidigare skilje-

mannen utsågs. Frågan om vilka kontroller som parten förväntas göra får avgöras efter en samlad bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet med beaktande av vad som bedöms vara praxis vid utseende av skiljemän. En omständighet som kan tyda på obstruktion är om en part vid upprepade tillfällen väljer en skiljeman som därefter inte kan fullfölja sitt uppdrag. Om tingsrätten kommer fram till att det finns särskilda skäl mot att utse den person som parten föreslår till ny skiljeman, ska tingsrätten välja någon annan.

Om det var tingsrätten som utsåg den tidigare skiljemannen, finns det inte någon skyldighet att följa partens förslag om ny skiljeman.

Bestämmelsen är dispositiv (se prop. 1998/99:35 s. 222). Motparten till den som ursprungligen haft att göra valet av skiljeman kan därmed medge att denne utser en ny skiljeman i stället för att ansöka hos tingsrätten om att en ny skiljeman ska utses.

Andra stycket är i sak oförändrat.

Förfarandet

22 §

Parterna bestämmer *vilken ort i Sverige som ska vara skiljeförfarandets säte. Om parterna inte har gjort detta ska skiljemännen bestämma sätet.*

Skiljemännen får hålla sammanträde på *en annan ort i Sverige* eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sätet för skiljeförfarandet och om sammanträde. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Ändringen i *första stycket* innebär att det hittillsvarande ordet plats ersätts med begreppet säte. Sätet ska anges som en ort i Sverige.

Bestämmelsen är inte avsedd att ändra rättsläget, som innebär att det inte behöver finnas någon anknytning till platsen för skiljeförfarandet (se NJA 2010 s. 508).

Skiljeförfarandets säte har betydelse i flera avseenden. Till dessa hör bland annat forum i 43 och 44 §§, tillämplig lag på förfarandet i 46 § och skiljedomens nationalitet i 52 §. Följdändringar görs i dessa bestämmelser samt även i 31, 47–48, 50 och 54 §§.

I *andra stycket* görs en följdändring till ändringen i första stycket.

23 a §

Ett skiljeförfarande får sammanläggas med ett annat skiljeförfarande om parterna samtycker till det, det är till fördel för handläggningen och samma skiljemän har utsetts i båda förfarandena. Om det finns skäl för det, får skiljeförfarandena särskiljas.

Paragrafen, som är ny, möjliggör sammanläggning av flera skiljeförfaranden till gemensam handläggning. Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

Skiljenämnden får sammanlägga ett skiljeförfarande med ett annat skiljeförfarande om det är till fördel för handläggningen. En sammanläggning förutsätter också att parterna samtycker till det. Initiativ till sammanläggningen kan tas av parterna eller någon av dem eller av skiljenämnden. Sammanläggning förutsätter att samma skiljemän har utsetts i båda skiljeförfarandena. Det behöver inte nödvändigtvis röra sig om samma skiljeavtal eller samma parter.

Vad som är till fördel för handläggningen beror på omständigheterna i det enskilda fallet. Med hänsyn till principen om partsautonomi i skiljeförfaranden bör skiljenämnden normalt sammanlägga skiljeförfarandena om parterna är överens om det.

Har parterna träffat skiljeavtal med hänvisning till något skiljedomsreglemente gäller dessa regler beträffande sammanläggning.

När det finns skäl för det får skiljeförfarandena särskiljas. Så kan exempelvis vara fallet om det visar sig att gemensam handläggning inte längre är till fördel för handläggningen.

Skiljedomen

27 §

De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom *en* skiljedom. Om skiljemännen *avslutar* skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor, ska det också göras genom *en* skiljedom, *utom i fall som avses i tredje stycket första meningen*.

Om parterna förlikas får skiljemännen på deras begäran stadfästa förlikningen i en skiljedom.

Om skiljemännen skriver av skiljeförfarandet, ska det göras genom ett beslut. För ett sådant beslut gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs om skiljedom i denna lag. Andra avgöranden, som inte tas in i en skiljedom, betecknas beslut.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom, om inte *något* annat följer av 32 eller 35 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skiljedom och beslut. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Tilläggen i *första* och *tredje styckena* innebär att ett avgörande i vilket ett skiljeförfarande avskrivs ska ske genom beslut och inte som hittills genom skiljedom. Det är fråga om en terminologisk ändring. Den nya bestämmelsen avser en slutlig avskrivning av skiljeförfarandet. Partiell avskrivning sker fortsatt genom ett beslut enligt tredje stycket tredje meningen. Ett sådant beslut kan inte angripas särskilt under skiljeförfarandet (se prop. 1998/99:35 s. 230). Avvisning ska även fortsättningsvis ske genom skiljedom.

För ett beslut om avskrivning gäller enligt tredje stycket andra meningen i tillämpliga delar vad som är föreskrivet om skiljedom. De bestämmelser som avses är bl.a. bestämmelserna om formella krav på en skiljedom, angripande av en skiljedom, forum, frister för väckande av talan och skiljedomskostnader. Bestämmelser som handlar om exempelvis begäran om skiljedom omfattas inte.

27 a §

Twisten ska avgöras med tillämpning av den lag eller det regelverk som parterna har kommit överens om. Om inte annat framgår av parternas överenskommelse, ska en överenskommelse om att ett visst lands lag ska tillämpas anses innebära en hänvisning till det landets materiella rätt och inte till landets lagvalsregler.

Om parterna inte har träffat en överenskommelse enligt första stycket, ska skiljemännen bestämma vilken lag som ska tillämpas.

Skiljemännen får grunda skiljedomen på skälighet och billighet endast om parterna har bestämt det.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om tillämplig materiell rätt och om möjlighet att avgöra tvisten efter skälighet och billighet. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

I *första stycket* första meningen finns huvudregeln att tvisten ska avgöras med tillämpning av den lag eller det regelverk som parterna har kommit överens om. Med tvist avses de materiella tvistefrågorna och inte exempelvis frågan om tillämplig lag på skiljeavtalet (jfr 48 §).

Med regelverk avses icke-statliga regelverk, t.ex. ett regelverk från en internationell organisation som Unidroit. Det är möjligt för parterna att utöver ett sådant regelverk välja den lag som ska tillämpas på frågor som inte regleras i regelverket. För det fall parterna har valt ett regelverk och detta inte uttömmande reglerar de frågor som ska prövas, är det skiljemännen som väljer vilken lag som ska tillämpas (andra stycket).

För det fall att parterna har kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas på tvisten följer av andra meningen att en sådan överenskommelse ska anses syfta på det landets materiella rätt och inte dess lagvalsregler, om inte annat framgår av parternas överenskommelse.

Om parterna inte har träffat någon överenskommelse enligt första stycket, ska skiljemännen enligt *andra stycket* bestämma vilken lag som ska tillämpas. Skiljemännen avgör på vilket sätt tillämplig lag ska bestämmas. Skiljemännen kan exempelvis fastställa tillämplig lag med beaktande av de lagvalsregler som de finner tillämpliga, eller med beaktande av vilka rättsregler tvistefrågorna har närmast anknytning till.

I *tredje stycket* regleras möjligheten för parterna att bestämma att skiljemännen får grunda skiljedomen på skälighet och billighet. Skiljemännen får grunda skiljedomen på skälighet och billighet endast om parterna har kommit överens om det.

En överenskommelse om att skiljedomen får grundas på skälighet och billighet innebär att skiljemännen har ett visst mått av frihet att efter lämplighetsöverväganden avvika från vad som följer av den dispositiva rätten. Det är däremot inte fråga om att avtala om en rättsordningslös bedömning av tvisten. Genom regleringen kommer vad som redan kan anses gälla till uttryck i lagen.

Paragrafen hindrar inte att parterna kommer överens om att tillämplig materiell rätt ska bestämmas på annat sätt än vad som framgår av bestämmelserna i paragrafen, exempelvis i enlighet med vad som föreskrivs i ett skiljedomsinstituts skiljedomsregler.

31 §

En skiljedom ska vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän har undertecknat den är angiven i *skiljedomen*. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen ska dagen då den meddelas och *skiljeförfarandets säte* anges.

Skiljedomen ska genast lämnas eller sändas till parterna.

Paragrafen innehåller bestämmelser om formella krav på en skiljedom. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

I *andra stycket* görs en anpassning till 22 §, där begreppet skiljeförfarandets sätte införs. För en kommentar till det begreppet, se författningsskomentaren till 22 §.

Ändringen i *tredje stycket* innebär att det förtydligas att skiljedomen antingen kan lämnas eller sändas till parterna. Ändringen innebär inte någon förändring i sak av hittillsvarande ordning.

Skiljedomens ogiltighet och upphävande av skiljedom

34 §

En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § *ska* efter klander helt eller delvis upphävas på talan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,
2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt,
3. om skiljemännen har överskridit sitt uppdrag på ett sätt som sannolikt har inverkat på utgången,
4. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,
5. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,
6. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7 eller 8 § har varit obehörig, eller
7. om det annars, utan partens vållande, har förekommit något fel i *handläggningen* som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han *eller hon* genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman *ska* han *eller hon* inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 6 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan *ska* väckas inom *två* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om *en* rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har *gjorts*, inom *två* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan.

Paragrafen reglerar de fall när en skiljedom ska upphävas på talan av en part (klandergrunder). Övervägandena finns i avsnitt 7.2 och 7.4.

I *första stycket* görs en uppdelning av hittillsvarande *punkt 2*. Bestämmelsen om uppdragsöverskridande förs över till en ny punkt (*punkt 3*). Med anledning av uppdelningen av punkt 2 numreras de efterföljande punkterna om.

I den nya punkt 3 införs ett krav på att uppdragsöverskridandet sannolikt ska ha inverkat på utgången, för att skiljedomen ska upphävas. Kravet överensstämmer med motsvarande krav i punkt 7 när det gäller handläggningsfel.

I *tredje stycket* görs en ändring som innebär att fristen för att väcka talan förkortas från hittillsvarande tre till två månader.

Om en part har begärt komplettering av skiljedomen, men inte fått besked från skiljemännen inom tvåmånadersfristen, kan parten komma att behöva klandra skiljedomen i avvaktan på skiljemännens beslut i kompletteringsfrågan. En liknande situation kan uppkomma för rättelse och tolkning, om besked om detta inte ges förrän i slutet av rättelse- och

tolkningsfristen (jfr 32 §). I det fall skiljemännen kompletterar, rättar eller tolkar skiljedomen, löper klanderfristen från delfäendet av domen i dess slutliga lydelse.

36 §

En skiljedom som innebär att skiljemännen *har* avslutat förfarandet utan att pröva de frågor som lämnats till avgörande av dem får helt eller delvis ändras på talan av en part. Talan *ska* väckas inom *två* månader från den dag då parten fick del av domen eller, om *en* rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § *har gjorts*, inom *två* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen *ska* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen *ska* göra.

En talan enligt första stycket som enbart rör en fråga som avses i 42 § är tillåten om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten. Om *avgörandet* innebär något annat, får en part som vill angripa beslutet klandra *avgörandet* enligt bestämmelserna i 34 §.

Paragrafen innehåller bestämmelser om möjlighet att föra talan mot vissa typer av avgöranden. Övervägandena finns i avsnitt 6.4 och 7.4.

Ändringarna i *första stycket* innebär att fristen för att väcka talan i de fall som regleras i paragrafen, i likhet med klanderfristen i 34 § tredje stycket, förkortas från tre till två månader.

I *andra stycket* görs anpassningar till ändringen av terminologin i 27 § tredje stycket, som innebär att ett avgörande i vilket ett skiljeförfarande avslutas genom avskrivning ska ske genom beslut.

Skiljedomskostnaderna

41 §

En part eller en skiljeman får *ansöka* hos tingsrätten om *ändring* av skiljedomen *när det gäller* ersättning till skiljemännen. *Ansökan ska ges in* av en part inom *två* månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Om *en* rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § *har gjorts*, *ska ansökan ges in* av en part inom *två* månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse, och av en skiljeman inom samma tid från den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. Skiljedomen *ska* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill *angripa* domen i denna del *ska* göra. *En ansökan handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.*

Ett beslut som innebär att ersättningen till en skiljeman sätts ned gäller även för den part som inte har ansökt om ändring.

Paragrafen reglerar möjligheten att angripa ett avgörande om ersättning till skiljemännen. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

I *första stycket* läggs det till en bestämmelse om att mål i tingsrätten om ändring av ett avgörande beträffande ersättningen till skiljemännen ska handläggas enligt lagen om domstolsärenden. Detta innebär bl.a. att ett mål inleds genom en ansökan, att handläggningen som huvudregel är skriftlig och att avgörandet sker genom ett beslut.

Dessutom förkortas fristen för att angripa ett avgörande från tre till två månader, i likhet med ändringarna beträffande möjligheten i 34 och 36 §§ att föra talan mot en skiljedom.

I *andra stycket* görs anpassningar med hänsyn till att handläggningen ska ske enligt lagen om domstolsärenden.

Forumfrågor och talefrister *m.m.*

43 §

En talan enligt 2 § andra stycket, 33, 34 och 36 §§ tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har eller har haft sitt säte. Om skiljeförfarandets säte inte är bestämt eller inte är angivet i skiljedomen, får talan väckas hos Svea hovrätt.

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. *Prövningstillstånd krävs för att Högsta domstolen ska pröva hovrättens avgörande. Detta gäller dock inte vid överklagande av ett beslut som innebär att hovrätten har avvisat ett överklagande av ett hovrättsbeslut.*

En ansökan beträffande ersättning tas upp av tingsrätten i den ort där skiljeförfarandet har haft sitt säte. Om sätet för skiljeförfarandet inte är angivet i skiljedomen får ansökan tas upp av Stockholms tingsrätt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om forum, överklagande av hovrättens avgörande och prövningstillstånd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1, 6.2, 7.8 och 8.2.

I *första stycket* görs tillägg som reglerar forum för en talan enligt 2 § andra stycket om prövning av ett beslut i vilket skiljemännen har funnit att de är behöriga att avgöra tvisten. En sådan talan får väckas hos hovrätten där skiljeförfarandet har sitt säte. I det fall något säte inte är bestämt vid tiden för talan är Svea hovrätt reservforum.

I *andra stycket* införs ett krav på prövningstillstånd i Högsta domstolen. I de fall hovrätten har tillåtit att avgörandet överklagas krävs således prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva överklagandet. Vanliga regler om prövningstillstånd i 54 kap. rättegångsbalken gäller. Av dessa följer bl.a. att Högsta domstolen får begränsa prövningstillståndet till att gälla en viss fråga eller viss del av målet (se 54 kap. 11 § rättegångsbalken). Det förtydligas vidare att kravet på prövningstillstånd i enlighet med 54 kap. 9 och 17 §§ rättegångsbalken inte gäller vid överklagande av beslut där hovrätten har avvisat ett överklagande av ett hovrättsbeslut. Detta gäller främst beslut om att avvisa ett överklagande som har kommit in för sent.

I *tredje stycket* görs anpassningar till 41 § med anledning av att lagen (1996:242) om domstolsärenden blir tillämplig handläggningsform för ärenden om ersättning till en skiljeman.

I paragrafen görs även anpassningar till 22 §, där begreppet skiljeförfarandets säte införs. För en kommentar till det begreppet, se författningskommentaren till 22 §.

44 §

Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sin hemvist eller av tingsrätten i den ort där skiljeförfarandet har sitt säte. Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt. Motparten ska om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Om ansökan

avser en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

En ansökan om bevisupptagning enligt 26 § tas upp av den tingsrätt som skiljemännen har bestämt. Om ett sådant beslut saknas tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Om tingsrätten har bifallit en ansökan om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget, får beslutet inte överklagas. Inte heller annars får tingsrättens avgörande enligt 10 § tredje stycket överklagas.

Paragrafen innehåller forumregler för ansökningsärenden hos tingsrätt. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

I första stycket görs en anpassning till 22 §, där begreppet skiljeförfarandets säte införs. För en kommentar till det begreppet, se författningskommentaren till 22 §.

45 a §

I mål enligt 2 § andra stycket, 33, 34 och 36 §§ får hovrätten på begäran av en part ta upp muntlig bevisning på engelska utan tolkning till svenska.

Första stycket gäller även för rättegången i Högsta domstolen.

Paragrafen är ny. Den innehåller en bestämmelse om möjligheten att ta upp muntlig bevisning på engelska i mål om ogiltighet, klander och ändring enligt 33, 34 och 36 §§. Den är även tillämplig på mål om prövning av skiljemännens behörighet enligt 2 § andra stycket. Övervägandena finns i avsnitt 7.7.

Hovrätten får enligt första stycket på begäran av en part ta upp muntlig bevisning på engelska utan tolkning till svenska (jfr 5 kap. 6 § rättegångsbalken). Paragrafen förutsätter att hovrätten gör en bedömning av om bevisupptagning på engelska bör få äga rum. Sådan bevisupptagning bör endast undantagsvis ske om en part motsätter sig det. Det ska dock beaktas om parten motsätter sig detta i något otillbörligt syfte, exempelvis om syftet är att obstruera. Om parten har accepterat engelska under skiljeförfarandet är det också en omständighet som kan vägas in. Att målet är av sådant allmänt intresse att åhörare kommer att närvara vid förhandlingen eller att det annars finns ett särskilt intresse av att tillvarata hänsyn till offentligheten är andra sådana omständigheter.

Hovrätten ombesörjer själv att ed och sanningsförsäkran i förekommande fall översätts till engelska.

Av andra stycket framgår att bestämmelserna om engelska även gäller för rättegången i Högsta domstolen. Högsta domstolen är inte bunden av hovrättens ställningstagande i språkfrågan.

Internationella förhållanden

46 §

Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden *med säte* i Sverige, även om tvisten har internationell anknytning.

Paragrafen anger att lagen är tillämplig på skiljeförfaranden med säte i Sverige, även om tvisten har internationell anknytning. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

Genom ändringen ersätts uttrycket ”äga rum” med ”säte”. Ändringen är inte avsedd att ändra rättsläget (jfr NJA 2010 s. 508). Ändringen innebär att bestämmelsen överensstämmer med 22 §, där ordet ”platsen” ersätts med ”säte”. För en kommentar till begreppet säte, se författningskommentaren till 22 §.

47 §

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att förfarandet *ska ha sitt säte* i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att förfarandet *ska ha sitt säte* i Sverige eller *om* motparten annars samtycker till det.

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot en part som har *sin* hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att förfarandet *ska ha sitt säte* utomlands.

I andra fall får skiljeförfaranden enligt denna lag inte äga rum i Sverige.

Paragrafen reglerar när ett skiljeförfarande får inledas i Sverige. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

I *första* och *andra styckena* görs motsvarande ändringar som i 46 § med anledning av införandet av begreppet skiljeförfarandets säte, se författningskommentaren till 46 §.

48 §

Om ett skiljeavtal *har* internationell anknytning *ska* den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. Om parterna inte *har* träffat någon sådan överenskommelse, tillämpas lagen i det land där förfarandet med stöd av parternas avtal *har haft sitt säte* eller *ska ha sitt säte*.

Första stycket tillämpas inte på frågan *om* en part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företräd.

Paragrafen behandlar tillämplig lag på skiljeavtalet. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

I *första stycket* görs anpassningar till bl.a. 22 och 46 §§ där begreppet skiljeförfarandets säte införs. För en kommentar till det begreppet, se författningskommentaren till 22 §.

50 §

Det som sägs i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även *för* skiljeförfaranden som *har sitt säte* utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

Paragrafen innehåller en bestämmelse om bevisupptagning vid domstol. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

I paragrafen görs en anpassning till bl.a. 22 och 46 §§, där begreppet skiljeförfarandets säte införs. För en kommentar till det begreppet, se författningskommentaren till 22 §.

Erkännande och verkställighet av utländsk skiljedom m.m.

52 §

En skiljedom som meddelas utomlands anses som utländsk.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där förfarandet *har sitt säte*.

Paragrafen reglerar när en skiljedom ska anses vara utländsk. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

I *andra stycket* görs en anpassning till bl.a. 22 och 46 §§, där begreppet skiljeförfarandets säte införs. För en kommentar till det begreppet, se författningskommentaren till 22 §.

54 §

En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte i Sverige, om den part *som* skiljedomen åberopas *mot* visar

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädare eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse *ska* tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har meddelats,

2. att den part *som* skiljedomen åberopas *mot* inte i *rätt* ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet, eller av *någon* annan orsak inte *har kunnat* utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock *ska*, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkänns och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet *har haft sitt säte*, eller

5. att skiljedomen ännu inte *har* blivit bindande för parterna eller att den *har* undanröjts eller dess verkställighet *har* skjutits upp av *en* behörig myndighet i det land där den *har* meddelats eller enligt vars lag den *har* meddelats.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hinder mot erkännande och verkställighet av en utländsk skiljedom. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.

I *fjärde punkten* görs en anpassning till bl.a. 22 och 46 §§, där begreppet skiljeförfarandets säte införs. För en kommentar till det begreppet, se författningskommentaren till 22 §.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande om skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet. Trots det tillämpas de nya bestämmelserna om

a) tillämplig processordning i 41 § och möjligheten att ta upp muntlig bevisning på engelska i 45 a § i de mål och ärenden som inleds i domstol efter ikraftträdandet, och

b) krav på prövningstillstånd i 43 § andra stycket för överklaganden av avgöranden från hovrätten som meddelas efter ikraftträdandet.

I punkt 1 och 2 finns ikraftträdande- och övergångsbestämmelser. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Lagändringarna träder i kraft den 1 mars 2019, se *punkt 1*.

Av *punkt 2* framgår att huvudregeln är att äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla om ett skiljeförfarande har inletts före ikraftträdandet av lagändringarna. De nya bestämmelserna tillämpas alltså på skiljeförfaranden som inleds efter ikraftträdandet, om inte annat följer av punkt 2 a och b där undantag görs för vissa processuella bestämmelser. Ett skiljeförfarande inleds när en part tar emot en begäran om skiljedom (se 19 §).

Enligt *punkt 2 a* ska bestämmelsen om tillämplig processordning i 41 § och om möjlighet att ta upp muntlig bevisning på engelska i 45 a § tillämpas för mål och ärenden som har inletts i domstol efter ikraftträdandet. Detta gäller alltså även om skiljeförfarandet inleddes före ikraftträdandet. Ett mål inleds i domstol enligt tillämpliga bestämmelser i rättegångsbalken och i lagen (1996:242) om domstolsärenden. Möjligheten att begära prövning av ett beslut om skiljemännens behörighet i 2 § och bestämmelsen om rättegångshinder i 4 a § omfattas inte. Ändringen av klandergrunderna i 34 § och förkortandet av tidsfristerna för klander eller ändring av skiljedom och för angripande av ersättning till skiljemännen omfattas inte heller. För dessa gäller huvudregeln i punkt 2.

Av *punkt 2 b* framgår att kravet på prövningstillstånd i Högsta domstolen i 43 § andra stycket gäller för avgöranden från hovrätten som meddelas efter ikraftträdandet. Det saknar alltså betydelse om målet i hovrätten, och således även det föregående skiljeförfarandet, inleddes före ikraftträdandet. Om avgörandet från hovrätten har meddelats före ikraftträdandet finns enligt tidigare ordning inte något krav på prövningstillstånd.

11.2 Förslaget till lag om ändring i utsökningsbalken

3 kap. Exekutionstitlar

Inledande bestämmelser

1 §

Verkställighet får under de förutsättningar som anges i detta kapitel äga rum på grund av följande exekutionstitlar:

1. domstols dom, utslag eller beslut,
2. förlikning som är stadfäst av *en* domstol och medlingsöverenskommelse som har förklarats verkställbar av *en* domstol,
3. godkänt straffföreläggande, godkänt föreläggande av ordningsbot eller godkänt avgiftsföreläggande,
4. skiljedom *eller beslut om avskrivning av ett skiljeförfarande*,
5. förbindelse angående underhållsbidrag,
6. förvaltningsmyndighets beslut som enligt *en* särskild föreskrift får verkställas,
7. handling som enligt *en* särskild föreskrift får läggas till grund för verkställighet, och

8. Kronofogdemyndighetens utslag eller beslut i mål om betalningsföreläggande eller handräckning samt europeiskt betalningsföreläggande som har förklarats verkställbart av Kronofogdemyndigheten.

Det som i balken sägs om dom gäller, om inte annat föreskrivs, i tillämpliga delar även domstols utslag eller beslut, Kronofogdemyndighetens utslag eller beslut i mål om betalningsföreläggande eller handräckning samt europeiskt betalningsföreläggande som har förklarats verkställbart av Kronofogdemyndigheten. *Vidare gäller det som sägs i balken om skiljedom även beslut om avskrivning av skiljeförfarande.*

Paragrafen anger vad som utgör exekutionstitlar. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Första stycket fjärde punkten anpassas till den nya bestämmelsen om avskrivning av skiljeförfarande i 27 § tredje stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande. Enligt den bestämmelsen gäller att avgöranden som innebär att ett skiljeförfarande skrivs av sker genom beslut i stället för som hittills genom skiljedom. Sådana avskrivningsbeslut kan innehålla verkställbara förpliktelser i form av ersättning för kostnader för skiljeförfarandet. Bestämmelsen avser en slutlig avskrivning av skiljeförfarandet och gäller alltså inte partiella avskrivningar (jfr prop. 1998/99:35 s. 230).

Genom tillägget i *andra stycket andra meningen* föreskrivs att för ett beslut om avskrivning av skiljeförfarande gäller vad som är föreskrivet i balken om skiljedom. De bestämmelser som avses är bestämmelserna om verkställighet i 3 kap. 15–18 §§ och bestämmelsen om överklagande i 18 kap. 5 § 5.

Skiljedom

15 §

En skiljedom som grundas på skiljeavtal får verkställas, om

1. skiljeavtalet inte innehåller något förbehåll om rätt för *en* part att föra talan mot domen eller, när ett sådant förbehåll finns, tiden för *partens* talan har gått ut utan att talan har förts, och

2. domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I fråga om ersättning till skiljeman får skiljedomen verkställas, om

1. *domen i denna del inte har angripits inom föreskriven tid*, och

2. domen uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § första stycket lagen om skiljeförfarande.

Svaranden *ska* alltid ges tillfälle att yttra sig innan verkställighet sker.

Om verkställighet av en skiljedom som omfattas av en sådan överenskommelse om inskränkning i parternas rätt att föra talan mot skiljedomen som anges i 51 § lagen om skiljeförfarande, gäller vad som föreskrivs där.

Paragrafen innehåller bestämmelser om verkställighet av skiljedomar. Övervägandena finns i avsnitt 8.2.

I *andra stycket första punkten* görs en anpassning till 41 § lagen om skiljeförfarande. Enligt den paragrafen ska handläggningen följa lagen (1996:242) om domstolsärenden och ärenden inledas genom ansökan.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2019.

De nya bestämmelserna träder i kraft den 1 mars 2019. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Sammanfattning av betänkandet Översyn av lagen om skiljeförfarande (SOU 2015:37)

Allmänna utgångspunkter

Lagen (1999:116) om skiljeförfarande (LSF) är nu femton år gammal. Såvitt utredningen har kunnat finna är det en allmän uppfattning att LSF på det hela taget har fungerat väl. I direktiven till utredningen anges emellertid att vissa frågor bör bli föremål för en närmare översyn. Enligt direktiven är utredningen oförhindrad att ta upp även andra frågor.

Vid tillkomsten av LSF avvisades tanken på olika lagar för inhemska och för internationella tvister. En annan fråga som upptogs till ingående överväganden var i vilken utsträckning lagstiftningen borde bygga på den inom UNCITRAL utarbetade s.k. modellagen. Slutsatsen av övervägandena innebar att modellagen inte borde läggas direkt till grund för den nya svenska lagstiftningen vare sig dispositions- eller innehållsmässigt. Däremot ansågs det angeläget att i varje delfråga beakta modellagens bestämmelser. Dessa grundläggande ställningstaganden har utredningen, vid den begränsade översyn som nu är aktuell, inte ansett sig böra ompröva.

Utredningen har däremot försökt fånga upp en del problem som bl.a. SCC och praktiskt verksamma skiljemän har pekat på eller som har uppmärksamrats i den rättsvetenskapliga litteraturen. Direktiven får uppfattas så att ett ledande intresse är att göra svenska skiljeförfaranden ännu mer attraktiva än vad de för närvarande är, inte bara för svenska aktörer utan även för utländska parter och skiljemän. Utredningen har i linje härmed lagt särskild vikt vid frågor med denna inriktning.

I betänkandet diskuteras en del frågor beträffande vilka utredningen inte lägger fram förslag. De förslag som utredningen lämnar framgår huvudsakligen av följande.

Skiljeförfarandet

Begreppet ”platsen” ersätts av ”säte”.

Begreppet ”platsen” för skiljeförfarandet förekommer i flera bestämmelser i lagen. Begreppet är inte avsett att begränsa ett skiljeförfarande geografiskt utan har en närmast juridisk-teknisk karaktär som har betydelse för om svensk eller utländsk rätt ska tillämpas på proceduren. Begreppet har orsakat missuppfattning i flera fall och förarbetena till de nuvarande reglerna är inte helt klargörande. Utredningen föreslår att LSF anpassas till den terminologi som internationellt sett är det vanligaste på området och som innebär att ”platsen” för förfarandet ersätts med begreppet ”sätet” för förfarandet. Därmed blir innebörden tydligare inte minst för utländska skiljemän och parter. Det är nödvändigt men också tillräckligt att skiljeförfarandets

anknytning till Sverige består i att dess säte är bestämt till en svensk ort för att LSF ska vara tillämplig på förfarandet.

Skiljenämnden åläggs att följa parternas val av tillämplig materiell rätt. I brist på partsöverenskommelse ska skiljenämnden bestämma materiell rätt med beaktande av de rättsregler som tvisten har närmast anknytning till. Skiljedom får grundas på skälighet och billighet endast om parterna uttryckligen har bestämt det.

I LSF finns det inte nu några bestämmelser om hur skiljemän ska fastställa den materiella rätt som ska tillämpas på tvisten. Detta är otvivelaktigt en viss brist. Efter mönster av regleringen i andra länders lagar om skiljeförfarande föreslår utredningen en bestämmelse om att tvisten ska avgöras med tillämpning av den eller de lagar eller de rättsregler som parterna har kommit överens om. Har parterna kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas, ska detta enligt förslaget tolkas som en hänvisning till det landets materiella rätt och inte till dess lagvalsregler, om annat inte uttryckligen har avtalats. För det fall att parterna inte har träffat någon överenskommelse om tillämplig lag innebär utredningens förslag att skiljemännen bestämmer vilken lag eller vilka rättsregler som ska tillämpas, varvid särskilt ska beaktas till vilka rättsregler tvistefrågorna har närmast anknytning. Vidare föreslås en regel om att skiljenämnden får grunda skiljedomen på skälighet och billighet endast om parterna uttryckligen har bestämt det. Någon sådan regel finns inte i LSF i dag, men en regel av denna innebörd rekommenderas i modellagen och är standard i andra länders lagar om skiljeförfaranden.

Tingsrätten ska utse alla skiljemän om motparterna till den påkallande parten inte kan enas om skiljeman. Sammanläggning av flera skiljeförfaranden möjliggörs på vissa villkor.

LSF bygger på grundtanken att det är två parter som deltar i ett skiljeförfarande och lagen saknar i princip bestämmelser för flerpartsförhållanden. Problem kan emellertid uppkomma när det är fråga om flera tvister eller när det är fråga om tre eller flera parter som sinsemellan har motstridiga intressen. Frågorna kan då avse hur skiljenämnden ska utses och förutsättningarna för att sammanlägga flera förfaranden till ett. En grundläggande princip inom såväl den svenska som den internationella skiljemannarätten är att parterna ska behandlas lika (likabehandlingsprincipen). Ett uttryck för denna princip är att varje part anses ha rätt att utse sin egen skiljeman samt att motstående parter eller intressen ska ha möjligt att påverka skiljenämndens sammansättning. Den nuvarande regleringen i LSF tillgodoser enligt utredningens mening inte likabehandlingsprincipen, såsom den har kommit till uttryck internationellt, i alla flerpartsförhållanden. För att råda bot på detta föreslår utredningen att det införs en bestämmelse som är tillämplig för skiljeförfaranden där parterna inte har bestämt hur skiljemännen ska utses och då parterna på den ena eller andra sidan inte kan enas om en skiljeman. I sådant fall ska tingsrätten på parts begäran utse samtliga skiljemän i skiljenämnden, utan hinder av att en av parterna

tidigare har valt skiljeman. Genom en sådan konstruktion garanteras att likabehandlingsprincipen följs, eftersom alla parter får samma möjlighet att påverka skiljenämndens sammansättning.

Sammanläggning av flera skiljeförfaranden (konsolidering eller kumulation) kan ha stora fördelar genom att processmaterialet behöver framläggas endast en gång samt att bedömningen av materialet blir likformig. Ofta sparas kostnader och processen förenklas för både skiljenämnd och parter. LSF innehåller i dag ingen bestämmelse i frågan. Utredningen bedömer att det finns klara fördelar med en dispositiv reglering i LSF som gör det möjligt att sammanlägga skiljeförfaranden. För att minimera tänkbara komplikationer bör villkoren för sammanläggning vara att samma skiljemän är utsedda i alla de skiljeförfaranden som ska sammanläggas, att samtliga parter begär sammanläggning samt att skiljemännen bedömer att en sammanläggning har fördelar för skiljeförfarandena. Utredningen föreslår däremot inga regler om möjlighet för utomstående parter att ta del i ett skiljeförfarande.

Skiljenämnden får bestämma om en säkerhetsåtgärd genom särskild skiljedom om parterna har enats om det i skiljeavtalet.

Enligt LSF får skiljemännen, om inte parterna har överenskommit något annat, på begäran av en part bestämma att motparten under förfarandets gång ska vidta en viss åtgärd för att säkerställa det anspråk som ska prövas av skiljemännen. Skiljemännen får föreskriva att den part som begär åtgärden ska ställa skälig säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten genom åtgärden. Ett beslut om interimistiska åtgärder enligt denna bestämmelse är inte exigibelt och är alltså rättsligt sett oförbindande. Utredningen anser inte att denna ordning bör ändras. Ett särskilt skäl för detta är att Sverige – till skillnad från de flesta andra europeiska länder – inte har en ordning som innebär att domstol fattar beslut om exekutiva åtgärder. Däremot föreslår utredningen att det införs en uttrycklig regel om att en skiljenämnd, om det har föreskrivits i skiljeavtalet, får bestämma om en säkerhetsåtgärd genom särskild skiljedom. En sådan särskild skiljedom blir exigibel men också underkastad vanliga regler om klander och inhibition.

Om parterna är överens får en avskrivning betecknas som beslut.

I 27 § LSF föreskrivs att de frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det enligt paragrafen också genom skiljedom. Det betyder att sådana avgöranden som innebär avskrivning eller avvisning ska betecknas som skiljedom. Det förhållandet att avskrivning efter återkallelse ska betecknas som skiljedom föranleder återkommande problem i den praktiska tillämpningen. Sverige är av allt att döma det enda land i världen som kallar en avskrivning för skiljedom. Efter noggranna överväganden har utredningen dock stannat för att inte föreslå någon ändring i detta avseende. Enligt motiven till den nuvarande regleringen förefaller emellertid tanken ha varit att, om det följer av ett

skiljedomsreglemente eller annan överenskommelse att en avskrivning ska betecknas som beslut, det är möjligt att göra detta varvid beslutet emellertid ska behandlas som en skiljedom vid tillämpning av lagstiftningen. Utredningen anser att den sålunda förutsatta ordningen bör komma till uttryck i lagen.

Efter det att ett skiljeförfarande påkallats får fastställsetalan om skiljenämndens behörighet inte väckas annat än av en konsument. Skiljenämndens beslut under förfarandet om sin behörighet får överklagas till Svea hovrätt.

För närvarande gäller enligt 2 § LSF att skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten men att det inte hindrar en domstol från att pröva frågan på begäran av en part. En part anses när som helst under förfarandet kunna väcka en positiv eller negativ fastställsetalan vid tingsrätt angående skiljemännens behörighet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande. Även om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten är deras beslut således inte bindande.

Det synes såvitt känt inte finnas något annat land än Sverige samt möjligen Finland och Österrike som tillämpar en ordning som innebär en praktiskt taget obegränsad rätt för en part att föra fastställsetalan vid domstol innan skiljedom har meddelats angående ett skiljeavtals giltighet.

Utredningen anser det självfallet att en part, innan skiljeförfarande har påkallats, ska ha möjlighet att väcka fastställsetalan vid domstol angående ett skiljeavtals giltighet eller tillämpbarhet. Efter att ett skiljeförfarande har påkallats kan det dock uppstå stora betänkligheter mot en sådan ordning. Det kan exempelvis vara så att tingsrättsprocessen inte är avslutad när skiljedom meddelas och klandras och dubbla processer kan då pågå rörande samma fråga. Detta synes av utländska skiljemän och ombud uppfattas som en ren anomali. Därtill hör att sådana processer tenderar att bli komplicerade och tidskrävande.

För att råda bot på dessa problem har utredningen stannat för att dels begränsa möjligheten till förande av fastställsetalan, om det inte är fråga om konsumentförhållanden, dels göra det möjligt för missnöjda parter att, om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten, kunna begära att skiljenämndens beslut prövas av hovrätten, närmare bestämt av Svea hovrätt. En sådan talan bör, i enlighet med modellagen, ha väckts senast trettio dagar från det att parten fick del av beslutet. Skiljemännen kan få fortsätta skiljeförfarandet och även meddela skiljedom i avvaktan på hovrättens avgörande. För möjlighet att överklaga hovrättens avgörande till HD bör samma begränsningar gälla som i fråga om klandertalan.

Tidsfristen för klander förblir tre månader, om parterna inte har enats om kortare frist.

Utredningen har fått i uppdrag att överväga om den klanderfrist om tre månader som nu gäller bör förkortas med hänsyn bl.a. till intresset av ett snabbt slutligt avgörande. Efter att ha undersökt vad som gäller internationellt och vägt argumenten för och emot en kortare klanderfrist än vad som gäller i dag har utredningen stannat för att inte lägga fram något ändringsförslag i detta avseende. För att låta partsautonomin få genomslag föreslås dock att parterna ska få kunna avtala om en kortare klanderfrist på samma sätt som gäller i Tyskland.

Svea hovrätt ska alltid vara forum vid klander- och ändringstalan.

För närvarande gäller att talan om ogiltighet, klander och ändring av en skiljedom ska tas upp av hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Direktiven, som lägger stor vikt vid snabbheten och effektiviteten i klanderprocessen, har uttryckligen angett att det inte ligger i utredningens uppdrag att överväga förändringar som innebär att annan domstol än hovrätt blir behörig att i första instans pröva en klandertalan.

Enligt utredningens förslag blir skriftligt förfarande huvudregeln i klanderfall, innebärande bl.a. att parterna inte kommer att behöva komma till domstolen i samma omfattning som nu när handläggningen förutsätter muntliga förhandlingar. Utredningens statistiska undersökning har vidare visat att antalet klanderfall vid Svea hovrätt är ojämförligt mycket större än vid de övriga hovrätterna tillsammans. Det betyder att de övriga hovrätterna inte har möjlighet att förvärva samma vana som Svea hovrätt vid de ofta mycket intrikata processrättsliga problem som uppkommer i mål av detta slag. De särskilda insatser som behöver göras för att målen ska kunna handläggas på engelska (se vidare i det följande) synes dessutom inte lämpligen kunna spridas till alla hovrätter med hänsyn till det förhållandevis blygsamma antalet klanderfall med utländska parter som förekommer i andra hovrätter än Svea hovrätt. Det anförda talar med styrka för att avsteg ska göras från huvudprincipen att alla hovrätter ska handlägga alla typer av mål och att klander- och ändringsmålen i stället ska koncentreras till Svea hovrätt. Utredningen förordar denna lösning.

Reglerna om ogiltighet upphävs. Ordre public-regeln blir en ny klandergrund. Talan får väckas vid tingsrätt när det gäller frågan om en handling har verkan som skiljedom.

Enligt nuvarande 33 § 1 st. LSF är en skiljedom ogiltig 1) om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, 2) om skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, eller 3) om skiljedomen inte uppfyller föreskrifterna om skriftlighet och undertecknande i 31 § 1 st. Talan om en skiljedoms ogiltighet kan väckas utan tidsbegränsning.

Den skillnad som LSF gör mellan ogiltighetsgrunder och klandergrunder har inte stöd i modellagen och synes inte förekomma i någon annan utländsk rättsordning än den finska. Ogiltighetsregeln har enligt utredningens erfarenhet dessutom upplevts som problematisk av både svenska och utländska aktörer.

Om en som skiljedom betecknad handling innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän, kan det vidare ifrågasättas om det över huvud taget rör sig om ett dokument som är en skiljedom. Detsamma gäller i fråga om en skiljedom som inte är utfärdad i skriftlig form eller inte vederbörligen undertecknad. Det rör sig här närmast om vad som kan betecknas som nulliteter och att sådana dokument eller förklaringar saknar verkan som skiljedom torde stå klart utan särskild föreskrift. Till detta kommer att ordre public-regeln kan åberopas under obegränsad tid och att inga andra länder än Sverige och Finland har en sådan regel. Enligt utredningens mening bör ordre public bestämmelsen flyttas till den paragraf – 34 § – som behandlar upphävande efter klander, med följd att den måste läggas till grund för en talan inom den tid som i allmänhet gäller för klander. Härigenom anpassas LSF på detta område till vad som får anses utgöra internationell standard. Med dessa utgångspunkter finns det inte längre behov av en paragraf i lagen om skiljedomars ogiltighet. Utredningen förslår att 33 § upphävs.

Det kan emellertid tänkas att någon av parterna vill föra fastställsetalan i frågan om en som skiljedom eller motsvarande betecknad handling över huvud taget ska ha verkan som skiljedom. Någon regel om detta finns inte nu i LSF men skulle behövas med hänsyn till att det finns många fall som inte tas upp i den nuvarande ogiltighetsbestämmelsen då ett dokument inte rimligen kan tillerkännas verkan av skiljedom trots att dokumentet utger sig för att vara en sådan. Utredningen föreslår att en regel om detta tas in i lagen. En sådan regel bör också vara tillämplig bl.a. i mera flagranta ordre public-fall. I enlighet med den huvudprincip som gäller i fråga om uppgiftsfördelningen mellan domstolsinstanserna bör en sådan talan väckas vid tingsrätt.

Vissa andra ändringar av klandergrunderna föreslås.

Utredningen har gjort en genomgång av de nuvarande klandergrunderna i 34 § LSF och funnit att flertalet bör behållas men föreslår några ändringar.

I punkt 2 av 34 § föreskrivs som en klandergrund att en skiljedom ska upphävas om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt eller om de annars har överskridit sitt uppdrag. Utredningen anser att man i en förändrad reglering bör skilja mellan fall då skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den av parterna bestämda tiden och sådant uppdragsöverskridande som rör skiljedomens innehåll. I det förra fallet ska skiljedomen efter klandertalan i princip alltid upphävas, bortsett naturligtvis från fall då den klandrande parten genom konkludent handlande får anses ha medgett förlängning. Huruvida förseningen påverkat utgången saknar av naturliga skäl betydelse i detta

fall. I fråga om annat uppdragsöverskridande bör enligt utredningens mening ställas upp det principiella kravet att felet sannolikt har inverkat på utgången för att en klandertalan ska få bifallas.

Om skiljenämndens domslut sträcker sig längre än det bakomliggande yrkandet bör det normalt anses föreligga ett uppdragsöverskridande som ska medföra bifall till en klandertalan. Om däremot ett icke framställt yrkande ogillas kan felet inte anses ha inverkat på utgången. Utredningen anser att det i LSF bör komma till uttryck att en skiljenämnd bara får döma över vad en part har hänfört sig till men att tillämpningen bör vara något mera liberal än i ett domstolsförfarande enligt svenska regler och således motsvara vad man tänkt sig för internationella tvister enligt nuvarande ordning. Det avgörande bör vara om den aktuella omständigheten förts in i förfarandet på ett sådant sätt att motparten måste ha förstått att den skulle kunna ligga till grund för skiljedomen.

I punkt 6 anges för närvarande som en grund för upphävande att det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången. Utredningen föreslår att det i regeln uttryckligen anges att det måste vara fråga om ett allvarligt fel i handläggningen för att punkten ska vara tillämplig.

Klander målen ska handläggas enligt de regler som gäller för klagan över domvilla. Förhandling ska alltid hållas om part begär det.

Under handläggningen i hovrätten av klander mål tillämpas i dag reglerna om rättegång vid tingsrätt. Detta innebär att hovrätten ska utfärda stämning och hålla huvudförhandling, varvid utgångspunkten är att allt som ska läggas till grund för avgörandet måste återopas vid huvudförhandlingen. I princip ska även muntlig förberedelse äga rum. Denna ordning är inte särskilt lämplig. Som utredningen ser saken skulle det vara lämpligast om handläggningen sker i enlighet med de procedurregler som gäller för hovrätten vid prövning av klagan över domvilla. För sådana mål gäller vissa grundläggande bestämmelser enligt 59 kap. RB och i övrigt 52 kap. RB (i realiteten 3–12 §§ i nämnda kapitel) och dessa bestämmelser kompletteras i förekommande fall av andra regler i RB. Utredningen föreslår att talan i klander- och ändringsmål ska väckas genom att en ansökan ges in till Svea hovrätt och att förfarandet ska följa de regler som gäller för handläggning av ärenden om klagan över domvilla. Vidare bör anges att förhandling alltid ska hållas om part begär det samt att hovrättens avgörande sker genom beslut.

Vid överklagandet ska ventilen vara kvar men det införs ett krav på prövningstillstånd i HD.

I 43 § LSF föreskrivs att hovrättens avgörande av frågor om ogiltighet, klander och ändring av skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ inte får överklagas. Det finns dock en s.k. ventil: hovrätten får tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. Om hovrätten lämnar ett sådant tillstånd krävs inte prövningstillstånd i Högsta domstolen.

Ofta förhåller det sig så i klander målen att det bara är en viss fråga som har prejudikatintresse. Hovrätten har emellertid inte möjlighet att begränsa ett tillstånd till överklagande till att gälla en sådan fråga. För att möjliggöra för HD att ta upp endast en viss fråga till prövning föreslår utredningen att det införs ett krav på prövningstillstånd vid överklagande till HD.

Engelska kan vara rättegångsspråk i klander mål.

Utredningen har fått i uppdrag att överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att underlätta för icke svensktalande parter i klanderprocessen, däribland främst om engelska i vissa fall ska kunna användas som rättegångsspråk. Utredningen behandlar denna fråga ingående och tar bl.a. upp frågan hur en sådan lösning skulle förhålla sig till språklagen. Utredningen redovisar också förhållandena i en del andra länder.

Det skulle naturligtvis underlätta för utländska parter som deltagit i skiljeförfaranden på främmande språk att få fortsätta att använda skiljeförfarandets språk i klanderprocessen. I praktiken rör det sig här om engelska; antalet klandrade svenska skiljedomar som meddelats på annat främmande språk är försumbart.

Vad som framstår som särskilt angeläget är att skriftlig bevisning kan inges på engelska samt att vittnesförhör kan hållas på engelska.

Utredningen anser att hovrätten bör få möjlighet att tillåta att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska, om det begärs av någon av parterna och motparten samtycker till det. Hovrätten bör därvid regelmässigt pröva om skriftväxlingen ska kunna ske på engelska, om skriftliga bevis ska kunna vara avfattade på engelska och om förhör med vittnen och/eller parter ska kunna tas upp på engelska.

Enligt utredningens mening bör med hänsyn till principerna i språklagen protokoll, eventuella beslut under rättegång samt slutliga avgöranden alltid avfattas på svenska. Den servicen bör dock lämnas parterna att, om någon av dem begärt det, dessa dokument ska finnas på engelska i anslutning till att de upprättas respektive meddelas.

Utredningen behandlar också frågan hur det material på engelska som skulle tillkomma enligt utredningens förslag vid behov ska kunna göras tillgängligt för eventuella intresserade personer som inte behärskar engelska. En rad olika åtgärder är tänkbara beroende på omständligheterna i det särskilda fallet. I LSF bör införas en allmän regel om att, i den mån rättegången äger rum på engelska, hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt ska se till att allmänheten kan få information om rättegången på svenska.

En avvisning ska kunna angripas med stöd av 36 § endast när beslutet grundats på att skiljenämnden funnit sig sakna behörighet.

För närvarande gäller att talan mot en skiljedom som innebär avskrivning eller avvisning ska föras i särskild ordning enligt 36 §. Bestämmelsen innebär att hovrätten ska göra en förnyad prövning av den genom skiljedomen avgjorda frågan, dvs. avskrivnings- eller avvisningsbeslutet. Hovrättens ställningstagande har alltså inte samma karaktär av en extraordinär prövning som vid en prövning efter klander.

Regleringen i 36 § skapar emellertid problem i de inte så få fall då en skiljenämnd finner att käromålet ska avvisas av annat skäl än att skiljemännen saknar behörighet enligt ett gällande skiljeavtal. Fråga är då om ett rättegångshinder hänförligt till själva saken och en avvisning i ett sådant fall kan i praktiken ligga mycket nära ett ogillande. En avvisningsdom ska prövas i sak efter en talan enligt 36 § medan en ogillande dom kan prövas endast om det finns klandergrund. Det är mycket svårt att förklara denna reglering för utländska skiljemän, särskilt som den skarpa skillnad som i svensk rätt görs mellan avvisning och ogillande ofta saknar motsvarighet i utländska rättssystem. Utredningen föreslår att ett avgörande som innefattar avvisning ska kunna angripas utan klander endast när beslutet grundas på att skiljemännen funnit sig sakna behörighet. I fråga om avskrivning bör nuvarande ordning behållas.

Förbudet mot att hålla inne en skiljedom i avvaktan på ersättning upphävs. Talan ska inte få föras mot ett ersättningsbeslut som bestämts av ett skiljedomsinstitut och som inte gjorts exigibelt.

Utredningen förordar att den nuvarande regeln i 40 § LSF om att skiljemännen inte får hålla inne skiljedomen i avvaktan på att ersättningen till dem betalas slopas. Bestämmelsen fyller inte längre någon funktion.

I 41 § LSF föreskrivs att en part eller en skiljeman hos tingsrätten får föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen och att sådan talan av part skall väckas inom tre månader från den dag parten fick del av domen. I sitt avgörande i rättsfallet NJA 2008 s. 1118 fann HD att 41 § var tillämplig även på sådana ersättningsbeslut som fattats av ett skiljedomsinstitut men som i en eller annan form tagits in i skiljedomens domslut.

Enligt utredningens mening finns det starka skäl för och samtidigt inga betänkligheter mot att införa ett undantag från rätten att föra talan mot ett ersättningsbeslut när det gäller fall då ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomen inte innehåller något verkställbart förpliktande för parterna att betala ersättningen.

Följändringar och ikraftträdande m.m.

Utredningen föreslår slutligen vissa följändringar huvudsakligen i utsökningebalken.

Lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2016. I de mål som avser skiljeförfaranden som påkallats före ikraftträdandet föreslås äldre föreskrifter gälla.

Betänkandets lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1999:116) om skiljeförfarande

Häri genom föreskrivs i fråga om lagen (1999:116) om skiljeförfarande
dels att 33 och 40 §§ ska upphöra att gälla,
dels att 2, 4, 8, 14, 16, 22, 23, 27, 29, 31, 34 – 36, 41, 43, 44, 46–48, 50, 52 och 54 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas tre nya paragrafer, 27 a, 34 a och 36 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten. Detta hindrar inte en domstol från att på begäran av en part pröva frågan. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Skiljemännen får pröva sin egen behörighet att avgöra tvisten.

Har skiljemännen i ett beslut under skiljeförfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten får den part som är missnöjd med beslutet genom ansökan begära att frågan prövas av domstol. En sådan ansökan ska ha kommit in senast trettio dagar från det att parten fick del av beslutet. Skiljemännen får fortsätta skiljeförfarandet i avvaktan på domstolens avgörande.

Medan skiljeförfarandet pågår får talan vid domstol om skiljemännens behörighet inte väckas i annan ordning än som anges i andra stycket. Detta gäller dock inte i mål mellan en näringsidkare och en konsument, om konsumenten vill föra talan om att skiljeavtal gjorts gällande mot honom eller henne i strid med 6 §.

Även om skiljemännen i ett beslut under förfarandet funnit att de är behöriga att avgöra tvisten är deras beslut inte bindande. I

I fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§.

fråga om talan mot en skiljedom som innefattar ett avgörande om behörigheten gäller bestämmelserna i 34 och 36 §§

4 §³

En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal skall prövas av skiljemän.

En domstol får inte mot en parts bestridande pröva en fråga som enligt ett skiljeavtal ska prövas av skiljemän. *En domstol får inte heller ingripa i förfarandet i andra fall än som följer av denna lag eller annan författning.*

En invändning om skiljeavtal skall framställas första gången en part skall föra talan i saken vid rätten. Invändningar som framställs senare är utan verkan om inte parten har haft laga förfall och framställt invändningen så snart förfallet upphörde. En invändning om skiljeavtal skall beaktas även om den part som gör invändningen låtit en fråga som omfattas av skiljeavtalet prövas av Kronofogdemyndigheten i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning.

En invändning om skiljeavtal ska framställas första gången en part ska föra talan i saken vid rätten. Invändningar som framställs senare är utan verkan om inte parten har haft laga förfall och framställt invändningen så snart förfallet upphörde. En invändning om skiljeavtal ska beaktas även om den part som gör invändningen låtit en fråga som omfattas av skiljeavtalet prövas av Kronofogdemyndigheten i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning.

Under tiden tvisten behandlas av skiljemän eller innan dess får en domstol oberoende av skiljeavtalet meddela sådana beslut om säkerhetsåtgärder som domstolen enligt lag är behörig att meddela.

8 §

En skiljeman skall vara opartisk.

En skiljeman ska vara opartisk och oberoende.

En skiljeman skall på yrkande av en part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet. En sådan omständighet skall alltid anses föreligga

En skiljeman ska på yrkande av en part skiljas från sitt uppdrag, om det finns någon omständighet som kan rubba förtroendet för skiljemannens opartiskhet eller oberoende. En sådan omständighet ska alltid anses föreligga

1. om skiljemannen själv eller någon närstående till skiljemannen är part eller annars kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

2. om skiljemannen eller någon närstående till skiljemannen är ledamot av styrelsen för ett bolag eller någon annan sammanslutning som är part

³ Senaste lydelse 2006:730.

eller annars är ställföreträdare för en part eller för någon annan som kan vänta beaktansvärd nytta eller skada av tvistens utgång,

3. om skiljemannen som sakkunnig eller annars har tagit ställning i tvisten eller hjälpt en part att förbereda eller utföra sin talan i tvisten, eller

4. om skiljemannen har mottagit eller förbehållit sig ersättning i strid med 39 § andra stycket.

14 §

Skall parterna var för sig välja skiljeman och har den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman.

En part som på detta sätt har underrättat motparten om sitt val av skiljeman får inte utan motpartens samtycke återkalla valet.

Låter motparten bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, *skall* tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

Ska parterna var för sig välja skiljeman och har den ena parten i en begäran om skiljedom enligt 19 § underrättat motparten om sitt val av skiljeman, är motparten skyldig att inom trettio dagar från mottagandet av underrättelsen skriftligen underrätta den första parten om sitt val av skiljeman.

Låter motparten bli att utse skiljeman inom den angivna tiden, *ska* tingsrätten på ansökan av den första parten utse skiljeman.

Har skiljeförfarande påkallats mot flera motparter och kan de inte enas om valet av skiljeman, kan motparterna inom den frist som anges i första stycket begära att tingsrätten utser skiljemän för alla parter. Den påkallande partens val av skiljemän gäller då inte längre.

16 §

Om en skiljeman avgår eller skiljs från uppdraget, skall tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman. Om skiljemannen inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet, *skall i stället* den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för den part som begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som *skall* utse skiljemannen har fått kännedom om det.

Om en skiljeman inte kan fullgöra uppdraget på grund av omständigheter som uppkommit efter valet, *ska* den som ursprungligen haft att göra valet utse en ny skiljeman. *Om en skiljeman i annat fall avgår eller skiljs från uppdraget, ska tingsrätten på ansökan av en part utse en ny skiljeman, om inte motparten till den som ursprungligen haft att göra valet medger att denne utser den nya skiljemannen.* Vid detta val tillämpas 14 och 15 §§. Tiden för att utse en ny skiljeman är även för

den part som begärt skiljedomen trettio dagar och räknas för alla från det att den som *ska* utse skiljemannen har fått kännedom om det.

22 §

Parterna bestämmer *platsen för förfarandet*. Annars bestämmer skiljemännen *platsen* för förfarandet.

Parterna bestämmer *vilken plats i Sverige som ska vara skiljeförfarandets säte. platsen för förfarandet*. Annars bestämmer skiljemännen *sätet för förfarandet*.

Skiljemännen får hålla sammanträde på annan plats i Sverige eller utomlands om inte parterna har bestämt något annat.

23 §

Den part som begär skiljedom *skall* inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sina yrkanden i den fråga som har uppgetts i begäran om skiljedom och de omständigheter som parten åberopar till stöd för dem. Motparten *skall* därefter inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sin inställning till yrkandena och de omständigheter som motparten åberopar till stöd för den.

Den part som begär skiljedom *ska* inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sina yrkanden i den fråga som har uppgetts i begäran om skiljedom och de omständigheter som parten åberopar till stöd för dem. Motparten *ska* därefter inom den tid som skiljemännen bestämmer ange sin inställning till yrkandena och de omständigheter som motparten åberopar till stöd för den.

Den part som begär skiljedom får framställa nya yrkanden och motparten egna yrkanden, om yrkandena omfattas av skiljeavtalet och skiljemännen inte med hänsyn till den tidpunkt då de framställs eller andra omständigheter anser det olämpligt att de prövas. Under samma förutsättningar får var och en av parterna under skiljeförfarandet ändra eller komplettera tidigare framställda yrkanden och åberopa nya omständigheter till stöd för sin talan.

Om parterna samtycker och det har fördelar för handläggningen, får tvisten förenas till gemensam handläggning med annan tvist som ska avgöras av skiljemän och i vilken samma skiljemän utsetts. När det finns skäl till det får tvisterna åter särskiljas.

Första och andra styckena gäller inte om parterna har bestämt något annat.

27 §

De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen

De frågor som har lämnats till skiljemännen avgörs genom skiljedom. Avslutar skiljemännen

skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det också genom skiljedom.

skiljeförfarandet utan att avgöra dessa frågor sker det också genom skiljedom. *I fråga om ett avgörande varigenom förfarandet avskrivs gäller detta dock inte, om det av parternas skiljeavtal eller särskild överenskommelse mellan dem följer att avgörandet ska betecknas som beslut. Beträffande sådant beslut gäller vad som i denna lag föreskrivs om skiljedom.*

Om parterna förliks får skiljemännen på deras begäran stadfästa förlikningen i en skiljedom.

Andra avgöranden, som inte tas in i en skiljedom, betecknas beslut.

Skiljemännens uppdrag anses slutfört när de har meddelat slutlig skiljedom om inte annat följer av 32 eller 35 §.

27 a §

Twisten ska avgöras med tillämpning av den eller de lagar eller rättsregler som parterna har kommit överens om. Har parterna kommit överens om att ett visst lands lag ska tillämpas, innebär detta en hänvisning till det landets materiella rätt och inte till dess lagvalsregler, om annat inte uttryckligen har avtalats.

Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse som avses i första stycket, bestämmer skiljemännen vilka rättsregler som ska tillämpas, varvid särskilt ska beaktas till vilka rättsregler tvistefrågorna har närmast anknytning.

Endast om parterna uttryckligen har bestämt det får skiljemännen grunda domen på skälighet och billighet.

29 §

En del av tvisten eller en viss fråga av betydelse för tvistens bedömning får avgöras genom särskild skiljedom, om inte båda parterna motsätter sig det. En fordran som åberopas till kvittning skall dock prövas i samma skiljedom som huvudfordringen.

En del av tvisten eller en viss fråga av betydelse för tvistens bedömning får avgöras genom särskild skiljedom, om inte båda parterna motsätter sig det. En fordran som åberopas till kvittning ska dock prövas i samma skiljedom som huvudfordringen.

Har en part helt eller delvis medgett ett yrkande får särskild skiljedom Bilaga 2
meddelas över det som har medgetts.

Genom särskild skiljedom får också avgöras frågor som avses i 25 § fjärde stycket, om detta har föreskrivits i skiljeavtalet.

31 §

En skiljedom *skall* vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat skiljedomen är angiven i denna. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen *skall* dagen för dess meddelande och *platsen* för skiljeförfarandet anges.

Skiljedomen *skall* genast tillställas parterna.

En skiljedom *ska* vara skriftlig och undertecknas av skiljemännen. Det är tillräckligt att domen är undertecknad av flertalet skiljemän om orsaken till att inte samtliga skiljemän undertecknat skiljedomen är angiven i denna. Parterna får bestämma att skiljenämndens ordförande ensam undertecknar skiljedomen.

I skiljedomen *ska* dagen för dess meddelande och *sätet* för skiljeförfarandet anges.

Skiljedomen *ska* genast tillställas parterna.

34 §

En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § *skall* efter klander helt eller delvis upphävas på talan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,

2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt eller *om de* annars har överskridit sitt uppdrag,

3. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,

4. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,

5. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7

En skiljedom som inte kan angripas enligt 36 § *ska* efter klander helt eller delvis upphävas på talan av en part

1. om den inte omfattas av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna,

2. om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt,

3. *om skiljemännen har dömt över annat än vad parterna yrkat eller andra omständigheter än dem som parterna hänfört sig till* eller annars har överskridit sitt uppdrag och detta sannolikt har inverkat på utgången,

4. om skiljeförfarande enligt 47 § inte borde ha ägt rum i Sverige,

5. om en skiljeman har utsetts i strid med parternas överenskommelse eller denna lag,

6. om en skiljeman på grund av någon omständighet som anges i 7

eller 8 § har varit obehörig, *eller*

6. om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman *skall* han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 5 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan *skall* väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan.

eller 8 § har varit obehörig,

7. om skiljedomen eller det sätt på vilket skiljedomen tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige, *eller*

8. om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något *allvarligt* fel som sannolikt har inverkat på utgången.

En part har inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Enbart genom att parten har utsett skiljeman *ska* han inte anses ha godtagit skiljemännens behörighet att avgöra den hänskjutna frågan. Att en part kan ha förlorat rätten enligt första stycket 5 att åberopa en omständighet som anges i 8 § följer av 10 och 11 §§.

Talan *ska* väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. En part får efter fristens utgång inte åberopa en ny klandergrund till stöd för sin talan. *Parterna får bestämma att talan ska väckas inom kortare frist än som nu har angetts.*

Talan väcks genom att en ansökan ges in till Svea hovrätt. I fråga om rättegången gäller rättegångsbalkens regler om klagan över domvilla i tillämpliga delar. Förhandling ska alltid hållas om en part begär det. Rättens avgörande sker genom beslut.

34 a §

På begäran av en part får hovrätten under förutsättning av

motpartens samtycke bestämma att rättegången i lämplig omfattning ska äga rum på engelska. Är ansökningskriften skriven på engelska och meddelar hovrätten inte tillstånd till skriftväxling på engelska ska detta inte föranleda att ansökan inte anses inkommen.

I den mån rättegången äger rum på engelska ska hovrätten i rimlig utsträckning genom översättning eller på annat lämpligt sätt se till att allmänheten kan få information om rättegången på svenska.

Hovrättens avgörande ska alltid skrivas på svenska. På begäran av en part ska hovrätten se till att en översättning till engelska av avgörandet finns tillgänglig i anslutning till att det meddelas. Vad som nu har sagts gäller också i fråga om beslut under rättegång och protokoll. Den part som begärt en sådan översättning ska ersätta staten för kostnaden. Den part som begärt att rättegången ska äga rum på engelska ska också i övrigt ersätta staten de merkostnader som uppstår på grund av ett sådant förordnande.

35 §⁴

En domstol får under viss tid skjuta upp ett mål om *en skiljedoms ogiltighet eller om* upphävande av en skiljedom för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för *ogiltigheten eller upphävandet*,

1. om domstolen har funnit att talan i målet *skall* bifallas och ena parten har begärt uppskov, eller

2. om båda parter har begärt uppskov.

En domstol får under viss tid skjuta upp ett mål om upphävande av en skiljedom för att ge skiljemännen tillfälle att återuppta skiljeförfarandet eller vidta någon annan åtgärd som enligt skiljemännens mening undanröjer grunden för *ogiltigheten eller upphävandet*,

1. om domstolen har funnit att talan i målet *ska* bifallas och ena parten har begärt uppskov, eller

⁴ Senaste lydelse 2000:180

Meddelar skiljemännen en ny skiljedom, får en part inom den tid som domstolen bestämmer utan *stämningsansökan* klandra skiljedomen i den mån det föranleds av det återupptagna förfarandet eller av en ändring av den första skiljedomen.

Meddelar skiljemännen en ny skiljedom, får en part inom den tid som domstolen bestämmer utan *ny ansökan* klandra skiljedomen i den mån det föranleds av det återupptagna förfarandet eller av en ändring av den första skiljedomen.

36 §

En skiljedom som innebär att skiljemännen *avslutat förfarandet utan att pröva de frågor som lämnats till avgörande av dem* får helt eller delvis ändras på talan av en part. Talan *skall* väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen *skall* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen *skall* göra.

En skiljedom som innebär att skiljemännen *funnit sig sakna behörighet att avgöra tvisten* får helt eller delvis ändras på talan av en part. *Detsamma gäller i fråga om en skiljedom genom vilken målet avskrivits.* Talan *ska* väckas inom tre månader från den dag då parten fick del av domen eller, om rättelse, komplettering eller tolkning enligt 32 § har ägt rum, inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse. Skiljedomen *ska* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill angripa domen *ska* göra.

I fråga om talefrist och rättegång tillämpas 34 § tredje och fjärde stycket samt 34 a §.

En talan enligt första stycket som enbart rör en fråga som avses i 42 § är tillåten om skiljedomen innebär att skiljemännen har ansett sig vara obehöriga att pröva tvisten. Om skiljedomen innebär något annat, får en part som vill angripa beslutet klandra skiljedomen enligt bestämmelserna i 34 §.

36 a §

På talan av en part kan domstol pröva om ett visst avgörande ska ha verkan som skiljedom.

41 §

En part eller en skiljeman får hos tingsrätten föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen. Talan *skall* väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Har rättelse,

En part eller en skiljeman får hos tingsrätten föra talan mot skiljedomen om ersättning till skiljemännen. Talan *ska* väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av domen och av en skiljeman inom samma tid från skiljedomens meddelande. Har rättelse, komplettering eller

komplettering eller tolkning enligt 32 § ägt rum, *skall* talan väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse och av en skiljeman inom samma tid från den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. Skiljedomen *skall* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill föra talan mot domen i denna del *skall* göra.

tolkning enligt 32 § ägt rum, *ska* talan väckas av en part inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i dess slutliga lydelse och av en skiljeman inom samma tid från den dag då skiljedomen fick sin slutliga lydelse. *Talan väcks genom ansökan och behandlas enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.* Skiljedomen *ska* innehålla en tydlig hänvisning om vad en part som vill föra talan mot domen i denna del *ska* göra.

Första stycket gäller inte, om ersättningen har fastställts av ett skiljedomsinstitut och skiljedomen inte innehåller något förpliktande för parterna att betala ersättningen.

Dom, varigenom ersättningen till en skiljeman sätts ned, gäller även för den part som inte fört talan.

Beslut, varigenom ersättningen till en skiljeman sätts ned, gäller även för den part som inte fört talan.

43 §

Talan mot en skiljedom enligt 33, 34 och 36 §§ tas upp av *hovrätten inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum. Är platsen för skiljeförfarandet inte angiven i skiljedomen får talan väckas hos Svea hovrätt.*

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen.

Talan mot en skiljedom enligt 34 och 36 §§ *eller mot ett beslut enligt 2 § andra stycket* tas upp av *Svea hovrätt.*

Hovrättens avgörande får inte överklagas. Hovrätten får dock tillåta att avgörandet överklagas, om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen. *Högsta domstolen får pröva ett överklagande av hovrättens avgörande endast om Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd. Detta gäller dock inte vid överklagande av ett beslut om avvísning av ett överklagande av ett hovrättsbeslut. I fråga om rättegången i Högsta domstolen tillämpas 34 § fjärde stycket och 34 a §.*

Talan beträffande ersättningen

En talan som gäller frågan

till en skiljeman tas upp av tingsrätten *på platsen för* skiljeförfarandet. Är *platsen* för skiljeförfarandet inte *angiven* i skiljedomen får talan väckas hos Stockholms tingsrätt.

huruvida ett visst avgörande ska ha verkan som skiljedom tas upp av tingsrätten i den ort där skiljeförfarandet haft sitt säte. Är *sätet* för skiljeförfarandet inte *angivet* i skiljedomen får talan väckas hos Stockholms tingsrätt. *Detsamma gäller i fråga om talan beträffande ersättningen till en skiljeman.*

44 §

Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sitt hemvist eller av tingsrätten *på platsen för* skiljeförfarandet. Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt. Motparten *skall* om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Avser ansökan en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

Ansökningsärenden om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget tas upp av tingsrätten i den ort där någon av parterna har sitt hemvist eller av tingsrätten *där* skiljeförfarandet *har sitt säte.* Ansökan får även tas upp av Stockholms tingsrätt. Motparten *ska* om möjligt ges tillfälle att yttra sig innan ansökan bifalls. Avser ansökan en skiljemans skiljande från uppdraget bör även skiljemannen höras.

Ansökan om bevisupptagning enligt 26 § tas upp av den tingsrätt som skiljemännen har bestämt. Saknas ett sådant beslut tas ansökan upp av Stockholms tingsrätt.

Har tingsrätten bifallit en ansökan om att utse en skiljeman eller att skilja en skiljeman från uppdraget, får beslutet inte överklagas. Inte heller annars får tingsrättens avgörande enligt 10 § tredje stycket överklagas.

46 §

Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden *som äger rum* i Sverige även om tvisten har internationell anknytning.

Denna lag tillämpas på skiljeförfaranden *med säte* i Sverige, även om tvisten har internationell anknytning.

47 §

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att *förfarandet skall äga rum* i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att *förfarandet skall äga rum* i Sverige eller motparten annars samtycker till det.

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får inledas i Sverige, om skiljeavtalet innebär att *förfarandets säte är* i Sverige eller skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut i enlighet med avtalet har bestämt att *förfarandets säte ska vara* i Sverige eller motparten annars samtycker till det.

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot

Ett skiljeförfarande enligt denna lag får också inledas i Sverige mot

en part som har hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att *förfarandet skall äga rum utomlands.*

I andra fall får skiljeförfaranden Sverige.

en part som har hemvist här eller annars skulle kunna sökas i tvisten vid svensk domstol, om inte skiljeavtalet innebär att *förfarandets säte ska vara utomlands.*

enligt denna lag inte äga rum i

48 §

Har ett skiljeavtal internationell anknytning, *skall* den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där *förfarandet med stöd av parternas avtal har ägt rum eller skall äga rum.*

Första stycket tillämpas inte på frågan, huruvida en part var behörig att ingå skiljeavtalet eller var behörigen företräd.

Har ett skiljeavtal internationell anknytning, *skall* den lag som parterna kommit överens om tillämpas på avtalet. Har parterna inte träffat någon sådan överenskommelse tillämpas lagen i det land där *förfarandets säte är.*

50 §

Vad som *sägs* i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även beträffande skiljeförfarande som *äger rum* utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

Vad som *sägs* i 26 och 44 §§ om bevisupptagning under skiljeförfarande i Sverige gäller även beträffande skiljeförfarande som *har säte* utomlands, om förfarandet grundar sig på ett skiljeavtal och den fråga som lämnats till skiljemännen enligt svensk lag får avgöras av skiljemän.

52 §

En skiljedom som meddelas utomlands anses som utländsk.

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där *platsen för förfarandet är belägen.*

Vid tillämpning av denna lag anses en skiljedom vara meddelad i det land där förfarandet *har sitt säte.*

54 §

En utländsk skiljedom erkänns och verkställs inte i Sverige, om den part mot vilken skiljedomen åberopas visar

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädde eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse *skall* tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i

1. att parterna enligt tillämplig lag saknade behörighet att ingå skiljeavtalet eller inte var behörigen företrädde eller att skiljeavtalet är ogiltigt enligt den lag som enligt parternas överenskommelse *ska* tillämpas eller, i avsaknad av varje anvisning i

sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har meddelats,

2. att den part, mot vilken skiljedomen åberopas, inte i vederbörlig ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet eller av annan orsak inte varit i stånd att utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock *skall*, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkänns och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet har *ägt rum*, eller

5. att skiljedomen ännu inte blivit bindande för parterna eller att den undanröjts eller dess verkställighet skjutits upp av behörig myndighet i det land där den meddelats eller enligt vars lag den har meddelats.

sådant hänseende, enligt lagen i det land där skiljedomen har meddelats,

2. att den part, mot vilken skiljedomen åberopas, inte i vederbörlig ordning har underrättats om tillsättandet av skiljeman eller om skiljeförfarandet eller av annan orsak inte varit i stånd att utföra sin talan,

3. att skiljedomen behandlar en tvist som inte avsetts med eller omfattas av parternas begäran om skiljedom, eller att skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför skiljeavtalet, dock *ska*, om beslut i en fråga som omfattas av uppdraget kan skiljas från beslut som faller utanför uppdraget, den del av skiljedomen som omfattas av uppdraget erkänns och verkställas,

4. att skiljenämndens tillsättande eller dess sammansättning eller skiljeförfarandet strider mot vad parterna avtalat eller, om avtal om detta saknas, mot lagen i det land där förfarandet har *haft sitt säte*, eller

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för mål i vilket skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet.

Härigenom föreskrivs i fråga om utsökningsbalken att 2 kap. 24 § och 3 kap. 16 § ska ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

24 §⁵

Har enligt 4 kap. 20, 21 eller 22 § eller 13 kap. 7 § andra stycket föreläggande meddelats att väcka talan vid domstol, *skall* tvisten prövas av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut, om ej annat följer av andra stycket.

Om föreläggande har meddelats enligt 4 kap. 20, 21, 22 eller 26 § i fall då tvisten rör egendom som avses i 10 kap. 10 eller 12 § rättegångsbalken, gäller om domstols behörighet vad som sägs där.

Har föreläggande meddelats enligt 4 kap. 23 § första stycket eller 9 kap. 11 § tredje stycket, gäller om domstols behörighet vad som i allmänhet är föreskrivet därom. I fall som avses i 4 kap. 23 § andra stycket *skall* tvisten prövas, när fråga är om pantbrev i fastighet, av den tingsrätt som anges i 10 kap. 10 § rättegångsbalken och annars av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut.

Har ett föreläggande meddelats enligt 3 kap. 16 § gäller om domstols behörighet vad som sägs i 43 § *första* stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I föreläggande *skall* anges vid vilken domstol talan i första hand bör väckas.

Har enligt 4 kap. 20, 21 eller 22 § eller 13 kap. 7 § andra stycket föreläggande meddelats att väcka talan vid domstol, *ska* tvisten prövas av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut, om ej annat följer av andra stycket.

Har föreläggande meddelats enligt 4 kap. 23 § första stycket eller 9 kap. 11 § tredje stycket, gäller om domstols behörighet vad som i allmänhet är föreskrivet därom. I fall som avses i 4 kap. 23 § andra stycket *ska* tvisten prövas, när fråga är om pantbrev i fastighet, av den tingsrätt som anges i 10 kap. 10 § rättegångsbalken och annars av den tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § prövar överklagande av Kronofogdemyndighetens beslut.

Har ett föreläggande meddelats enligt 3 kap. 16 § gäller om domstols behörighet vad som sägs i 43 § *tredje* stycket lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I föreläggande *ska* anges vid vilken domstol talan i första hand bör väckas.

3 kap.

16 §

Finns det anledning att anta att

Finns det anledning att anta att

⁵ Senaste lydelse 2006:672

en skiljedom som enligt 15 § får verkställas *är ogiltig* och pågår inte redan rättegång om detta, *skall* Kronofogdemyndigheten förelägga sökanden att inom en månad från det att föreläggandet delgavs sökanden väcka talan i saken mot svaranden.

en *som skiljedom eller motsvarande betecknad handling inte har verkan som skiljedom* och pågår inte redan rättegång om detta, *ska* Kronofogdemyndigheten förelägga sökanden att inom en månad från det att föreläggandet delgavs sökanden väcka talan i saken mot svaranden.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för mål i vilket skiljeförfarandet har inletts före ikraftträdandet.

Efter remiss har yttranden över betänkandet Översyn av lagen om skiljeförfarande (SOU 2015:37) inkommit från Riksdagens ombudsmän, Högsta domstolen, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Göta hovrätt, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Kommerskollegium, Statskontoret, Konsumentverket, Riksarkivet, Kronofogdemyndigheten, Arbetsgivarverket, Konkurrensverket, Patent- och registreringsverket, Arbetsdomstolen, Institutet för språk och folkminnen, Uppsala universitet (Juridiska fakulteten), Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), ICC Sweden, Landsorganisationen i Sverige, (LO), Småföretagarnas Riksförbund, Språkförsvaret, Stockholms Handelskammare, Svenska Bankföreningen, Swedish Arbitration Association, Svensk Försäkring, Svensk Sjöfart, Svenskt Näringsliv, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation, Saco, Jusek (genom Saco), Sveriges Kommuner och Landsting, Teknikföretagen och Tjänstemännens centralorganisation, (TCO). Yttrande har också inkommit från Förhandlings- och samverkansrådet (PTK).

AB Terminologicentrum, Business Sweden, Företagarna, Svensk Handel, Svenska Uppfinnareföreningen och Sveriges Domareförbund, Västsvenska Handelskammaren har inte hörts av.